

DZIENNIK URZĘDOWY

WOJEWÓDZTWA KUJAWSKO-POMORSKIEGO

Bydgoszcz, dnia 17 listopada 2025 r.

Poz. 5192

UCHWAŁA Nr XV/116/25 RADY GMINY BARTNICZKA

z dnia 30 października 2025 r.

w sprawie przyjęcia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami dla Gminy Bartniczka na lata 2025-2028

Na podstawie art. 7 ust.1 pkt 9 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2025 r. poz. 1153) oraz art. 87 ust. 3 i 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2024 r. poz. 1292), Rada Gminy Bartniczka uchwala, co następuje:

§ 1. Przyjmuje się „Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Bartniczka na lata 2025-2028” stanowiący załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Wójtowi Gminy Bartniczka.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia i podlega ogłoszeniu w Dzienniku Urzędowym Województwa Kujawsko-Pomorskiego.

Przewodniczący
Rady Gminy
Leszek Walczak

załącznik
do uchwały nr XV/116/25
Rady Gminy Bartniczka
z dnia 30 października 2025 r.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY BARTNICZKA NA LATA 2025-2028

SPIS TREŚCI

1. WSTĘP
2. PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI
3. PRZEDMIOT OCHRONY PRAWNEJ
4. FORMY OCHRONY PRAWNEJ ZABYTKÓW
5. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE I WEWNĘTRZNE OCHRONY ZASOBÓW
DZIEDZICTWA KULTUROWEGO
6. ZASOBY DZIEDZICTWA i KRAJOBRAZU KULTUROWEGO GMINY
7. OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY - ANALIZA SWOT
8. ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI
9. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI
10. ZASADY OCENY REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI
11. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI
12. MISJA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

1. WSTĘP

CEL OPRACOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY BARTNICZKA

Podstawowym, ogólnie pojętym założeniem niniejszego „Programu opieki nad zabytkami Gminy Bartniczka na lata 2025 – 2028” jest ukierunkowanie polityki Samorządu Gminnego, służącej podejmowaniu planowanych działań dotyczących finansowania, inicjowania, wspierania oraz koordynowania prac z dziedziny ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego oraz upowszechniania i promowania dziedzictwa kulturowego. Jest to uzupełniający dokument w stosunku do innych aktów planowania gminnego. Zadaniem Programu jest także organizacja działań edukacyjnych i wychowawczych wobec miejscowej społeczności. Dla realizacji powyższego założenia niezbędna jest realizacja szczegółowych celów, do których należą:

- włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;
- uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami
- zapoznanie z zasobami dziedzictwa kulturowego, historią i zabytkami Gminy, w tym także rozróżnienie obiektów wpisanych do rejestru zabytków województwa i figurujących w ewidencji Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków
- wspieranie działań zmierzających do pozyskania środków finansowych na opiekę nad zabytkami
- uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków przy sporządzaniu i zmianie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego oraz studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy.

2. PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej

Ochrona zabytków, dawnych materialnych i niematerialnych dóbr kultury jest obowiązkiem konstytucyjnym Państwa. w myśl art. 5 Konstytucji RP „Rzeczpospolita Polska (...) strzeże dziedzictwa narodowego (...). Istotnym elementem tego dziedzictwa są zabytki, które w swych niematerialnych wartościach są dobrem wspólnym. Art. 82 Konstytucji wskazuje, iż „obowiązkiem Obywatela (...) jest troska o dobro wspólne”, z kolei art. 6 Konstytucji stanowi, że „...Rzeczpospolita Polska, stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury (...)”.

Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz. U. z 2024, poz. 1292, 1907)

Obowiązująca ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wprowadziła pojęcia ochrony i opieki nad zabytkami. Zgodnie z art. 3, użyte w ustawie określenia oznaczają:

- 1) zabytek – nieruchomość lub rzecz ruchomą, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową;
- 2) zabytek nieruchomy – nieruchomość, jej część lub zespół nieruchomości, o których mowa w pkt. 1;
- 3) zabytek ruchomy – rzecz ruchomą, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, o których mowa w pkt. 1;
- 4) zabytek archeologiczny – zabytek nieruchomy, będący powierzchnią, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem;
- 5) instytucja kultury wyspecjalizowana w opiece nad zabytkami – instytucję kultury w rozumieniu przepisów o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej, której celem statutowym jest sprawowanie opieki nad zabytkami;
- 6) prace konserwatorskie – działania mające na celu zabezpieczenie i utrwalenie substancji zabytku, zahamowanie procesów jego destrukcji oraz dokumentowanie tych działań;
- 7) prace restauratorskie – działania mające na celu wyeksponowanie wartości artystycznych i estetycznych zabytku, w tym, jeżeli istnieje taka potrzeba, uzupełnienie lub odtworzenie jego części oraz dokumentowanie tych działań;

- 8) roboty budowlane – roboty budowlane w rozumieniu przepisów Prawa budowlanego, podejmowane przy zabytku lub w otoczeniu zabytku;
- 9) badania konserwatorskie – działania mające na celu rozpoznanie historii i funkcji zabytku, ustalenie użytych do jego wykonania materiałów i zastosowanych technologii, określenie stanu zachowania tego zabytku oraz opracowanie diagnozy, projektu i programu prac konserwatorskich, a jeżeli istnieje taka potrzeba, również programu prac restauratorskich;
- 10) badania architektoniczne – działania ingerujące w substancję zabytku, mające na celu rozpoznanie i udokumentowanie pierwotnej formy obiektu budowlanego oraz ustalenie zakresu jego kolejnych przekształceń;
- 11) badania archeologiczne – działania mające na celu odkrycie, rozpoznanie, udokumentowanie i zabezpieczenie zabytku archeologicznego;
- 12) historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny – przestrzenne założenie miejskie lub wiejskie, zawierające zespoły budowlane, pojedyncze budynki i formy zaprojektowanej zieleni, rozmieszczone w układzie historycznych podziałów własnościowych i funkcjonalnych, w tym ulic lub sieci dróg;
- 13) historyczny zespół budowlany – powiązaną przestrzennie grupę budynków wyodrębnioną ze względu na formę architektoniczną, styl, zastosowane materiały, funkcję, czas powstania lub związek z wydarzeniami historycznymi;
- 14) krajobraz kulturowy - postrzegana przez ludzi przestrzeń, zawierająca elementy przyrodnicze i wytwory cywilizacji, historycznie ukształtowana w wyniku działania czynników naturalnych i działalności człowieka;
- 15) otoczenie – teren wokół lub przy zabytku wyznaczony w decyzji o wpisie tego terenu do rejestru zabytków w celu ochrony wartości widokowych zabytku oraz jego ochrony przed szkodliwym oddziaływaniem czynników zewnętrznych.

Zgodnie z art. 89 organami ochrony zabytków są:

- 1) minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje Generalny Konserwator Zabytków;
- 2) wojewoda, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje Wojewódzki Konserwator Zabytków.

W art. 4 zapisano, iż ochrona zabytków polega w szczególności na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu:

- 1) zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;
- 2) zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;
- 3) udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;
- 4) przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę;
- 5) kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;
- 6) uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

Art. 5 wskazuje, iż opieka nad zabytkiem sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza polega, w szczególności, na zapewnieniu warunków:

- 1) naukowego badania i dokumentowania zabytku;
- 2) prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku;
- 3) zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie;
- 4) korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości;
- 5) popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury.

Ustawa definiuje obowiązki oraz kompetencje samorządu terytorialnego w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami. Szczegółowo określone obowiązki samorządu w stosunku do obiektów zabytkowych objętych ochroną, których samorząd jest właścicielem lub posiadaczem zawarte są w następujących artykułach: 5, 25, 26, 28, 30, 31, 36, 71, 72.

Na mocy art. 21 ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzania programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy. Art. 22 ust. 4 stwierdza, iż „Wójt (burmistrz, prezydent miasta) prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gminy.”. W ust. 5 tego artykułu zapisano, iż w gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

- 1) zabytki nieruchome wpisane do rejestru;

- 2) inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków;
- 3) inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

Jak wspomniano art. 87 ustawy określa obowiązek samorządu, dotyczący sporządzania i uchwalania gminnego i powiatowego programu opieki nad zabytkami.

- program winien być opracowany na okres 4 lat,
- program służy celom określonym w Ustawie,
- program przyjmuje rada gminy, po uzyskaniu opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków,
- program ogłaszany jest w wojewódzkim dzienniku urzędowym,
- z realizacji programu władze gminy sporządzają co 2 lata sprawozdanie, które przedstawiane jest radzie gminy.

Artykuły 18 i 19 nakazują samorządom uwzględnianie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami przy sporządzaniu i aktualizacji strategii rozwoju województw, planów zagospodarowania przestrzennego województw, planu zagospodarowania przestrzennego morskich wód wewnętrznych, morza terytorialnego i wyłącznej strefy ekonomicznej, analiz i studiów z zakresu zagospodarowania przestrzennego powiatu, strategii rozwoju gmin, strategii rozwoju ponadlokalnego, studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego albo decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Dodatkowo należy wskazać odniesienia do zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego, zawarte w następujących aktach prawnych:

Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 1465 ze zm.).

- art. 7 ust. 1 pkt. 9

„Zaspakajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy.
W szczególności zadania własne obejmują sprawy:

- 9) kultury w tym bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.”

Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 1130).

Na mocy ustawy w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym uwzględnia się m.in.: wymagania ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej (art. 1. ust. 2, pkt 4). Ustawa określa, iż plan ogólny powinien w swej treści zawierać następujące elementy:

- uwzględnianie stanu dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej (art. 13b pkt. 3 lit f),

W miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego będącym aktem prawa miejscowego ustawa nakazuje obecność następujących elementów:

- obowiązkowe określenie zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków (w tym krajobrazu kulturowego oraz dóbr kultury współczesnej (art. 15 ust. 2 pkt 4),
- określa się, w zależności od potrzeb, granice pomników zagłady oraz ich stref ochronnych, a także ograniczenia dotyczące prowadzenia na ich terenie działalności gospodarczej, określone w ustawie z dnia 7 maja 1999 r. o ochronie terenów byłych hitlerowskich obozów zagłady (art. 15 ust. 3 pkt 6).

Wymagania w zakresie ochrony zabytków uwzględnia się również na szczeblach wojewódzkim i krajowym planowania przestrzennego (art. 39 ust. 3 pkt 2, ust. 2 pkt 2). Projekt zarówno planu miejscowego, jak i planu województwa wymaga uzgodnienia z właściwym Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

Art. 51. ust. 1. wskazuje, że w sprawach ustalenia lokalizacji inwestycji celu publicznego decyzje wydają w odniesieniu do:

- 1) inwestycji celu publicznego o znaczeniu krajowym i wojewódzkim - wójt, burmistrz albo prezydent miasta w uzgodnieniu z marszałkiem województwa;
- 2) inwestycji celu publicznego o znaczeniu powiatowym i gminnym - wójt, burmistrz albo prezydent miasta;
- 3) inwestycji celu publicznego na terenach zamkniętych - wojewoda.

Zgodnie z art. 53 ust. 2 pkt. 4 powyższe decyzje wydaje się po uzgodnieniu z: wojewódzkim konserwatorem zabytków - w odniesieniu do obszarów i obiektów objętych formami ochrony zabytków, o których mowa w art. 7 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz ujętych w gminnej ewidencji zabytków.

Art. 64. ust. 1. wskazuje, że przepisy art. 51 ust. 2-3, art. 52, art. 53 ust. 1a-1d 3-5a i 5c-5j, art. 54-56 (wszystkie związane z zasadami lokalizacji inwestycji celu publicznego) stosuje się odpowiednio do decyzji o warunkach zabudowy.

Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 725 ze zm.).

W myśl tej ustawy jej przepisy nie naruszają przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami w odniesieniu do obiektów i obszarów wpisanych do rejestru zabytków oraz obiektów i obszarów objętych ochroną konserwatorską na podstawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego (art. 2 ust 2 pkt. 3).

W art. 5 ust. 1 pkt 7 oraz ust. 2 ustawa stwierdza, iż obiekt budowlany należy użytkować w sposób zgodny z jego przeznaczeniem i wymaganiami ochrony środowiska oraz nakazuje projektowanie i budowanie obiektów budowlanych i związanych z nim urządzeń zapewniające ochronę obiektów wpisanych do rejestru zabytków oraz obiektów objętych ochroną konserwatorską.

W przypadku pozytywnej opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w odniesieniu do obiektów budowlanych wpisanych do rejestru zabytków oraz innych obiektów budowlanych usytuowanych na obszarach objętych ochroną konserwatorską możliwe jest złożenie wniosku do właściwego ministra o zgodę na odstępnie od obowiązujących przepisów techniczno-budowlanych, o których mowa w art. 7 ustawy (art. 9 ust. 3 pkt 4).

Wg art. 39 ust. 3 w stosunku do prac budowlanych przy obiektach oraz obszarach niewpisanych do rejestru zabytków, a ujętych w gminnej ewidencji zabytków, pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego wydaje organ administracji architektoniczno-budowlanej w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków. Wg art. 39 ust. 4 wojewódzki konserwator zabytków jest obowiązany zająć stanowisko w sprawie wniosku o pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektów budowlanych, o których mowa w ust. 3, w terminie 30 dni od dnia jego doręczenia. Niezajęcie stanowiska w tym terminie uznaje się jako brak zastrzeżeń do przedstawionych we wniosku rozwiązań projektowych. Zgodnie z art. 32 ust. 1:

1. Pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego może być wydane po uprzednim:

- 1) przeprowadzeniu oceny oddziaływania przedsięwzięcia na środowisko albo oceny oddziaływania przedsięwzięcia na obszar Natura 2000, jeżeli jest ona wymagana przepisami ustawy z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko,

- 2) uzyskaniu przez inwestora, wymaganych przepisami szczególnymi, pozwoleń, uzgodnień lub opinii innych organów,
- 3) wyrażeniu zgody przez ministra właściwego do spraw energii – w przypadku budowy lub rozbiórki gazociągu przesyłowego, linii przesyłowej elektroenergetycznej albo rurociągu dalekosiężnego ropy naftowej lub produktów naftowych, a także gazociągu, linii elektroenergetycznej albo rurociągu ropy naftowej lub produktów naftowych dochodzących do granicy Rzeczypospolitej Polskiej.

Prowadzenie robót budowlanych przy obiekcie budowlanym wpisanym do rejestru zabytków lub na obszarze wpisanym do rejestru zabytków wymaga, przed wydaniem decyzji o pozwoleniu na budowę, uzyskania pozwolenia na prowadzenie tych robót, wydanego przez właściwego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków (art. 39 ust. 1).

Decyzja o pozwoleniu na rozbiórkę obiektu budowlanego wpisanego do rejestru zabytków może być wydana po uzyskaniu decyzji Generalnego Konserwatora Zabytków działającego w imieniu ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego o skreśleniu tego obiektu z rejestru zabytków (art. 39, ust. 2).

W stosunku do obiektów budowlanych oraz obszarów niewpisanych do rejestru zabytków, a ujętych w gminnej ewidencji zabytków, pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego wydaje organ administracji architektoniczno-budowlanej w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków (art. 39, ust. 3).

Katalog działań budowlanych, w stosunku do których niewymagane jest pozwolenie na budowę, a które podlegają zgłoszeniu organowi budowlanemu określają kolejno art. 29, 29a, 30, 31 ustawy Prawo Budowlane. W stosunku do zamierzeń, które wymagają jedynie zgłoszenia zgodnie z art. 30 ust. 7 ustawy właściwy organ może nałożyć w drodze decyzji obowiązek uzyskania pozwolenia na wykonanie określonego obiektu lub robót budowlanych objętych obowiązkiem zgłoszenia, jeżeli ich realizacja może naruszać ustalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego lub spowodować m.in. pogorszenie stanu środowiska lub stanu zachowania zabytków.

Art. 29 ust. 7 stwierdza, że roboty budowlane, o których mowa w ust. 1–4, wykonywane:

- 1) przy obiekcie budowlanym wpisanym do rejestru zabytków – wymagają decyzji o pozwoleniu na budowę,
- 2) na obszarze wpisanym do rejestru zabytków – wymagają dokonania zgłoszenia

– przy czym do wniosku o decyzję o pozwoleniu na budowę oraz zgłoszenia należy dołączyć pozwolenie właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków wydane na podstawie przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Ustawa z dnia 24 kwietnia 2015 r. o zmianie niektórych ustaw w związku ze wzmocnieniem narzędzi ochrony krajobrazu (t.j. Dz. U. z 2015 r. poz. 774 ze zm.).

Zgodnie z zapisami art. 7 tej ustawy wprowadzone zostaje pojęcie audytu krajobrazowego. Identyfikuje on krajobrazy występujące na całym obszarze województwa, określa ich cechy charakterystyczne oraz dokonuje oceny ich wartości (także pod kątem walorów zabytkowych i krajobrazu kulturowego).

Art. 8 ustawy wskazuje zmiany w ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r.

Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie (Dz. U. z 2024 r. poz. 1491).

Określa ona, iż wśród zadań publicznych znajdują się działania m.in. w zakresie kultury, sztuki, ochrony dóbr kultury i dziedzictwa narodowego (art. 4 ust. 1 pkt 16). Regulacje z tym związane zawarte są w art. 16 i 19b, które określają prawa i obowiązki mieszkańców w zakresie realizacji wybranych przez nich działań, zarówno w ramach inicjatyw lokalnych, jak i za pośrednictwem organizacji pozarządowych lub innych podmiotów wymienionych w art. 3 ust. 3 ustawy. Artykuł precyzuje też, iż jednostka samorządu terytorialnego zawiera na czas określony umowę o wykonanie inicjatywy lokalnej z wnioskodawcą.

Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska (Dz. U. z 2024 r. poz. 54 ze zm.).

Zgodnie z zapisami art. 71 ust. 3 tej ustawy przeznaczenie i sposób zagospodarowania terenu powinny w jak największym stopniu zapewniać zachowanie jego walorów krajobrazowych. Dotyczy to także krajobrazu kulturowego.

Art. 101 ust. 2 lit. f określa, iż ochrona powierzchni ziemi polega m. in. na zachowaniu funkcji środowiskowych, gospodarczych, społecznych i kulturowych, w tym między innymi zbioru dziedzictwa geologicznego, geomorfologicznego i archeologicznego.

Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 1478).

Jednym z celów ochrony przyrody jest ochrona walorów krajobrazowych, zieleni w miastach i wsiach oraz zadrzewień (art. 2 ust. 2 pkt 5). Jako jedną z form ochrony przyrody w tym jej immanentnego

składnika, jakim jest krajobraz ustawa ta przyjmuje w art. 6 ust. 1 pkt 3 park krajobrazowy. Zgodnie z art. 16 ust. 1 park krajobrazowy obejmuje obszar chroniony ze względu na wartości przyrodnicze, historyczne i kulturowe oraz walory krajobrazowe w celu zachowania, popularyzacji tych wartości w warunkach zrównoważonego rozwoju. Zarówno utworzenie parku krajobrazowego, jak i nadanie mu statutu należą do prerogatyw sejmiku wojewódzkiego (art. 16 ust. 3 ust. 5).

Art. 83a ust. 1 wskazuje, że zezwolenie na usunięcia drzewa lub krzewu z terenu nieruchomości lub jej części wpisanej do rejestru zabytków wydaje wojewódzki konserwator zabytków.

Zasady naliczania opłat za usunięcie drzew i krzewów przedstawiono w art. 84-87 ustawy i zgodnie z art. 84 ust. 8 decyzję w tych sprawach podejmuje właściwy organ do wydania zezwolenia (w tym także konserwator zabytków).

Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 1145 ze zm.).

W świetle art. 6 pkt 5 jednym z celów publicznych tej ustawy jest opieka nad nieruchomościami stanowiącymi zabytki w rozumieniu przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Art. 13 ust. 4 jasno określa, że: sprzedaż, zamiana, darowizna lub oddanie w użytkowanie wieczyste nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków, stanowiących własność Skarbu Państwa lub jednostki samorządu terytorialnego, a także wnoszenie tych nieruchomości, jako wkładów niepieniężnych (aportów) do spółek, wymaga pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Art. 13 ust. 5 stwierdza, że sprzedaż, zamiana, darowizna lub dzierżawa nieruchomości stanowiących własność Skarbu Państwa lub jednostki samorządu terytorialnego, będących cmentarzami ujętymi w wojewódzkiej ewidencji zabytków, a także wnoszenie tych nieruchomości jako wkładów niepieniężnych (aportów) do spółek wymagają pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Cenę nieruchomości lub jej części (wyznaczonej zgodnie z art. 67) wpisanej do rejestru zabytków obniża się na wniosek nabywcy o 50% (zgodnie z art. 68 ust. 3). Właściwy organ może, za zgodą odpowiednio wojewody albo rady lub sejmiku, podwyższyć lub obniżyć tę bonifikatę. Podobny zapis stosuje się w przypadku opłaty z tytułu użytkowania wieczystego, jeżeli nieruchomość gruntowa została wpisana do rejestru zabytków (art. 73 ust. 4) oraz w przypadku opłaty z tytułu trwałego zarządu (art. 84 ust. 4).

Zgodnie z art. 96 ust. 1. podziału nieruchomości dokonuje się na podstawie decyzji wójta, burmistrza albo prezydenta miasta zatwierdzającej podział, z uwzględnieniem ust. 1a, stwierdzającego, że odniesieniu do nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków decyzję, o której mowa w ust. 1 wydaje się po uzyskaniu pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków na podział tej nieruchomości.

Ustawa z dnia 12 stycznia 1991 r. o podatkach i opłatach lokalnych (t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 70 ze zm.).

Na podstawie art. 7 ust. 1 pkt 6 ustawa zwalnia od podatku od nieruchomości: grunty i budynki wpisane indywidualnie do rejestru zabytków, pod warunkiem ich utrzymania i konserwacji, zgodnie z przepisami o ochronie zabytków, z wyjątkiem części zajętych na prowadzenie działalności gospodarczej.

Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 87 ze zm.).

Według zapisów tej ustawy zarówno państwo (art. 1 ust. 2) jak i organy jednostek samorządu terytorialnego (art. 1 ust. 4) sprawują mecenat nad działalnością kulturalną polegający m.in. na wspieraniu i promocji opieki nad zabytkami.

Do powyższych ustaw należy dołączyć akty prawne, które w całej swojej treści odnoszą się do zakresu ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego. Są to:

- ustawa z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (t.j. Dz. U. z 2022 r., poz. 385),
- ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (t.j. Dz. U. z 2022 r., poz. 2393),
- ustawa z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (t.j. Dz. U. z 2020 r., poz. 164 ze zm.),
- ustawa z dnia 7 maja 1999 r. o ochronie terenów byłych hitlerowskich obozów zagłady (t.j. Dz. U. z 2015 r., poz. 2120).

Ostatni element to akty wykonawcze do ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Są to:

- Rozporządzenie MKiDN z dnia 26 maja 2011 (t.j. Dz. U. z 2021 poz. 56) w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem. W oparciu o art. 24 ust. 1 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami rozporządzenie określa sposób prowadzenia powyższych rejestrów i wykazów;
- Rozporządzenie MKiDN z dnia 2 sierpnia 2018 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków (t.j. Dz.U. z 2021 r., poz. 81);

- Rozporządzenie MKiDN z dnia 16 sierpnia 2017 r. w sprawie dotacji celowej na prace konserwatorskie lub restauratorskie przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (Dz. U. z 2022 r. poz. 1388 ze zm.).
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 19 lipca 2019 r. w sprawie wzorów dokumentów oceny wskazującej czas powstania zabytku, wyceny zabytku oraz potwierdzenia wwozu zabytku na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. z 2019 poz. 1470);
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 21 maja 2018 r. w sprawie wymagań, jakim powinna odpowiadać ochrona przechowywanego i przewożonego zabytku wpisanego na Listę Skarbów Dziedzictwa (Dz. U. z 2018 poz. 1134),
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 4 grudnia 2017 r. w sprawie ksiąg ewidencyjnych prowadzonych przez podmioty gospodarcze wyspecjalizowane w zakresie obrotu zabytkami na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. z 2017 poz. 2249);
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 12 lipca 2017 r. w sprawie sposobu ustalania wysokości i rozliczania dotacji celowej na wyposażenie w zabezpieczenia techniczne pomieszczenia, w którym będzie przechowywany zabytek wpisany na Listę Skarbów Dziedzictwa (Dz. U. z 2017 poz. 1384);
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 28 kwietnia 2017 r. w sprawie Listy Skarbów Dziedzictwa (Dz. U. z 2017 poz. 928);
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 19 sierpnia 2015 r. w sprawie krajowego rejestru utraconych dóbr kultury (Dz. U. z 2015 poz. 1275);
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 10 stycznia 2014 r. w sprawie dotacji na badania archeologiczne (Dz. U. z 2014 poz. 110);
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 18 kwietnia 2011 r. w sprawie wywozu zabytków za granicę (Dz. U. z 2011 nr 89 poz. 510);
- Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 25 sierpnia 2004 r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych (Dz. U. z 2004 nr 212 poz. 2153);
- Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 12 maja 2004 r. w sprawie odznaki „Za opiekę nad zabytkami” (Dz. U. z 2004 nr 124 poz. 1304 ze zm.);

- Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 9 kwietnia 2004 r. w sprawie organizacji wojewódzkich urzędów ochrony zabytków (Dz. U. z 2004 nr 75 poz. 706);
- Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 1 kwietnia 2004 r. w sprawie nagród za odkrycie lub znalezienie zabytków archeologicznych (Dz. U. z 2004 nr 71 poz. 650);
- Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 9 lutego 2004 r. w sprawie wzoru znaku informacyjnego umieszczonego na zabytkach nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków (Dz. U. z 2004 nr 30 poz. 259).

3. PRZEDMIOT OCHRONY PRAWNEJ

Przywołana na wstępie ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami stanowi podstawę prawną ochrony dziedzictwa kulturowego w Polsce i wprowadza w tej materii szereg fundamentalnych definicji i pojęć. W myśl ustawy zabytek jest to nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

Zgodnie z ustawą opiece podlegają – bez względu na stan zachowania – zabytki pogrupowane w trzech kategoriach:

Zabytki nieruchome będące w szczególności:

- krajobrazami kulturowymi,
- układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,
- dziełami architektury i budownictwa,
- dziełami budownictwa obronnego,
- obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi,
- cmentarzami,
- parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,

- miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.

Zabytki ruchome będące w szczególności:

- dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,
- kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,
- numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami,
- wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,
- materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (t.j. Dz. U. z 2019 r., poz. 1479 z późn. zm.),
- instrumentami muzycznymi,
- wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi,
- przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.

Zabytki archeologiczne będące w szczególności:

- pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,
- cmentarzyskami,
- kurhanami,
- reliktnami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

Ponadto, zgodnie z art. 6 ust. 2 ochronie mogą podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej.

4. FORMY PRAWNE OCHRONY ZABYTEKÓW

Ustawodawca wyróżnia następujące formy ochrony zabytków:

- wpis do rejestru zabytków,
- wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa,
- uznanie za pomnik historii,
- utworzenie parku kulturowego,
- ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego, decyzjach o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzjach o warunkach zabudowy, decyzjach o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzjach o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzjach o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Wpis do rejestru zabytków

Podstawą wpisu do rejestru zabytków jest decyzja administracyjna wydana przez wojewódzkiego konserwatora zabytków. z wnioskiem o taki wpis może występować właściciel zabytku nieruchomego oraz użytkownik wieczysty gruntu, na którym znajduje się zabytek nieruchomy. Również wojewódzki konserwator zabytków ma prawo wszczęcia postępowania z urzędu w sprawie wpisania zabytku nieruchomego do rejestru zabytków.

Rejestr zabytków prowadzi odpowiedni wojewódzki konserwator zabytków dla zabytków znajdujących się na terenie województwa. Do rejestru można wpisać także otoczenie oraz nazwę geograficzną, historyczną i tradycyjną zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru zabytków. Wojewódzki konserwator zabytków może wpisać także do rejestru historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny. Sprawy te reguluje ustawa z 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. z 2021 r. poz. 56).

Lista Skarbów Dziedzictwa

Listę Skarbów Dziedzictwa prowadzi minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego. Na Listę Skarbów Dziedzictwa wpisuje się zabytek ruchomy o szczególnej wartości dla dziedzictwa kulturowego zaliczany do jednej z następujących kategorii:

- 1) zabytków archeologicznych, które mają więcej niż 100 lat, wchodzą w skład zbiorów archeologicznych lub zostały pozyskane w wyniku badań archeologicznych lub przypadkowych odkryć,
- 2) elementów stanowiących integralną część zabytków architektury, wystroju wnętrz, pomników, posągów

i dzieł rzemiosła artystycznego, które mają więcej niż 100 lat,

3) wykonanych ręcznie dowolną techniką i na dowolnym materiale dzieł malarstwa, nieobjętych kategoriami wskazanymi w pkt 4 i 5, które mają więcej niż 50 lat, ich wartość jest wyższa niż 150 000 euro oraz nie są własnością ich twórców,

4) wykonanych ręcznie na dowolnym materiale akwareli, gwaszy i pastelów, które mają więcej niż 50 lat, ich wartość jest wyższa niż 30 000 euro oraz nie są własnością ich twórców,

5) mozaik, nieobjętych kategoriami wskazanymi w pkt 1 i 2, oraz rysunków wykonanych ręcznie przy użyciu dowolnej techniki i na dowolnym materiale, które mają więcej niż 50 lat, ich wartość jest wyższa niż 15 000 euro oraz nie są własnością ich twórców,

6) oryginalnych dzieł grafiki i matryc do ich wykonania oraz oryginalnych plakatów, które mają więcej niż 50 lat, ich wartość jest wyższa niż 15 000 euro oraz nie są własnością ich twórców,

7) oryginalnych rzeźb, posągów lub ich kopii wykonanych tą samą techniką co oryginał, nieobjętych kategorią wskazaną w pkt 1, które mają więcej niż 50 lat, ich wartość jest wyższa niż 50 000 euro oraz nie są własnością ich twórców,

8) fotografii, filmów oraz ich negatywów, które mają więcej niż 50 lat, ich wartość jest wyższa niż 15 000 euro oraz nie są własnością ich twórców,

9) pojedynczych lub znajdujących się w zbiorach inkunabułów i manuskryptów oraz map i partytur muzycznych, liczących więcej niż 50 lat, które nie są własnością ich twórców,

10) pojedynczych lub znajdujących się w zbiorach książek, które mają więcej niż 100 lat i ich wartość jest wyższa niż 50 000 euro,

11) map drukowanych, które mają więcej niż 200 lat,

12) środków transportu, które mają więcej niż 75 lat i ich wartość jest wyższa niż 50 000 euro,

13) innych kategorii, niewymienionych w pkt 1–12, obejmujących zabytki, które mają więcej niż 50 lat i ich wartość jest wyższa niż 50 000 euro

– na podstawie decyzji wydanej przez ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, z urzędu albo na wniosek właściciela zabytku ruchomego.

Pomnik Historii

Terminem tym określa się zabytek nieruchomy o szczególnych wartościach materialnych i niematerialnych oraz znaczeniu dla dziedzictwa kulturowego naszego kraju. Rangę pomnika historii podkreśla fakt, że jest on ustanawiany przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej specjalnym rozporządzeniem na wniosek Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. W treści prezydenckiego rozporządzenia wyszczególnia się cechy danego zabytku świadczące o jego najwyższej wartości, określa się precyzyjnie jego granice i zamieszcza schematyczną mapkę obiektu.

Na elitarną listę Pomników Historii mogą zostać wpisane obiekty architektoniczne, krajobrazy kulturowe, układy urbanistyczne lub ruralistyczne, zabytki techniki, obiekty budownictwa obronnego, parki i ogrody, cmentarze, miejsca pamięci najważniejszych wydarzeń lub postaci historycznych oraz stanowiska archeologiczne. Na rok 2024 w całym kraju było 129 miejsc i obiektów uznanych za pomnik historii.

Park kulturowy

Kolejną formą ochrony jest utworzenie parku kulturowego w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej. Podstawą jego utworzenia jest uchwała rady gminy, którą podejmuje się po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego lub decyzja o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzja o warunkach zabudowy, decyzja o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzja o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzja o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego

Relacje pomiędzy ochroną zabytków a planami zagospodarowania przestrzennego są regulowane przez artykuły 18, 19 i 20 ustawy z 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Przede wszystkim art. 18 wprowadza obowiązek uwzględniania ochrony zabytków i opieki nad zabytkami przy sporządzaniu i aktualizacji strategii rozwoju województw, planów zagospodarowania przestrzennego województw, planu zagospodarowania przestrzennego morskich wód wewnętrznych, morza terytorialnego i wyłącznej strefy ekonomicznej, analiz i studiów z zakresu zagospodarowania przestrzennego powiatu, strategii rozwoju gmin, strategii rozwoju ponadlokalnego, planów ogólnych gmin, miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, miejscowych planów odbudowy albo decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

W wymienionych decyzjach, koncepcjach, strategiach, analizach i planach, winno się w szczególności uwzględnić krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, określić rozwiązania niezbędne do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków i zapewnić im ochronę przy realizacji inwestycji oraz przywracania zabytków do jak najlepszego stanu oraz ustalić przeznaczenie i zasady zagospodarowania terenu uwzględniające opiekę nad zabytkami. W przypadku zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia, zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków oraz parków kulturowych, ochrona ich musi być bezwarunkowo uwzględniona w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego i pozostałych decyzjach.

5. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE I WEWNĘTRZNE OCHRONY ZASOBÓW DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

5.1 RELACJE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI Z OPRACOWANIAM WYKONANYMI NA POZIOMIE KRAJOWYM:

KRAJOWY PROGRAM OCHRONY ZABYTKÓW i OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA LATA 2023-2026

Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2023-2026 został przyjęty przez Radę Ministrów w dniu 1 grudnia 2023 roku i opublikowany w Monitorze Polskim w roku 2023 poz. 1470. Dokument ma na celu realizację przepisu art. 84 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Jest głównym dokumentem strategicznym niezbędnym do realizacji ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, zainicjowanym i opracowanym przez ministra do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, określającym cele administracji rządowej oraz podległych jej służb i instytucji w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, a także środki służące do realizacji wyznaczonych celów.

Celem głównym programu jest zapewnienie efektywnej ochrony i opieki nad zabytkami poprzez m.in. ochronę i zarządzanie zabytkami o wyjątkowej wartości, podnoszenie wiedzy o zasobach zabytkowych kraju, cyfryzację i podniesienie jakości prowadzonych postępowań administracyjnych czy zwiększenie zastosowania nowych technologii. Będzie on realizowany poprzez cele strategiczne programu oraz zawarte w nich działania takie jak:

Cel: Ochrona i zarządzanie zabytkami o wyjątkowej wartości poprzez m.in.:

- model i system wartościowania zabytków;
- plany zarządzania dla pomników historii;

- wsparcie procesu tworzenia planów ochrony parków kulturowych;
- system bezpieczeństwa zabytków;
- projektowanie konserwatorskie.

Cel: Cyfryzacja i podniesienie jakości prowadzenia postępowań administracyjnych poprzez m.in.:

- cyfryzację procesu inwestycyjno-budowlanego w zakresie ochrony zabytków;
- opracowanie i realizację programu szkoleń specjalistycznych dla pracowników wojewódzkich urzędów ochrony zabytków.

Cel: Zwiększenie zastosowania nowych technologii w ochronie zabytków poprzez m.in.:

- wdrożenie i rozwój programu wsparcia zarządzania dziedzictwem archeologicznym (AZP+);
- digitalizację i udostępnianie zasobu archiwalnego;
- rozwój portalu zabytek.pl.

Cel: Edukacja i podnoszenie świadomości społecznej wartości dziedzictwa kulturowego poprzez m.in.:

- włączenie edukacji ochrony zabytków do programów nauczania w szkołach;
- kampanie społeczno-edukacyjne dotyczące zagrożeń dla dziedzictwa kulturowego;
- wsparcie merytoryczne służb mundurowych oraz organów wymiaru sprawiedliwości w sprawach dotyczących przestępczości przeciwko zabytkom.

Cel: Wzmacnianie narzędzi ochrony zabytków wobec zmian klimatycznych poprzez m.in.:

- wsparcie procesu tworzenia gminnych programów opieki nad zabytkami;
- warsztaty konserwatorskie – praktyka prac konserwatorskich;
- wzmacnianie kompetencji zawodów rzemieślniczych;
- inwestycje w obiektach zabytkowych – szkolenia dla samorządów.

KONCEPCJA PRZESTRZENNEGO ZAGOSPODAROWANIA KRAJU DO ROKU 2030

Koncepcja przestrzennego zagospodarowania kraju została przyjęta przez Radę Ministrów dnia 13 grudnia 2011 r. Dokument określa zasady polityki państwa w dziedzinie przestrzennego zagospodarowania kraju w perspektywie najbliższych kilkunastu lat.

Polityka przestrzennego zagospodarowania kraju realizuje cele rozwoju kraju w odniesieniu do całości przestrzeni polskiej. Biorąc pod uwagę nowy paradygmat polityki rozwoju cel strategiczny (ponadczasowy) polityki przestrzennego zagospodarowania kraju można określić następująco: Efektywne wykorzystanie przestrzeni kraju i jej terytorialnie zróżnicowanych potencjałów rozwojowych dla osiągnięcia ogólnych celów rozwojowych - konkurencyjności, zwiększenia zatrudnienia, sprawności funkcjonowania państwa oraz spójności w wymiarze społecznym, gospodarczym i terytorialnym w długim okresie.

Tak sformułowany cel - przy doborze odpowiednich celów częściowych oraz instrumentów wdrożeniowych - realizowany jest przez wszystkie podmioty publiczne wykonujące zadania rozwojowe w zakresie swoich kompetencji na różnych poziomach zarządzania, w różnych obszarach tematycznych i w odniesieniu do różnych terytoriów.

Drogą do zapewnienia realizacji celu strategicznego polityki przestrzennego zagospodarowania kraju jest koncentracja działań podmiotów publicznych w wybranych obszarach tematycznych i na wyodrębnionych terytoriach. W odniesieniu do diagnozy sytuacji, uwarunkowań oraz trendów rozwojowych sformułowano sześć wzajemnie powiązanych celów polityki przestrzennego zagospodarowania kraju w horyzoncie roku 2030:

- Cel 1. Podwyższenie konkurencyjności głównych ośrodków miejskich Polski w przestrzeni europejskiej poprzez ich integrację funkcjonalną przy zachowaniu policentrycznej struktury systemu osadniczego sprzyjającej spójności;
- Cel 2. Poprawa spójności wewnętrznej i terytorialne równoważenie rozwoju kraju poprzez promowanie integracji funkcjonalnej, tworzenie warunków dla rozprzestrzeniania się czynników rozwoju, wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich oraz wykorzystanie potencjału wewnętrznego wszystkich terytoriów;
- Cel 3. Poprawa dostępności terytorialnej kraju w różnych skalach przestrzennych poprzez rozwijanie infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej;
- Cel 4. Kształtowanie struktur przestrzennych wspierających osiągnięcie i utrzymanie wysokiej jakości środowiska przyrodniczego i walorów krajobrazowych Polski;
- Cel 5. Zwiększenie odporności struktury przestrzennej kraju na zagrożenia naturalne i utraty bezpieczeństwa energetycznego oraz kształtowanie struktur przestrzennych wspierających zdolności obronne państwa;
- Cel 6. Przywrócenie i utrwalenie ładu przestrzennego.

Koncepcja wskazuje, iż wzmocnienie ładu przestrzennego na poziomie zarządzania zasobem krajobrazów kulturowych i przyrodniczych będzie jednocześnie służyło wdrożeniu zapisów Konwencji Krajobrazowej Rady Europy. Podstawowymi formami ochrony krajobrazów powinny zostać formy dotychczas stosowane: parki krajobrazowe, pomniki historii, parki kulturowe oraz - dla obiektów rangi międzynarodowej - wpis na listę dziedzictwa kulturowego lub przyrodniczego UNESCO.

Stwierdzono, że promocja dziedzictwa kulturowego wpłynęła na wzrost rozpoznawalności

i atrakcyjność polskiej przestrzeni. Dbłość o spuściznę kultury dawnych mieszkańców ziem polskich i wspieranie zachowanych tradycji lokalnych sprzyjają rozwojowi turystyki i wspomagają proces identyfikacji tożsamości kulturowej migrantów. Krajobraz ważny dla historii kultury jest chroniony na równi z krajobrazami charakterystycznymi dla regionów geograficzno- przyrodniczych w zintegrowanej z siecią przyrodniczą rozwiniętej sieci parków kulturowych i pomników historii.

NARODOWA STRATEGIA ROZWOJU KULTURY NA LATA 2004 – 2013 ORAZ UZUPEŁNIENIE STRATEGII NA LATA 2004 – 2020

Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami zostały zawarte w dokumencie o nazwie Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004 – 2013 (przyjętym przez Radę Ministrów w dniu 21 września 2004 r.) oraz jego uszczegółowieniu „Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004 – 2020” (przyjętym w 2005 r.). Są to rządowe dokumenty tworzące ramy dla nowoczesnego mecenatu państwa w sferze kultury, a przede wszystkim dla nowocześnie pojmowanej polityki kulturalnej państwa, funkcjonującej w warunkach rynkowych, w połączeniu z perspektywami kolejnych okresów programowania Unii Europejskiej.

Głównym celem strategii jest działanie na rzecz zrównoważonego rozwoju kulturalnego regionów w Polsce.

Dokumentem służącym wdrożeniu Narodowej Strategii Rozwoju Kultury jest Narodowy Program Kultury „Ochrona Zabytków i Dziedzictwa Kulturowego na lata 2004-2013”. W programie zapisano następujące priorytety i działania:

- Priorytet 1. Aktywne zarządzanie zasobem stanowiącym materialne dziedzictwo kulturowe

Działania realizowane w ramach niniejszego priorytetu mają na celu materialną poprawę stanu zabytków, ich adaptację i rewitalizację oraz zwiększenie dostępności do nich mieszkańców, turystów i inwestorów. Realizacja działań pozwoli na zwiększenie atrakcyjności regionów, a także wykorzystanie przez nie potencjału związanego z posiadanym dziedzictwem kulturowym.

- Działanie 1.1. Budowa nowoczesnych rozwiązań organizacyjno-finansowych w sferze ochrony zabytków;

- Działanie 1.2. Kompleksowa rewaloryzacja zabytków i ich adaptacja na cele kulturalne, turystyczne, edukacyjne, rekreacyjne i inne cele społeczne;

- Działanie 1.3. Zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości poprzez

tworzenie zintegrowanych narodowych produktów turystycznych.

- Priorytet 2. Edukacja i administracja na rzecz ochrony i zachowania dziedzictwa kulturowego
- Działanie 2.1. Rozwój zasobów ludzkich oraz podnoszenie świadomości społecznej w sferze ochrony dziedzictwa kulturowego;
- Działanie 2.2. Ochrona i zachowanie dziedzictwa kulturowego przed nielegalnym wwozem, wywozem i przewozem przez granicę.

Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020, opracowane przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego w 2005 r., zawiera ważny z punktu widzenia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Program Operacyjny „Dziedzictwo kulturowe”.

Priorytet 1 tego Programu dotyczy rewaloryzacji zabytków nieruchomych i ruchomych. Celami tego priorytetu są:

- poprawa stanu zachowania zabytków,
- zwiększanie narodowego zasobu dziedzictwa kulturowego (w tym także liczby stanowisk archeologicznych),
- kompleksowa rewaloryzacja zabytków i ich adaptacja na cele inne niż kulturalne,
- zwiększenie roli zabytków i muzealiów w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości poprzez tworzenie zintegrowanych narodowych produktów turystycznych,
- poprawa warunków instytucjonalnych, prawnych i organizacyjnych w zakresie ochrony zabytków i ich dokumentacji, zabezpieczenie zabytków, muzealiów i archiwaliów przed skutkami klęsk żywiołowych, kradzieżami i nielegalnym wywozem za granicę oraz na wypadek sytuacji kryzysowych i konfliktu zbrojnego.

5.2 RELACJE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI Z OPRACOWANIAM I WYKONANYMI NA POZIOMIE WOJEWÓDZKIM

STRATEGIA ROZWOJU WOJEWÓDZTWA KUJAWSKO-POMORSKIEGO

Obecnie obowiązująca Strategia Rozwoju Województwa Kujawsko- Pomorskiego do 2020 r. - Plan modernizacji 2020+ została przyjęta uchwałą nr XLI/693/13 przez Sejmik Województwa Kujawsko- Pomorskiego dnia 21 października 2013 r. Misja rozwoju województwa zapisana w treści dokumentu brzmi

Kujawsko-pomorskie - człowiek, rodzina, społeczeństwo. Aby to osiągnąć strategia wyznacza priorytety i cele działań.

Dla gminy istotne są zapisy priorytetu Modernizacja przestrzeni miast i wsi, w ramach którego znajduje się cel Obszary wiejskie (których integralną częścią są także lokalne ośrodki rozwoju – małe miasta i wiejskie siedziby gmin) – o zróżnicowanym charakterze funkcjonalnym, cechujące się licznymi problemami gospodarczymi i często wymagające aktywizacji społeczno-gospodarczej. Głównym kierunkiem interwencji jest stymulowanie rozwoju społecznego (kluczowa rola usług publicznych szczególnie dla kształtowania właściwych postaw społecznych) oraz lokalnych rynków pracy.

W ramach celu znajduje się cel strategiczny Tożsamość i dziedzictwo, związany ściśle z dziedzictwem kulturowym i historycznym regionu. W ramach celu zamierza się podjąć działania na rzecz opracowania i realizacji założeń polityki kulturalnej województwa (co pozwoli na pełną koordynację działalności wszystkich podmiotów funkcjonujących w kulturze) oraz edukacji kulturalnej społeczeństwa (zarówno w edukacji formalnej – na wszystkich poziomach kształcenia, jak i w edukacji nieformalnej). Są to zagadnienia realizujące także cele rozwoju społecznego – istotne dla szeroko rozumianego rozwoju społecznego. Nie wyklucza się, że polityka kulturalna zostanie w przyszłości objęta wojewódzkim programem rozwoju.

Dziedzictwo regionu, świadczące o tym jacy jesteśmy, wymaga zachowania (m.in. tradycyjnej kultury wiejskiej, ginących zawodów, cudów architektury, przyrody, powstających drobnych kolekcji, zbiorów muzealnych i skansenów), odpowiedniej ekspozycji, poprawy dostępności, a także prezentacji w atrakcyjnej dla różnych osób formie. Dopiero dzięki stworzeniu warunków do wzbudzania ciekawości posiadanymi dobrami, wartościami, oddziaływanie na wiele zmysłów, możliwe jest zrozumienie, budzi się właściwy szacunek, zainteresowanie, chęć pogłębiania wiedzy i czynne włączenie się w działania na rzecz zachowania i upowszechniania posiadanego dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego. Wobec powyższego, niezbędna jest waloryzacja obiektów materialnych dziedzictwa kulturowego regionu oraz oszacowanie „wartości marketingowej” wojewódzkich zasobów przyrody i krajobrazu przyrodniczo-kulturowego, koniecznych także dla budowy marki województwa. Poza tym wspierane będą w szczególności przedsięwzięcia umożliwiające atrakcyjny, interaktywny, oryginalny, wielozmysłowy kontakt z dziedzictwem regionu.

Powyższe zapisy realizowane będą w ramach następujących kierunków działań:

1. Budowa tożsamości regionalnej województwa
2. Zachowanie oraz promocja dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego regionu

3. Wsparcie działań ratowniczych tradycyjnej kultury wiejskiej, ginących zawodów, cudów architektury, przyrody, powstających drobnych kolekcji, zbiorów muzealnych i skansenów, będących częścią środowiska kulturowego województwa
4. Rozwój oferty kulturalnej o znaczeniu regionalnym, krajowym i międzynarodowym
5. Promocja marki województwa

Należy jednak zwrócić uwagę, iż w świetle Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami powyższe zapisy są bardzo ogólne i trudno doszukać się konkretnych odniesień do potrzeb gminy. Mimo to, cele przedstawione w niniejszym Programie są zgodne z kierunkami rozwoju województwa, co może przyczynić się do ich dokładniejszej realizacji.

PLAN ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO WOJEWÓDZTWA KUJAWSKO-POMORSKIEGO

Plan zagospodarowanie przestrzenne województwa został przyjęty uchwałą Sejmiku Województwa Kujawsko – Pomorskiego nr XI/135/03 z dnia 26 czerwca 2003 roku. Cele i działania Planu zawarte są w rozdziale V Polityka zagospodarowania przestrzenne województwa. W nim wyróżnić można zapisy dotyczące gminy, występujące w celach operacyjnych:

- 3.3 Kierunki ochrony i kształtowania środowiska przyrodniczego i kulturowego

Dla podniesienia konkurencyjności i atrakcyjności regionu konieczne jest podjęcie działań prowadzących do zachowania i pełnego wykorzystania turystycznych walorów środowiska przyrodniczego i kulturowego poprzez:

- poprawę zagospodarowania istniejących szlaków turystycznych
- rozwój agroturystyki na bazie walorów przyrodniczo-krajobrazowych i kulturowych.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI WOJEWÓDZTWA KUJAWSKO-POMORSKIEGO NA LATA 2021 – 2024

Program Opieki nad Zabytkami Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2021- 2024 przyjęto uchwałą nr XXXI/451/21 przez Sejmik Województwa Kujawsko- Pomorskiego dnia 26 kwietnia 2021 r. Dokument przedstawia szereg celów i kierunków działania w zakresie zachowania dziedzictwa kulturowego na obszarze województwa kujawsko-pomorskiego. Zapisy te są w dużej mierze zgodne z kierunkami zawartymi w Gminnym Programie Opieki nad Zabytkami dla Gminy (zwłaszcza cel główny 1,

w odniesieniu do promocji i edukacji społecznej).

Nowe cele programu mają przyczynić się do rozwiązania problemów wskazanych przez raporty Narodowego Instytutu Dziedzictwa. Uwzględniają cele wskazane w ustawie i innych dokumentach regulujących ochronę i opiekę nad zabytkami w Polsce. Są one skorelowane i wzajemnie się wypełniają. W Programie cele główne, a także operacyjne odwołują się do celów określonych w Strategii rozwoju województwa kujawsko-pomorskiego do 2030 – Strategia Przyspieszenia 2030+, natomiast kierunki działań i działania odpowiadają zadaniom ustawowym, których obowiązek wypełniania spoczywa na województwie.

W ramach celu nadrzędnego wyznaczono następujące cele szczegółowe wraz z działaniami:

Cel główny: Zdrowe, aktywne i zamożne społeczeństwo

1. Cel operacyjny: Kultura, sztuka i dziedzictwo narodowe

1.1. Kierunek działań: Popularyzacja wiedzy o znaczeniu i konieczności ochrony

1.2 Kierunek działań: Edukacja

1.3. Kierunek działań: Promocja

1.4. Kierunek działań: Dokumentacja i popularyzacja

Walory dziedzictwa kulturowego to jeden z ważniejszych czynników rozwoju gospodarczego, a szczególnie w obszarze turystyki kulturowej. Wskazane kierunki działań mają na celu podkreślenie, iż dziedzictwo kulturowe, zarówno materialne jak i niematerialne można wykorzystać do kreowania usług i produktów dotyczących rozwoju oferty spędzania czasu wolnego, wspierania inicjatyw związanych z dziedzictwem materialnym i niematerialnym, w tym wspierania tradycyjnych form działalności gospodarczej czy adaptacji obiektów do nowych funkcji związanych z poszerzaniem oferty kulturowej czy turystycznej.

Cel główny: Dostępna przestrzeń i czyste środowisko

2. Cel operacyjny: Przestrzeń kulturowa

2.1 Kierunek działań: Ochrona

2.2. Kierunek działań: Prace konserwatorskie i restauratorskie

2.3. Kierunek działań: Dokumentacja i badania

Przestrzeń kulturową należy rozumieć jako wszelkie działania podejmowane w celu poprawy stanu zachowania regionalnego dziedzictwa kulturowego. Stan zachowania dziedzictwa kulturowego ma

bezpośredni wpływ na jakość życia mieszkańców, a jednocześnie kształtuje pewien indywidualny kontekst rozwojowy. Dziedzictwo kulturowe województwa kujawsko-pomorskiego to jedna z najmocniejszych stron województwa. W oparciu o nią należy budować tożsamość lokalną i regionalną. Nadaje swoisty charakter województwa, a tym samym decyduje o jego konkurencyjności. Świadomość wspólnej tożsamości przyczynia się do tworzenia więzi międzyludzkich, które ułatwiają interakcje oraz współdziałanie. Wszelkie podejmowane działania nie mogą ograniczać się do pojedynczych obiektów zabytkowych, ponieważ województwo charakteryzuje się różnorodnością. Należy wskazywać najlepsze i wzorcowe działania oraz promować je.

Program wojewódzki prezentuje również potencjalne źródła finansowania prac remontowo-konserwatorskich przy zabytkach oraz innych działań związanych z rewitalizacją obiektów zabytkowych oraz zespołów urbanistycznych i ruralistycznych.

5.3 RELACJE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI Z OPRACOWANIAM I WYKONANYMI NA POZIOMIE POWIATU

POWIATOWY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI POWIATU BRODNICKIEGO

Powiat brodnicki na moment opracowywania niniejszego dokumentu nie posiada opublikowanego w Dzienniku Wojewódzkim powiatowego programu opieki nad zabytkami.

5.4 RELACJE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI Z OPRACOWANIAM I WYKONANYMI NA POZIOMIE GMINY

PLAN OGÓLNY GMINY BARTNICZKA

Do końca 2025 roku obowiązuje Studium przyjęte Uchwałą Nr XXVI/171/17 z dnia 29 września 2017 r. przez Radę Gminy Bartniczka. Dokument składa się z 2 części: I – uwarunkowania, II – uwarunkowania. W części dotyczącej uwarunkowań, w rozdziale 4. przedstawiono zasoby dziedzictwa i krajobrazu kulturowego. Z kolei w podrozdziale 10.2. opisano obiekty i tereny chronione na podstawie przepisów o ochronie zabytków – zespoły podworskie (Gutowo, Komorowo, Sokołowo). W części II kierunki analizie poddano w rozdziale 4. obszary i zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury.

W treści wskazano ogólne zasady i wskaźniki zagospodarowania oraz użytkowania terenów przy opracowaniu planów miejscowych na obszarach objętych ochroną konserwatorską:

- wszelkie roboty budowlane obiektów nieruchomych objętych ochroną należy prowadzić w uzgodnieniu z właściwym organem ochrony konserwatorskiej;
- zachowanie historycznych linii zabudowy;
- nakazuje się zachowanie, przywrócenie oraz uczynienie historycznych podziałów parcelacyjnych w wystroju elewacji (także w obrębie wnętrz bloków) i zastosowanych detalach architektonicznych oraz w zagospodarowaniu terenów obiektami małej architektury, w połączeniu z estetycznym rozplanowaniem nawierzchni i zieleni w sposób wynikający z przesłanek historycznych;
- zachować wygląd architektoniczny zabudowy historycznej w zakresie gabarytu, kształtu i pokrycia dachu, kompozycji elewacji tzn. zachowania detalu architektonicznego, rozmieszczenia, wielkości, kształtu oraz proporcji otworów okiennych i drzwiowych wraz z oryginalną stolarką oraz w zakresie wystroju klatki schodowej (wraz z historyczną posadzką i stolarką);
- nakaz dostosowania nowoprojektowanej zabudowy w zakresie skali, bryły i formy architektonicznej (wysokość, proporcje wymiarów rzutów, pokrycie i kształty dachów, ich układ w stosunku do drogi) do sąsiedniej istniejącej zabudowy objętej ochroną; nowa zabudowa powinna harmonizować z zabudową historyczną, a jednocześnie prezentować znamiona obecnych czasów;
- dachy kryte dachówką ceramiczną, odstępstwa od powyższych parametrów w szczególnych uzasadnionych przypadkach;
- przy ustalaniu kolorystyki obiektów o wartości historyczno-kulturowych należy brać pod uwagę kolorystykę obiektów sąsiednich w uzgodnieniu z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków;
- w obiektach historycznych ewentualna wymiana stolarki powinna mieć charakter odtworzeniowy względem zachowanej historycznej stolarki lub powinna być odtworzona na podstawie zachowanych przekazów ikonograficznych;
- nakazuje się likwidację lub przebudowę (wymianę) obiektów dysharmonizujących lub kolidujących z charakterem historycznej struktury przestrzennej.

Ochrona dziedzictwa kulturowego i zabytków

Na terenie gminy Bartniczka zlokalizowane są obiekty objęte ochroną konserwatorską i archeologiczną na mocy wpisu do rejestru zabytków. Wszelkie działania przy tychże obiektach i na terenach

zabytkowych wymagają uzgodnienia z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków, a prace przy nich mogą się odbyć po uzyskaniu pozwolenia Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

Stanowiska archeologiczne

Na terenie gminy Bartniczka zlokalizowane są trzy stanowiska wpisane do rejestru zabytków archeologicznych (grodziska) w Grążawach i Radoszkach, które podlegają bezwzględnej ochronie archeologicznej. Pozostałe stanowiska archeologiczne stanowią nieruchome zabytki archeologiczne nieekspozowane w terenie, które są dostępne do celów inwestycyjnych pod warunkiem uprzedniego uzgodnienia z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków. Wszelkie prace ziemne wymagają pozwolenia Wojewódzkiego Konserwatora zabytków, który określi zakres prac archeologicznych, zakres i rodzaj niezbędnych badań archeologicznych. Wykaz stanowisk archeologicznych przedstawiono w części tekstowej i graficznej dotyczącej uwarunkowań niniejszego Studium.

Strefa ochrony wsi o zachowanym historycznym układzie ruralistycznym

Strefą historycznego układu ruralistycznego obejmuje się takie miejscowości jak: Jastrzębie, Komorowo, Bartniczka. Przebieg stref do uszczegółowienia na etapie sporządzenia planu miejscowego. Ochronie podlegają takie elementy historycznej struktury przestrzennej jak układ przestrzenny, zabudowa o cechach tradycyjnych, obiekty sakralne, cmentarze oraz towarzyszące im elementy krajobrazu naturalnego, tworzące z w/w kompozycję architektoniczno-krajobrazową.

Planowana nowa zabudowa powinna swoją funkcją, gabarytami, skalą, bryłą wielkością nawiązywać do historycznej zabudowy wsi. Dla wsi o historycznym układzie ruralistycznym postuluje się opracowanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego terenu w celu zapewnienia właściwej integracji przestrzennej i funkcjonalnej planowanych i istniejących, o wartości kulturowej, elementów zagospodarowania.

Parametry i wskaźniki kształtowania nowej zabudowy oraz zagospodarowania terenu dla zapewnienia ciągłości w kształtowaniu architektury, charakterystycznej dla danego regionu, powinny uwzględniać historyczne elementy podlegające ochronie, takie jak: kompozycja urbanistyczna, linia zabudowy, intensywność zabudowy, sposób lokalizacji i przeznaczenia budynków, forma i gabaryty budynków. Forma zabudowy powinna nawiązywać do istniejącej zabudowy historycznej z uwzględnieniem: wysokości budynków, rodzaju dachu, proporcji i kompozycji elewacji, użytych materiałów budowlanych, rodzaju detalu architektonicznego oraz kolorystyki, a forma zagospodarowania powinna zachować elementy małej architektury i zieleni towarzyszącej zabudowie historycznej.

Strefa ochrony konserwatorskiej zespołów podworskich i parków dworskich

Wykaz zespołów podworskich i parków dworskich przedstawiono w części tekstowej dotyczącej Uwarunkowań w rozdziale 4.1.3 niniejszego Studium. Tereny parków dworskich lub ich tereny i założenia zieleni komponowanej zajmują część obszaru gminy. Dla terenów tych zaleca się następujące ustalenia:

- zachowanie zabudowy o walorach historycznych i architektonicznych, jej konserwację, rewaloryzację, rekonstrukcję;
- dopuszcza się lokalizację ciągów pieszo-rowerowych, placów wypoczynkowych i widokowych wraz z urządzeniami rekreacyjnymi, z ograniczeniami wynikającymi z ochrony środowiska kulturowego;
- zakaz zmniejszania powierzchni parków zabytkowych;
- dla obiektów zabytkowych lub o wartościach kulturowych wyznacza się obowiązek rewaloryzacji według wymogów wynikających z ochrony wartości zabytkowych i kulturowych przede wszystkim utrzymanie lub uczynienie kompozycji założeń oraz ochrona i pielęgnacja drzewostanu i zachowanie oraz renowacja cennych historycznie obiektów zabytkowych;
- dopuszcza się wprowadzanie zagospodarowania rekreacyjno-wypoczynkowego, w szczególności ścieżki, oświetlenie, architekturę ogrodową;
- ochrona dworów poprzez konserwację zachowanych elementów zabytkowych, odtworzenie na podstawie dokumentów archiwalnych, przekazów itp. zniszczonych elementów architektonicznych, uwzględnienie przy adaptacji obiektów pierwotnego czytelnego układu, historycznego kształtu bryły, przy uwzględnieniu stosowanych badań architektonicznych w celu uzyskania wytycznych konserwatorskich do planowanych w tych obiektach zmian;
- zakaz lokalizacji na terenie parku i w jego sąsiedztwie inwestycji uciążliwych i mogących potencjalnie wpływać na środowisko przyrodnicze;
- zakaz znaczących ingerencji w rzeźbę terenu;
- zakaz lokalizacji nadziemnej infrastruktury technicznej;
- zakaz ingerencji w warunki wodno-gruntowe mogących negatywnie wpłynąć na stan zachowania zabytku w szczególności drzewostanu parkowego.

Ochrona obiektów sakralnych

Kościóły i kaplice oraz cmentarze wszystkich wyznań, czynne i nieczynne (zamknięte), jako obiekty o szczególnej wartości zabytkowej i walorach krajobrazowych jako dominanty architektoniczne, a cmentarze jako miejsca pamięci i pomniki historii, podlegają bezwzględnej ochronie.

W stosunku do cmentarzy zarówno tych czynnych i nieczynnych obowiązują następujące ustalenia:

- zabronione jest sytuowanie wszelkich obiektów budowlanych i urządzeń tymczasowych, które nie są ściśle związane lub kolidują z planowaną podstawową funkcją terenu;
- ustala się obowiązek dostosowania realizowanych elementów zagospodarowania skalą, jakością i charakterem do pełnionych funkcji, krajobrazu, architektury istniejącego i planowanego otoczenia;
- dopuszcza się zabudowę o charakterze architektury ogrodowej, związanej;
- z podstawową funkcją terenu (kaplice) oraz związanych z funkcją komunikacyjną (schody, ścieżki) a także ogrodzenia.

W obrębie historycznych cmentarzy obowiązuje ochrona układu przestrzennego (alei, układu kwater), ochrona zabytkowego drzewostanu, ochrona historycznych nagrobków i innych elementów małej architektury tj. ogrodzenia, pompy wody, kaplice. Wszystkie prace należy poprzedzać właściwą dokumentacją konserwatorską, prowadzącą do określenia uwarunkowań historycznych i możliwości dalszego użytkowania. Prace należy uzgodnić z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków, a w przypadku obiektów wpisanych do rejestru zabytków – uzyskać pozwolenia Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków na prowadzenie prac. Ochronie podlegają także kapliczki i figurki, w sensie ich lokalizacji i formy przestrzennej, będące przejawem kultu religijnego i tradycji.

Ochrona obiektów architektury i budownictwa

Obiekty architektury i budownictwa o wartościach historycznych i architektonicznych winny być utrzymywane w dobrym stanie, a wszelkie zmiany użytkowania powodujące konieczność przystosowania do nowej funkcji, modernizacje i remonty wymagają uzgodnienia z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków. Budynki gospodarcze w zespołach podworskich oraz przy szkołach, plebaniach, w obrębie zagród itp. podlegają również ochronie. Powyższe dotyczy również starodrzewa towarzyszącego w/w obiektom.

Zabudowa mieszkaniowa, drewniana i murowana o cechach tradycyjnych charakterystycznych dla miejsca i regionu winna być zachowana i stanowić inspirację do kształtowania nowej zabudowy. Dopuszcza się wymianę zabudowy ze względu na stan techniczny zagrażający bezpieczeństwu ludzi i mienia pod warunkiem uzgodnienia wszelkich prac z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

Budynek podlegający wymianie (odtworzeniu) powinien usytuowaniem, gabarytem, kształtem i pokryciem dachu nawiązywać do poprzedniego. Sytuując nową zabudowę należy uwzględniać sąsiedztwo obiektów o wartości kulturowej i historycznej. Nowych budynków nie należy sytuować w sposób degradujący istniejącą, tradycyjną zabudowę, a ich forma architektoniczna winna być dostosowana do otaczającej zabudowy i krajobrazu.

Ochrona dóbr kultury współczesnej

Na terenie gminy Bartniczka brak obiektów uznanych przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej za Pomnik Historii. Na obszarze gminy nie wyznaczono Parku Kulturowego. Na terenie gminy Bartniczka nie ustanawia się także dóbr kultury współczesnej wymagających ochrony.

MIEJSCOWE PLANY ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO

Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego są aktami prawnymi uchwalanymi przez Radę Gminy, które ustalają przeznaczenie terenu, rozmieszczenie inwestycji, celu publicznego oraz określają w szczególności zasady i warunki kształtowania zabudowy i zagospodarowania terenu. W przypadku braku takowego planu, określenie sposobów zagospodarowania, następuje poprzez wydanie decyzji o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu. Miejscowe plany przyjęte przez Radę Gminy wskazują zasady ochrony dziedzictwa kulturowego.

Łącznie na moment opracowania niniejszego dokumentu w Gminie Bartniczka obowiązuje 10 miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego. Ze względu na objętość niemożliwe jest tu ich omówienie. Informacje o MPZP można znaleźć na: www.bip.bartniczka.pl

6. ZASOBY DZIEDZICTWA i KRAJOBRAZU KULTUROWEGO GMINY

6.1 CHARAKTERYSTYKA GMINY

Gmina Bartniczka położona jest we wschodniej części województwa kujawsko-pomorskiego, w powiecie brodnickim i jest jedną z 10 gmin powiatu. Jednostka zajmuje obszar o powierzchni 8 335 ha, granicząc:

- na zachodzie – z Gminą Brodnica,
- na północy – z Gminą Brzozie,

- na wschodzie – z Gminą Lidzbark,
- na południu - z Gminami Górzno i Świdziebnia.

Sieć osadniczą tworzy 13 sołectw: Bartniczka, Grążawy, Gutowo, Iglicyzna, Jastrzębie, Komorowo, Koziary, Nowe Świerczyny, Radoszki, Samin, Stare Świerczyny, Świerczynki, Łaszewo.

Liczba ludności zamieszkująca Gminę, zgodnie z danymi GUS, wynosiła na koniec roku 2019, 4 691 osób, liczba ta uległa zmniejszeniu o 6 osób w porównaniu z rokiem 2012. Do największych jednostek osadniczych pod względem ludności należy zaliczyć: Bartniczkę - 703 os., Radoszki – 708 os., Grążawy 527 os. i Jastrzębie – 505 os. (Dane VI 2019 r., Urząd Gminy Bartniczka).

Podstawową formą użytkowania terenu Gminy Bartniczka jest użytkowanie rolnicze. Użytki rolne zajmują tutaj prawie 77 % powierzchni Gminy.

Pod względem fizycznogeograficznym teren Gminy Bartniczka znajduje się w prowincji Niżu Środkowoeuropejskiego. Opisany obszar mieści się w podprowincji Pojezierza Południowobałtyckie, w makroregionie Pojezierze Chełmińsko-Dobrzyńskie.

W układzie mezoregionalnym wg Kondrackiego gmina leży na pograniczu Pojezierza Dobrzyńskiego i Garbu Lubawskiego, zaś jej północny fragment leży w granicach Doliny Drwęcy. Dwudzielny charakter obszaru gminy /wysoczyzna morenowa - dolina rzeczna/ unaoczniać się będzie w charakterze zasobów środowiska, stanu środowiska i problemów ekologicznych.

Rzeźba terenu Gminy Bartniczka jest bardzo urozmaicona. Najwyższy punkt terenu znajduje się na zachodzie przy drodze Szczuka-Nowe Świerczyny (obecnie znajduje się tam turbina wiatrowa), (161,2 m n.p.m.), a najniższy w dolinie Drwęcy (ok. 71,9 m n.p.m.). Głównymi elementami rzeźby terenu są: wysoczyzna morenowa, pagórki morenowe, obniżenie Brynicy, rynny subglacjalne oraz dolina Drwęcy.

Układ hydrograficzny tworzą: Drwęca stanowiąca północny fragment Gminy, Brynica, Samionka, Pissa stanowiąca wschodnią granicę Gminy. Na terenie Gminy zlokalizowane jest jezioro Samińskie o powierzchni ok. 55 ha. Na podstawie danych z 2019 r. – GUS lesistość na terenie gminy wyniosła 17,0%.

6.2 RYS HISTORYCZNY GMINY BARTNICZKA

Najstarsze odnotowana przez archeologów dowody świadczące o obecności człowieka na obszarze powiatu brodnickiego pochodzą sprzed 11-12 tysięcy lat. Najwcześniejszy ślad osadnictwa, sprzed 10 tysięcy lat odkryto w Mszanie koło Brodnicy.

Na przełomie VII i VIII wieku na tereny napłynęła ludność słowiańska. Od przełomu X i XI wieku obszar ten stanowił pogranicze powstającego państwa piastowskiego. Tereny przygraniczne chroniły liczne grody. Prawdopodobnie w XI wieku tereny na zachód od Drwęcy weszły w skład ziemi chełmińskiej, zaś na jej lewym brzegu powstał okręg grodowy z ośrodkiem w Świeciu, później zastąpiony przez powstałe przed 1240 rokiem Michałowo. Dzisiejszy obszar gminy Bartniczka leży na terenie historycznych Ziem Michałowskiej oraz Dobrzyńskiej.

W 1298 roku założono miasto Brodnica, a wraz z nim powstał zamek będący siedzibą krzyżackiej załogi i komtura. Stanowiły one odtąd gospodarczy i administracyjny ośrodek regionu. W okresie podziału dzielnicowego obszar ten pozostawał we władaniu książąt mazowieckich. W roku 1303 Ziemia Michałowska została zastawiona na rzecz Zakonu Krzyżackiego przez księcia kujawskiego (inowrocławskiego) Leszka Siemomysła. W roku 1317 Zakon nabył ją na własność. W 1454 roku związek Pruski wypowiedział posłuszeństwo zakonowi, a Ziemię Chełmińską i Michałowską inkorporowano do Polski. Po 1446 r. ziemia została włączona na stałe do Korony Królestwa Polskiego. W zakresie administracji kościelnej obszar gminy należał do diecezji płockiej, a po opanowaniu Ziemi Chełmińskiej przez Krzyżaków, do utworzonego w 1243 r. Biskupstwa chełmińskiego.

Wiek XVI to okres odbudowy i pomyślności gospodarczej regionu powodowany zapotrzebowaniem na płody rolne i produkty leśne.

W okresie wojny siedmioletniej w latach 1758 i 1763 ziemię michałowską przemierzały wojska pruskie, co przyniosło upadek gospodarczy i ubożenie mieszkańców. Po I rozbiorze (1772-74) Prusy zgrażyły obszar dawnego województwa chełmińskiego, który według podziału z roku 1818 znalazł się w utworzonej wówczas regencji kwidzyńskiej. W latach 1807-1815 powiat michałowski znajdował się w granicach Księstwa Warszawskiego. Po tym okresie obszar został ponownie włączony do zaboru pruskiego. Okres panowania pruskiego nad tymi terenami wiązał się z ich intensywną kolonizacją przez Niemców, próbami germanizacji i często z represjami wobec Polaków. W okresie zaborów region rozwijał się gospodarczo, polepszyła się wtedy infrastruktura rolnicza i sieć komunikacyjna. Gmina Bartniczka wróciła w granice Polski (województwo bydgoskie) w styczniu 1920 roku.

W 1939 roku niemieckie władze okupacyjne wcieliły powiat brodnicki do Okręgu Gdańsk - Prusy Zachodnie. Okres okupacji niemieckiej, który pozostawił rozsiane na mapie powiatu liczne miejsca martyrologii, zakończył się w styczniu 1945 roku wkroczeniem wojsk radzieckich.

W 1975 roku, na skutek zmian, jakie dokonano w podziale administracyjnym powiat brodnicki przestał istnieć, a należące do niego gminy włączono do województwa toruńskiego. Od 1992 r. gmina podlega diecezji toruńskiej. Ostatnia reforma administracyjna spowodowała od 1 stycznia 1999 r. powrót na mapy powiatu brodnickiego, jako części Województwa Kujawsko-Pomorskiego.

Do końca roku 2004 gmina nosiła nazwę Grażawy, wtedy to przysiółek Bartniczka uzyskał status pełnoprawnej miejscowości. Od dnia 1 stycznia 2005 r. gmina nosi nazwę Bartniczka. Nazwa Bartniczka wywodzi się od barci lub bartników. Uchwałą Rady Gminy Bartniczka z dnia 15 maja 2009 roku zatwierdzono projekt herbu, flagi i pieczęci Gminy Bartniczka.

Poniżej wymieniono oraz krótko scharakteryzowano ważniejsze miejscowości w gminie, które odznaczają się zachowanym i widocznym dziedzictwem kulturowym.

BARTNICZKA

Bartnicka 1755, Bartniczki 1879, późn. niem. Bartnitzka

Wieś położona w odległości około 15 km na wschód od Brodnicy. Zlokalizowana jest w dolinie Brynicy powyżej ujścia Pissy. Dawniej osada w powiecie brodnickim należąca do parafii katolickiej w Grażawach i parafii ewangelickiej w Górznie. W 1773 r. była leśną kolonią z dwoma włościańskimi gospodarstwami. W 1789 r. - wieś królewska z dwoma domami. W 1885 r. Bartniczka liczyła 38 mieszkańców. W 1921 r. na terenie wsi znajdowało się dziewięć budynków i 94 mieszkańców. We wsi, przy drodze powiatowej Brodnica - Górzno, rośnie drzewo uznane za pomnik przyrody - lipa drobnolistna o obwodzie 434 cm.

GOŁKÓWKO

Golcovo 1239, Golcovo Theutonicalis, Gołkowo Małe 1570, niem. Golkowko

Wieś leżąca nad strugą Pissą, dopływem Brynicy. Pierwsze wzmianki o Gołkówku pochodzą z 1239 r. jako o własności biskupstwa płockiego. Bolesław Mazowiecki potwierdza przynależność wsi do zamku w Świeciu. W 1325 r. należy do parafii w Górznie. W 1570 r. w powiecie michałowskim, należy do parafii w Jastrzębiu. W 1772 r. jej powierzchnia liczyła 189 ha. Od połowy XVIII wieku dwór w Gołkówku był siedzibą starostów. W 1786 r. folwark został przyłączony do dóbr Gutowskich. W 1789 r. folwark królewski, karczma i młyn wodny, siedziba nadleśnictwa lidzbarskiego i okręgu lubawskiego. W 1885 r. obszar dworski o pow. 181 ha, 105 mieszkańców. W 1910 r. 5 budynków mieszkalnych i 12 gospodarczych, 70 mieszkańców. W 1921 r. trzy budynki mieszkalne i 73 mieszkańców. Budynek gospodarczy – spichlerz z przełomu XIX/XX wieku oraz młyn wodny z początku XX wieku stoją do dziś.

GRAŻAWY

Grużawy, Gruziawy, Gremsewo 1239, Grensew, Gransow 1306, Granzowo 1337, Geondziawy 1339, Gondzaw 1776, późno niem. Grążawy 1921

Wieś położona jest w odległości 12 km na wschód od Brodnicy na wysoczyźnie morenowej, opadającej na północy wsi stromą krawędzią ku Dolinie Drwęcy. Była jedną ze wsi biskupów płockich, należących do kasztelanii świeckiej. Wzmiankowano o niej w dokumentach z 1239 r. W 1322 r. nastąpiła lokacja wsi na 50 włóknach. W 1618 r. posiadała własną szkołę. Od połowy XVIII wieku dwór był siedzibą starostów. W 1772 r. obejmowała obszar 823 ha. W 1789 r. wieś królewska posiadała karczmę i 29 domów. W 1885 r. składała się z 470 mieszkańców. W 1910 r. liczyła 100 budynków mieszkalnych, 123 gospodarcze i 716 mieszkańców. W 1921 r. – 104 budynki mieszkalne i 758 mieszkańców, z tego osiedle Bartniczka – 9 budynków mieszkalnych i 94 mieszkańców, a wieś Grążawy 95 budynków mieszkalnych i 664 mieszkańców. Do 2004 r. wieś gminna. Na terenie wsi zlokalizowany jest kościół parafialny p.w. Św. Marcina z 1763 r. z drewnianą dzwonnica (1795 r.). Charakterystycznym elementem krajobrazu kulturowego wsi są także drewniane chaty z połowy XIX wieku. Wieś jest przykładem układu ruralistycznego – ulicówka.

GUTOWO

Gutau 1414, Gutaw, Guthowo 1570, niem. Guttowo

Wieś położona jest w odległości 19 km na wschód od Brodnicy. Dawniej był to folwark i stacja kolejowa leżące w powiecie brodnickim. Folwark należał do parafii katolickiej w Radoszkach i parafii ewangelickiej w Górznie. Było własnością kapituły chełmińskiej, która w 1429 r. nadaje przywilej wsi. W 1666 r. wieś szlachecka, w której mieszkało 3 ogrodników, karczmarz i młynarz. Pierwsza wzmianka o folwarku pochodzi z 1773 r. W wyniku pruskiej sekularyzacji Gutowo stało się majątkiem królewskim. W 1786 r. Georg Wilhelm Schloss dzierżawi folwark wraz z majątkiem w Gołkówku i Wilamowie. W 1788 r. majątek przejmuje jego syn Friedrich Schloss. W 1858 r. folwark kupuje Adalbert Mathaes. W 1933 r. majątek rozparcelowano, a w 1939 r. nastąpiła druga parcelacja. W 1773 r. w majątku mieszkało 18 włościan, a w 1789 r. składało się na niego 26 domów. Na początku XIX wieku przyłączono do niego część folwarku Nowy Dwór; powstała gorzelnia parowa. W 1864 r. wieś obejmowała 673 ha. W 1885 r. obszar dworski wynosił 599 ha, a na jego terenie mieszkało 108 osób. W 1910 r. obszar dworski liczył 903 ha i 10 budynków mieszkalnych, 31 obiektów gospodarczych i 173 mieszkańców. W 1921 r. – 9 budynków mieszkalnych i 198 mieszkańców, w tym Gutowo folwark – 8 budynków i 184 mieszkańców, Gutowo stacja kolejowa – 1 budynek i 14 mieszkańców. W roku 1920 dwór uległ spaleni, został odbudowany i spłonął ponownie w 1931 r. Odbudowany, a następnie przebudowany w latach 50-tych. Zachowało się założenie przestrzenne murowanego zespołu podworskiego z 2 poł. XIX wieku, park dworski koniec XVIII wieku, dwór z 1920 r. Z zespołu folwarcznego zachowały się: rządówka, gorzelnia, spichlerz wraz z chlewnią i stajnią koni pociągowych, drewniany magazyn, kurnik, obora i budynki mieszkalne z 1911 r. przeznaczone dla

pracowników majątku wraz z budynkami gospodarczymi. W 1887 r. oddano do użytku linię kolejową na trasie Brodnica - Lidzbark o długości 32 km, przy której w Gutowie zbudowano budynki kolejowe. Budynek drożnicowy zachował się po dzień dzisiejszy. Częściowo ostał się także cmentarz ewangelicki z XIX wieku.

JASTRZĘBIE

Jastrimbe 1239, Jastrambe 1317, Jastrebe, Jastirsam, Habichit 1560, Jastrzębie 1570, niem. Jastrzembie

Nazwa wsi przypuszczalnie pochodzi od zajęcia mieszkańców osady służebnej - hodowla jastrzębi w celach łownych. Inną hipotezą jest stworzenie nazwy przez pierwszych osadników, którzy podczas karczowania lasów znajdowali liczne gniazda lęgowe jastrzębi. Wieś położona w odległości 10 km na południowy - wschód od Brodnicy na falistej wysoczyźnie morenowej, w dolinie małego dopływu Pissy. Miejscowość o średniowiecznej metryce. W roku 1239 własność biskupstwa płockiego. Bolesław Mazowiecki potwierdza biskupowi płockiemu Gunterowi przynależność wsi Jastrzębie z jeziorem i innymi gruntami do zamku w Świeciu. W 1317 r. granice Jastrzębia były częścią granic między dobrami biskupa płockiego a Zakonem. W 1325 r. biskup płocki Florian otrzymuje Jastrzębie od Zakonu. W latach 1391-93 wielki mistrz Konrad Wallenrod odkupuje od Kościoła wieś Jastrzębie za 666 grzywien. W roku 1396 własność Zakonu w komturstwie brodnickim. W 1570 r. własność biskupstwa płockiego w powiecie michałowskim, kluczu gorzeńskim, diecezji płockiej. W 1772 r. liczyła 1146 ha. W 1789 r. wieś królewska, 38 domów. W 1867 r. wieś w dzierżawie – 44 morgi, karczma, młyn. W 1869 r. powierzchnia wsi wynosiła 3968 mórg, 73 budynki, 555 mieszkańców i szkoła. W 1921 r. składała się z 98 budynków i 706 mieszkańców, w tym: Jastrzębie wieś – 94 budynki i 657 mieszkańców, Sokołowo folwark – 4 budynki i 47 mieszkańców. Do roku 1954 miejscowość była siedzibą gminy Jastrzębie.

Na terenie miejscowości znajdują się liczne obiekty dawnego budownictwa ludowego – chłopskie chaty, spichlerz, poczta wszystkie z przełomu XIX i XX wieku. W Jastrzębiu zlokalizowany jest zabytkowy drewniany kościół parafialny p.w. NMP z drewnianą dzwonnica, plebanią i przykościelnym cmentarzem.

KOMOROWO

niem. Kumorowo

Dawniej dobra rycerskie położone nad strugą Pissą, przy granicy Królestwa Polskiego. Miały powierzchnię 3 564 morgów, 24 budynki i 191 mieszkańców. Własność rodziny Jesiewskich, od 1820 r. Sulerzyckiego, od 1870 r. Banku Toruńskiego: Donimirski, Kalkstein, Łyskowski i spółka. Dzierżawca – Zieliński, a w 1884 r. Paweł Grabski. W 1910 r. Komorowo posiadało 660 ha, 20 budynków i 251 mieszkańców. W 1921 r. – 9 budynków, 203 mieszkańców, w tym: Komorowo folwark – 6 budynków i 165 mieszkańców, Skrobacja

folwark – 3 budynki i 38 mieszkańców. Do dnia dzisiejszego zachował się zespół podworski, w tym: dwór murowany, park dworski, gorzelnia i magazyny.

ŁASZEWO

niem. Gross Laszewo

Wieś położona w odległości 10 km na wschód od Brodnicy przy traktie brodnicko-lidzbarskim. W II poł. XVI w. był tu folwark klucza górznieńskiego o powierzchni 1 włóki, a w 1772 r. - 836 ha. W 1884 r. posiadała 2523 morgi powierzchni, 172 budynki w tym 58 budynków mieszkalnych i 381 mieszkańców, natomiast w 1910 r. - 652 ha, 83 budynki mieszkalne i 543 mieszkańców, zaś w 1921-84r. budynki mieszkalne i 550 mieszkańców. Wieś jest przykładem układu ruralistycznego – ulicówka.

RADOSZKI

Radischkow 1408, Dadiskow 1411, Radisk 1412, niem. Radosk

Dawny gród rycerski (wczesnośredniowieczne grodzisko stożkowate). Zapewne zniszczony podczas najazdu tzw. Wojny głodowej w 1414 r. Radoszki położone są w bliskim sąsiedztwie Jeziora Samińskiego, niedaleko rzeki Brynicy i drogi do Lidzbarka. Wieś należała do parafii ewangelickiej w Górznie. W 1808 r. posiadała 127 budynków, 56 domów i 432 mieszkańców. W 1885 r. – 73 budynki i 542 mieszkańców. We wsi znajdowała się dwuklasowa szkoła katolicka. W 1910 r. teren wsi obejmował 1 091 ha, 79 budynków i 656 mieszkańców. W 1921 r. – 79 budynków i 658 mieszkańców, w tym: Radoszki – stacja kolejowa – 4 budynki i 68 mieszkańców, Radoszki wieś – 75 budynków i 590 mieszkańców. Pierwszego września 1887 r. powstała stacja kolejowa przy trasie Brodnica – Lidzbark, która stanowiła główną bazę przeładunkową dla Górzna. Długość linii kolejowej wynosiła 32 km. W Radoszkach znajdują się: zabytkowy kościół parafialny z 1717 r. p.w. Świętych Wawrzyńca i Mikołaja, budynki PKP z początku XX wieku, drewniane domy (przełom XIX i XX wieku), szkoła, plebania i cmentarz (XIX wiek).

ŚWIERCZYN

Swyrcina 1325, Swircze, Swerczyn, niem Swierczyn

Dwie wsie leżące w odległości 8 km na wschód od Brodnicy, przy drogach: z Brodnicy do Lidzbarka – Stare Świerczyny i z Brodnicy do Jastrzębia – Nowe Świerczyny. Dawniej dobra rycerskie, własność rycerza Grzymisława (1325 r.). W 1526 r. Jan z Turzna i Krzysztof Osiecki otrzymują przywilej na wsie Świerczyny i inne. W roku 1558 Antoni Hłowski oddaje swą część w Świerczynach Marcinowi Elżanowskiemu, zatrzymując sobie karczmę. W 1570 r. wieś jest własnością Jadwigi Osieczkowskiej, Elżanowskiego juniora i Macieja Osieczkowskiego. Ziemia należy do powiatu michałowskiego i parafii Cielęta. W 1774 r. obszary leśne w

Świerczynach należały do rewiru Ruda. W 1858 r. wieś była własnością Sulerzyckiego, w 1885 r. Ernesta Brauna, dawniej należała do Wybickich. Świerczyny w 1885 r. posiadały 17 domów, 282 mieszkańców, gorzelnię parową, cegielnię i koński młyn. Około 1912 r. w wyniku działalności kolonistów niemieckich powstała ok. 1 km na południe od Świerczyn nowa wieś nazwana Nowe Świerczyny. Wieś usytuowano przy skrzyżowaniu dwóch dróg o charakterze lokalnych połączeń tj. dróg ze Świerczyn do Igliczyny i z Cieląt do Gołkówka. W nowo założonej osadzie wybudowano szkołę, kościół, kuźnię, warsztat kołodziejski i karcznię. W 1910 r. wieś liczyła 14 budynków, 268 mieszkańców i 979 ha. W 1921 r. – 47 budynków i 323 mieszkańców. Typ układu osadniczego Stare Świerczyny – przydrożnica. Nowe Świerczyny – wieś o regularnym planie z zagrodami usytuowanymi przy wewnętrznych działkach na identycznej wielkości parcelach. Na terenie Świerczyn Nowych zlokalizowany jest murowany kościół parafialny p.w. Chrystusa Króla z 1912 r. oraz cmentarz z końca XIX wieku. Do dziś istnieją także obiekty budownictwa ludowego, w tym: dawna kuźnia i zakład kołodziejski.

6.3 KRAJOBRAZ KULTUROWY i ZABYTKI NIERUCHOME

Krajobraz kulturowy jest znakiem tożsamości regionu, poprzez przechowanie świadectwa aktywności jego mieszkańców. Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (art. 3 pkt. 14) określa krajobraz kulturowy (art. 3 pkt. 4) jako przestrzeń zawierająca elementy przyrodnicze i wytwory cywilizacji historycznie ukształtowana w wyniku działania czynników naturalnych i działalności człowieka”.

Na krajobraz kulturowy wpływa wiele elementów, które wyróżniają daną jednostkę terytorialną na tle innych. Za krajobraz kulturowy uważa się krajobraz przekształcony przez człowieka w wyniku rozwoju cywilizacyjnego. Stanowi on ewolucyjne następstwo krajobrazów pierwotnych (przyrodniczych - różniących się strefowo i piętrowo) jakie istniały na Ziemi do czasów neolitu.

Niezwykle ważna jest ochrona najcenniejszych obiektów, obszarów, zespołów, która pozwoli następnym pokoleniom poznać je i obcować z nimi. Należy zatem przy kształtowaniu krajobrazu kulturowego kierować się zasadą zrównoważonego rozwoju, unikać deformacji i zatarć obiektów zabytkowych przy jednoczesnym rozwoju przestrzenno – funkcjonalnym oraz gospodarczym miejsca. Należy również chronić i przywracać dziedzictwo niematerialne, które kształtowało się na przestrzeni wieków w danym regionie.

Działalność człowieka na przestrzeni wieków pozostawiła na terenie Gminy Bartniczka wiele śladów (tzw. spuścizna historyczno – kulturowa). Obecnie można dostrzec historyczne kształty (układy) jednostek przestrzennych, w których mieszkali dawni mieszkańcy z terenu analizowanej gminy.

Wsie Gminy Bartniczka reprezentują różne typy układów przestrzennych. Średniowieczne wsie po części zatraciły swoje pierwotne układy, jednakże część układów przestrzennych nie uległa znacznym zatarciom. Do średniowiecznych wsi należy zaliczyć:

- Grążawy, pierwsza zmiana o wsi z roku 1239 r.,
- Jastrzębie, pierwsza zmiana o wsi z roku 1239 r.,
- Samin, pierwsza zmiana o wsi z roku 1337 r.,
- Radoszki, pierwsza zmiana o wsi z roku 1408 r.,
- Gutowo, pierwsza zmiana o wsi z roku 1414 r.

Charakterystyczną cechą zabudowy wiejskiej w obrębie Gminy Bartniczka jest zarówno zabudowa drewniana, jak i murowana – z cegły czerwonej, rzadziej tynkowana. Warto również zwrócić uwagę na wyjątkowe budownictwo mieszkalne w Świerczynach Nowych, które odznacza się na tle pozostałych miejscowości. We wsi założonej w latach 20. XX w. występują domy o strzelistych dachach, dachy o dużym kącie nachylenia. W XIX wieku gmina liczyła osiem osad folwarcznych: Gołkówko, Gutowo, Igliczyzna, Komorowo, Skrobacja, Sokołowo, Świerczyny i Władysławki.

Wsie gminy Bartniczka reprezentują różne typy układów przestrzennych. Występuje m.in.: Na obszarze Gminy Bartniczka występują 2 główne typy osadnictwa wiejskiego, wg podziału Kielczewskiej - Zaleskiej, 1965:

- na terenie większości gminy – sieć osadnictwa skupionego z domieszką osiedli rozproszonych – sieć małych wsi i przysiółków ze znaczną domieszką osiedli rozproszonych nowszego pochodzenia;
- w zachodniej części gminy – sieć osadnictwa skupionego, sieć wsi średniej wielkości (20-100 domów mieszkalnych) o śródpolnym położeniu zabudowań i węzłowym układzie dróg. Przeważnie feudalnego pochodzenia.

Poniżej wskazano miejscowości gminne wraz z ich charakterystycznymi rodzajami kształtów (układy wsi):

- Bartniczka – zabudowa rozproszona (obecne wielodrożnica);
- Gołkówko – zabudowa folwarczna;
- Grążawy – ulicówka/przydrożnica;

- Gutowo – zabudowa folwarczna (obecnie także łańcuchówka);
- Igliczyzna - zabudowa rozproszona;
- Jastrzębie - owalnica (obecne wielodrożnica);
- Komorowo - zabudowa folwarczna;
- Koziary - zabudowa rozproszona;
- Łaszewo - ulicówka/przydrożnica;
- Nowe Świerczyny – owalnica;
- Radoszki – owalnica (obecne wielodrożnica);
- Samin – zabudowa rozproszona;
- Stare Świerczyny – ulicówka/przydrożnica;
- Zdroje – ulicówka/przydrożnica;

Poniżej scharakteryzowano typy układów przestrzennych wsi wchodzących w skład Gminy Bartniczka.

- a) ulicówka/przydrożnica (Strassendorf/street village) – układ jednodrożny o zwartej zabudowie po obu stronach drogi;
- b) łańcuchówka – wieś leśno – łanowa (Waldhufen). Wieś o datowaniu feudalnym, o regularnym układzie przestrzennym, którą cechuje luźna zabudowa wzdłuż drogi po obu jej stronach. Występujące zagrody znajdują się w równych odstępach od siebie na początku każdego łanu, przypominają ogniwa rozrzuconego łańcucha;
- c) owalnica - kształt wsi przypomina wydłużone wrzeciono wokół podłużnego placu, w miejscu centralnym znajdował się staw, w późniejszym czasie ośrodki służące mieszkańcom. To układ przejściowy między okolicą i przydrożnicą.
- d) wielodrożnica – wieś kupowa/zwarta (compact village). Charakteryzuje się bezładną i chaotyczną zabudową z nieregularnym przebiegiem dróg;
- e) zabudowa folwarczna – ośrodkiem najwyższej rangi jest folwark lub dwór wraz z zabudowaniami gospodarczymi;

f) zabudowa rozproszona - wieś o zabudowie luźnej (loose-knit village) – zabudowania występujące na obszarze wsi nie są zwarte, dystans między zagrodami przekracza 100m, gospodarstwa zlokalizowane w sąsiedztwie przynależnych im pól uprawnych.

Na terenie Gminy Bartniczka występują układy ruralistyczne, które znajdują się w gminnej ewidencji zabytków. Zaliczają się do nich:

- układ ruralistyczny Łaszewa - ulicówka;
- układ ruralistyczny Grążaw - ulicówka;

Gmina Bartniczka posiada szereg zabytków wpisanych do gminnej ewidencji zabytków, pochodzących przede wszystkim z XIX i XX wieku. Należą do nich zespoły dworsko-parkowe, kościoły, domy, budynki przemysłowe i gospodarcze, a także obiekty użyteczności publicznej i szkoły. Niewątpliwie obiekty o największym znaczeniu dla Gminy Bartniczka figurują w rejestrze zabytków

KOŚCIÓŁ PARAFIALNY PW. ŚW. MARCINA W GRAŻAWACH

Kościół wpisano do rejestr zabytków pod nr A/367 z dniem 13.07.1936 r. Zbudowany w 1763 r., na miejscu dawnej kaplicy z 1752 r. z fundacji biskupa płockiego Antoniego Dembowskiego, przedłużony ku zachodowi w 1886 r. Pierwszym odnotowanym proboszczem parafii był ks. Jan Tadeusz Mandla, 1752-1754 r. Drewniana świątynia o konstrukcji zrębowej, na podmurowaniu z głazów granitowych, z trójbocznie zamkniętym prezbiterium – strop płaski, w nawie balkonowy, fazowany. Łuk tęczyowy zaakcentowany akantowym ornamentem. Ściany na zewnątrz szalowane, dach siodłowy, jednokalenicowy, kryty dachówką, na nim wieżyczka z sygnaturką z 1886 r. i chorągiewką z datami 1706 i 1884. Ołtarz główny tzw. Regencyjny z ok. 1730 r. pochodzący z kościoła dominikanów w Chełmnie. Pierwsze odnowienie wnętrza kościoła nastąpiło w 1936 r.

Sama historia parafii sięga jeszcze XIV w. Założyli ją biskupi płoccy i wyłączona została do parafii grodowej w Świeciu. Do 1818 r. parafia należała do Diecezji Płockiej, następnie do Chełmińskiej. Od 1992 r. należy do diecezji toruńskiej.

KOŚCIÓŁ PARAFIALNY P.W. NAWIEDZENIA NMP W JASTRZĘBIU

Kościół wpisano do rejestr zabytków pod nr A/344 z dniem 29.11.1957 r. Do 1700 r. patronem kościoła był św. Leonard. Obecnie drugim patronem jest Błogosławiony Stefan Wincenty Frelichowski. Świątynia orientowana, drewniana, zbudowany w 1812 r. Kilkakrotnie odnawiana (1877, 1886, 1927, 1966). Kościół o konstrukcji zrębowej i sumikowo – łątkowej na podmurówce kamiennej. Jednonawowy z trójbocznie zamkniętym prezbiterium. Nad nawą od zachodu nadbudowana kwadratowa wieża z dachem namiotowym zwieńczona chorągiewką z datą 1821. Do szczytu zachodniego dostawiona w 1960 r. murowana kruchta z imitacją konstrukcji szachulcowej. Wnętrze kościoła nakryte płaskim stropem polichromowanym, w

nawie z dwoma podciągami. Malatura pochodzi z 1858 r. Od zachodu wybudowany chór muzyczny wsparty na ośmiu słupach. Prezbiterium przedzielone prostą ścianą za ołtarzem głównym. Zakrystia wydzielona między trójbocznym zamknięciem prezbiterium, a prostą ścianą wewnętrzną. Nawę główną oświetlają cztery prostokątne okna wypełnione witrażami zaprojektowanymi i wykonanymi w 1964 r.

Sama parafia istniała już od 1325 r., kiedy to przejął ją biskup płocki. Wcześniej znajdowała się najprawdopodobniej w rękach zakonu krzyżackiego lub książąt mazowieckich. W dalszych latach przejęta ponownie przez zakon krzyżacki, a następnie znów przez biskupów płockich, którzy byli jej właścicielami do sekularyzacji. Parafia należała do diecezji płockiej do 1818 r. Z końcem XVII w. parafia liczyła 294 os., którzy zamieszkiwali Gortatowo, Gołkowo, Szczutowo i Świerczyny. Od 1818 r. występował tzw. patronat mieszany - biskup w miesiące parzyste, a rząd w nieparzyste miał prawo prezentowania parafii i mianowania proboszcza. Od 1992 r. parafia znajduje się w diecezji toruńskiej.

KOŚCIÓŁ PARAFIALNY PW. ŚW. WAWRZYNCA I MIKOŁAJA W RADOSZKACH

Kościół wpisano do rejestru zabytków pod nr A/366 z dniem 13.07.1936 r. Świątynia wzniesiona w 1717 r., konsekrowana w 1720 r. przez bp. Seweryna Szczukę, drewniana. W miejscu starszego (zniszczonego w trakcie wojny 1410 r.) gruntownie odnowiona w 1964 r. Kościół o konstrukcji zrębowej, na podmurówce. Jednonawowy z trójbocznie zamkniętym prezbiterium z tzw. pozornym sklepieniem kolebkowym. Nawa nakryta stropem belkowym. Ściany za zewnątrz oszalowane. Dach siodłowy z dachówką, zwieńczony wieżyczką na sygnaturkę. Wyposażenie późnorenesansowe z 1 poł. XVII w. oraz barokowe i rokokowe z XVIII w. Rzeźba Chrystusa ukazującego rany, gotycka z końca XV w., krucyfiks barokowy z XVIII w.

Według zapisów historycznych parafia powstała około 1289 r. Potwierdzone zapiski pochodzą z 1404 r., kiedy to z kasy zakonnej w Malborku przekazano na kościół w Radoszkach pewną kwotę pieniędzy.

Budynki mieszkalne

Budynki mieszkalne stanowią ponad połowę wszystkich obiektów znajdujących się w ewidencji gminnej (bez zabytków archeologicznych). Położenie gminy na Ziemi Michałowskiej i Dobrzyńskiej, graniczącej z jednej strony z Ziemią Chełmińską, a z drugiej strony z Ziemią Lubawską przyczynia się w znacznym stopniu do krajobrazu gminy w nawiązaniu budynków mieszkalnych. Na terenie gminy zachowały się domy drewniane, czy drewniono-murowane, stanowią one ok. 20% całego budownictwa mieszkalnego na terenie gminy. Pozostałe domy wybudowane zostały z cegły czerwonej, ok. połowę z nich pokrywa tynk. Drewniane i drewniano-murowane domy występują we wsiach:

- Grążawy;
- Jastrzębie;
- Łaszewo;

- Nowe Świerczyny;
- Radoszki;
- Zdroje.

Różnorodność stylistyczna budownictwa mieszkalnego na terenie Gminy Bartniczka to cecha wyróżniająca ten obszar (domy o różnym kącie nachylenia połaci dachowej, wybudowane z różnych materiałów, część tynkowana, część z wystawkami w poddaszu, różny kształt stolarki okiennej, różna orientacja budynków względem drogi, część posiada skromny detal architektoniczny, część go bezpowrotnie utraciła, itp.).

Stan zachowania budownictwa mieszkaniowego jest bardzo mocno zróżnicowany zarówno wśród obiektów drewnianych, jak i murowanych, dlatego generalizując, należy ocenić go jako dostateczny. Obiekty te podatne są na różnego rodzaju przekształcenia ze względu na brak świadomości właścicieli oraz ich problemy finansowe.

Cmentarze

Cmentarze stanowią specjalną formę obiektów zabytkowych. Nekropolie z terenu omawianej gminy można wyróżnić ze względu na przynależność wyznaniową. Występują tu cmentarze ewangelickie oraz rzymsko – katolickie. Łącznie na terenie gminy odnotowano 10 zabytkowych cmentarzy, w tym 3 ewangelickie. Nekropolie z terenu Gminy Bartniczka znajdują się na obszarze 6 miejscowości: Grążawy, Gutowo, Jastrzębie, Łaszewo, Nowe Świerczyny, Radoszki. Po 2 cmentarze znajdują się w: Grążawach, Jastrzębiu i Radoszkach. Większość cmentarzy, to cmentarze rzymsko-katolickie, w tym 3 cmentarze przykościelne. Odnotowano ponadto cmentarz choleryczny w Jastrzębiu. Większość cmentarzy datowana jest na XIX w.

Cmentarze prezentują dobry stan zachowania, w większości ich układ jest czytelny, a aleje i szpalery są widoczne. Jedynie w przypadku cmentarzy ewangelickich ich rozpoznanie jest utrudnione z powodu braku stałej opieki nad nimi. Zarośnięte są samosiejami, często lokowane na niewielkich wzgórzach z dala od zabudowań. Największym jest cmentarz ewangelicki w Gutowie znajdujący się na działce ewidencyjnej o pow. 0,91 ha, jednak nie jest wiadome, czy rozplanowanie nagrobków miało miejsca na całej działce. Warto również zwrócić uwagę na fakt, iż pierwotny cmentarz parafialny w Radoszkach znajdował się jedynie na działce nr 52, z czasem pochówki zaczęły odbywać się również na działkach nr 32 i 31/1. Na cmentarzach przykościelnych nie odbywają się już pochówki. W każdej z tych miejscowości powstał nowy cmentarz parafialny na obrzeżach wsi – w miejscowościach tych występują również kościoły parafialne.

Kościoły

Budowle sakralne, czyli kościoły w: Grążawach, Jastrzębiu, Radoszkach oraz Nowych Świerczynach stanowią o dziejach Gminy Bartniczka. Stanowią dobro wspólne parafian, są utrzymywane m.in. z ich datków.

Zabytkowe kościoły znajdujące się na obszarze Gminy Bartniczka powstały w różnym przedziale czasowym, od pocz. XVIII do pocz. XX w. Mimo upływu stuleci budowle są dobrze zachowane, ich stan techniczny jest bardzo dobry. Wydaje się, że w najgorszym stanie jest kościół filialny w Nowych Świerczynach, który podlega pod parafię w Cielętach. Obecnie pod względem przynależności wyznaniowej wszystkie kościoły należą do parafii rzymsko – katolickich. 3 z 4 obiektów sakralnych wpisanych zostało do rejestru zabytków.

Dwory i parki

Na terenie gminy występują 3 parki, które w sposób bezpośredni związane są z dworami oraz założeniami folwarcznymi. Należy podkreślić, że w obecnym kształcie zachowały się jedynie pozostałości parków. W Gutowie oraz Sokołowie jest to jeden spójny obszar, natomiast w Komorowie grupy drzew ulokowane są w 3 różnych miejscach. Parki pochodzą w większości z końca XVIII, XIX i pocz. XX w. W parku w Gutowie znajduje się grupa drzew uznana jako pomnik przyrody, ustanowiona 1994-12-01. Są to 3 lipy drobnolistne o wysokości 17-18 m i obwodzie 399- 449 cm, czeremcha o wysokości 25 m i obwodzie 336 cm oraz kasztanowiec o wysokości 25 m i obwodzie 320 cm raz klon – acer sp. Drzewa liczą ok. 200 lat. W parku w Sokołowie znajduje się grupa drzew uznana jako pomnik przyrody, ustanowiona 1994-02-01. Jest to 7 dębów szypułkowych o wysokości od 19 do 23 m oraz obwodzie od 330 cm do 320 cm. Drzewa liczą ok. 400 lat. W parku w Gutowie znajduje się także jednoobiektowy pomnik przyrody, ustanowiony 1978-01-20. Jest to lipa drobnolistna o wysokości 22 m i szerokości 320 cm. Liczy ok. 240 lat.

Dwór w Gutowie jest obecnie wielorodzinnym budynkiem mieszkalnym. Obiekt tynkowany, dwukondygnacyjny, wybudowany na kamiennej podmurówce. Widoczne gzymsy działowe. Stanowi przykład jedyne zachowanego obiektu rezydencjonalnego na terenie gminy. Dwór pierwotnie posiadał portyk, który został zabudowany i pełni obecnie funkcję wiatrołapu, zaś 6 kolumn przybrało formę półkolumn, powyżej balkon.

Budynki użyteczności publicznej

Na terenie Gminy Bartniczka znajduje się 5 budynków użyteczności publicznej, wpisanych do ewidencji zabytków, w tym 1 poczty, 2 gminnych szkół, 1 przedszkola i 1 Urzędu Gminy. Szkoła w Nowych Świerczynach w 2025 r. została przeznaczona na „Pierwszego dziennego opiekuna w Gminie Bartniczka”- - opieka nad dziećmi do lat 3.

Włączanie nowych obiektów oraz ich wyłączenie z gminnej ewidencji zabytków musi być dokonywane w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków. Wzór karty gminnej ewidencji zabytków określony został w Rozporządzeniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 10 Września 2019 r. zmieniającym rozporządzenie w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem i w taki sposób należy prowadzić gminną ewidencję zabytków (jej aktualizację). W gminnej ewidencji zabytków muszą znaleźć się obiekty wpisane do rejestru zabytków,

obiekty ujęte w wojewódzkiej ewidencji zabytków lub wskazane do ujęcia przez WKZ oraz inne nieruchomości zabytki wyznaczone przez Wójta, w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

Gminna ewidencja zabytków Gminy Bartniczka może w przyszłości ulec zmianie ze względu na otwarty charakter zbioru.

Wykaz obiektów wpisanych do gminnej ewidencji zabytków znajduje się na końcu opracowania.

6.4 ZABYTKI RUCHOME

Na mocy art. 3 pkt. 3 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, zabytkiem ruchomym jest rzecz ruchoma, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

Zabytek ruchomy jest wpisywany do rejestru na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków na wniosek właściciela tego zabytku (art. 10 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami). Wojewódzki konserwator zabytków może wydać z urzędu decyzję o wpisie zabytku ruchomego do rejestru w przypadku uzasadnionej obawy zniszczenia, uszkodzenia lub nielegalnego wywiezienia zabytku za granicę albo wywiezienia za granicę zabytku o wyjątkowej wartości historycznej, artystycznej lub naukowej. do rejestru nie wpisuje się zabytku wpisanego do inwentarza muzeum lub wchodzącego w skład narodowego zasobu bibliotecznego (art. 11 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami).

Na terenie gminy Bartniczka za zabytki ruchome można uznać przede wszystkim zabytkowe wyposażenie obiektów sakralnych.

Kościół parafialny w Grążawach pod wezwaniem św. Marcina (przed 1763 r. pod wezwaniem św. Małgorzaty i Marcina). Na wyposażenie kościoła składają się:

- ołtarz główny regencyjny z ok. 1730 r. pochodzący z kościoła Dominikanów w Chełmnie. Zdobią go rzeźby dwóch zakonników, a w polu środkowym umieszczono obraz Matki Boskiej z Dzieciątkiem z około połowy XVII wieku,
- obraz przedstawiający św. Stanisława, renesansowy z około 1600 r., prymitywny malowany na desce. Przypuszczalnie stanowił część tryptyku,
- ołtarz boczny lewy, dwukondygnacyjny. Sarkofagowa mensa ołtarzowa dekorowana stylizowanym ornamentem roślinnym. W centrum znajduje się rzeźba Chrystusa z gorejącym sercem, a nad nią

umieszczony jest obraz św. Franciszka. Całość złocona, polichromowana z końca XIX wieku. Obok ołtarza stoi neorokokowa ambona z połowy XIX wieku,

- mosiężny pająk z początku XIX wieku i lichtarz na paschał z XVII wieku,
- wyobrażenie św. Dominika w konwencji barokowej z I połowy XVII wieku, pochodzące najprawdopodobniej z ołtarza głównego.

Kościół parafialny w Jastrzębiu pod wezwaniem Nawiedzenia Najświętszej Panny Marii (przed 1700 r. pod wezwaniem św. Leonarda). Na wyposażenie kościoła składają się:

- ołtarz główny i dwa boczne pochodzące z czasów budowy i noszące znamiona rokokowych. Zabytkowe są w nich obrazy: w głównym Nawiedzenie i św. Jan Ewangelista z XIX-wieczną kotarą, w zwieńczeniu lewego ołtarza bocznego – Ukrzyżowanie, w zwieńczeniu prawego – św. Józef,
- cztery cynowe lichtarze z XVIII wieku oraz XIX-wieczną chrzcielnicę o cechach rokokowych.

Kościół parafialny w Radoszkach pod wezwaniem św. Wawrzyńca i Mikołaja, zbudowany w 1717 r. Na wyposażenie kościoła składają się:

barokowo – ludowy krucyfiks z XVIII wieku w szczycie zachodnim,

- ludowa kapliczka z XIX wieku z rzeźbą św. Rodziny w szczycie kruchty,
- barokowy ołtarz główny z ok. 1730 r. z rzeźbami św. Stanisława i Wojciecha oraz dwóch aniołów; w polu centralnym obrazy św. Wawrzyńca i Mikołaja. W jego skład wchodzi również dwa medaliony z malowanymi popiersiami św. Franciszka i niezidentyfikowanego zakonnika oraz herby – Leliwa i Grabie,
- lewy ołtarz boczny z 1637 r., w stylu późnorenesansowym, uzupełniony naddatkami z ok. 1700 r. W polu centralnym znajduje się obraz Matki Boskiej z Dzieciątkiem, a po bokach wizerunki św. Wawrzyńca i Mikołaja oraz herby – Sroka i Lubicz. Zwieńczenie ołtarza stanowi obraz Przemienienia Pańskiego z XIX wieku,
- prawy ołtarz manierystyczny z drugiej ćwierci XVII wieku – w polu środkowym znajduje się obraz Pokłon Trzech Króli, w predelli malowana scena Hołdu pasterzy oraz dwa kartusze z herbem Sroka. W zwieńczeniu obraz św. Wawrzyńca. Obok ołtarza umieszczona jest ambona z drugiej połowy XVIII wieku,
- chrzcielnica z drugiej połowy XVIII wieku,
- kropielnica granitowa, być może średniowieczna,
- fotel ludowy malowany z pierwszej połowy XIX wieku,
- trzy zabytkowe feretrony: pierwszy w stylu barokowym z drugiej połowy XVII wieku. Drugi w stylu ludowym z pierwszej połowy XIX wieku i trzeci, także ludowy z XIX wieku,

- zabytkowe rzeźby: Chrystus okazujący rany (z uciętymi nogami) w stylu gotyckim z końca XIV wieku, barokowy krucyfiks z około połowy XVII wieku, św. Jan Chrzciciel i Chrystus Zmartwychwstały – obie barokowe z XVIII wieku, dwa krucyfiksy barokowo – ludowe z XIX wieku,
- skarbonka i tzw. kij ofiarny z XVIII wieku,
- neogotycki krzyż ołtarzowy z drugiej połowy XIX wieku.

W dniu 7 listopada 2019 r. Kujawsko-Pomorski Wojewódzki Konserwator Zabytków w Toruniu włączył decyzją, znak WUOZ.T.WRD.5140.1.8.2019.DH do rejestru zabytków o nr B/411/1-26 elementy wyposażenia kościoła rzymskokatolickiego pw. św. Marcina w Grążawach:

- ołtarz główny, ok. 1730 r., regencja,
- obraz Matka Boża z Dzieciątkiem z ok. poł. XVII w.,
- obraz św. Marcin z końca XIX w., historyzm.,
- rzeźba święty zakonnik – ok. 1730 r., regencja,
- ołtarz boczny południowy pw. Niepokalanego Serca Maryi z końca XIX w., neobarok,
- ołtarz boczny północny pw. Niepokalanego Serca Pana Jezusa z końca XIX w., neobarok,
- ambona z poł. XIX w., neobarok,
- chrzcielnica z poł. XIX w., neobarok,
- obraz św. Antoni Padewski z Dzieciątkiem z ok. poł. XIX w., barok,
- obraz św. Rozalia z ok. poł. XIX w., barok ludowy,
- krucyfiks, najprawdopodobniej z XVIII w., barok ludowy,
- krucyfiks, koniec XIX w., historyzm,
- krzyż ołtarzowy z końca XIX w., neogotyck,
- świecznik do świecy paschalnej z poł. XIX w., neobarok,
- konfesjonał z poł. XIX w., neobarok,
- feretron z obrazami Archanioł Michał i Matka Boża z Dzieciątkiem z 2 poł. XVIII w., barok,
- feretron z obrazami św. Alojzy Gonzaga i Matka Boża Bolesna z 2 poł. XVIII w., barok,
- feretron z obrazem Matka Boża Częstochowska i Matka Boża Różańcowa, koniec XIX w., historyzm,
- pacyfikał z poł. XVIII w.,
- plakietka wotywna św. Mikołaj z XVIII w., barok,
- plakietka wotywna św. Mikołaj z XVIII w., barok,

- plakietka wotywna Matka Boża z XVIII w., barok,
- plakietka wotywna Matka Boża z XVIII w., barok,
- plakietka wotywna Matka Boża z Dzieciątkiem z XVIII w., barok,
- plakietka wotywna Ukrzyżowanie z XVIII w., barok.

6.5 ZABYTKI ARCHEOLOGICZNE

Stanowiska archeologiczne są ważnym elementem krajobrazu kulturowego i stanowią podstawę wiedzy o najdawniejszych dziejach okolic gminy. Środowisko kulturowe gminy zawiera zewidencjonowane stanowiska archeologiczne datowane od epoki kamienia do epoki nowożytnej. Stanowiska ewidencjonowano w ramach Archeologicznego Zdjęcia Polski. Ewidencja stanowisk archeologicznych nie jest jednak zbiorem zamkniętym i nie można wykluczyć, że w wyniku dalszej weryfikacji lub prowadzonych prac ziemnych uda się zidentyfikować nowe ślady osadnicze.

Zgodnie z Archeologicznym Zdjęciem Polski (AZP) oraz Gminną Ewidencją Zabytków na terenie gminy znajduje się 376 stanowisk archeologicznych, dokumentujących osadnictwo od okresu pradziejowego, aż do średniowiecza i okresu nowożytnego. Mimo dość liczego zachowania zabytków archeologicznych zaledwie trzy wpisano do rejestru zabytków. Zestawienie poniżej:

Miejscowość	Nr stanowiska w miejsc.	Nr obszaru AZP	Nr stanowiska na obszarze	Chronologia	Funkcja	Nr rej.
Grażawy	1	34-52	1	wczesne średniowiecze – późne średniowiecze	grodzisko	C/65
Grażawy	2	34-52	2	wczesne średniowiecze-późne średniowiecze/wczesna epoka brązu	osada podgr. / osada	C/65
Radoszki	1	35-53	5	późne średniowiecze XIV- XV w.	grodzisko	C/5

GEZ w formie zbioru kart adresowych zabytków archeologicznych wykonana została w październiku 2014 r., przyjęta Zarządzeniem Nr 74/14 Wójta Gminy Bartniczka z dnia 22 grudnia 2014 r. GEZ w formie zbioru kart adresowych zabytków archeologicznych uzyskał pozytywną opinię Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, który nie wniósł uwag do projektu.

Charakteryzowana gmina znajduje się na obszarze aż 9 sektorów AZP, ale tylko w obrębie 5 sektorów znajdują się zidentyfikowane stanowiska archeologiczne: 34-52, 34-53, 35-52, 35-53, 36-52. Każdy z nich posiada wymiary 5 x 8 km, czyli 40 km². W przypadku sektorów 35-51, 35-54, 36-51, 37-52 nie

odnotowano stanowisk archeologicznych z terenu Gminy Bartniczka. Sektory te w niewielkiej części nachodzą na obszar gminy.

Żaden z sektorów AZP nie jest w całości pokryty w granicach administracyjnych gminy. W przypadku sektora 35-52 ok. 80% jego powierzchni znajduje się na terenie gminy i jest to sektor, który w największym stopniu pokrywa obszar gminy, w mniejszym stopniu pokryte są sektory 35-53 oraz 36-52. Sektory 34-52 oraz 34-53 tylko w niewielkim procencie wkraczają na obszar gminy i w najmniejszym stopniu spośród wszystkich pokrywają obszar gminy, w których odnotowano stanowiska archeologiczne.

Zdecydowanie najwięcej stanowisk archeologicznych zlokalizowanych zostało na obszarze 35-53 (85) oraz 35-52 (81) co związane jest z faktem, że największa powierzchnia gminy znalazła się w tych obszarach, a także występowaniem zbiornika wodnego – Jezioro Samińskie na obszarze 35-53. Powyżej 40 stanowisk odnotowano w sektorze 36-52 (46). W sektorze 34-53 występuje 30 stanowisk, a w sektorze 34-52 - 8 stanowisk.

Grodzisko w Grążawach

Grodzisko jest pozostałością wczesnośredniowiecznego kompleksu osadniczego. Do niewątpliwych walorów obiektu należy zaliczyć dobrze zachowaną formę ziemną całego. Gród kasztelański powstał w szczytowym okresie ekspansji polskiej na ziemie pruskie. Stanowił strategiczny ośrodek z punktu widzenia planów państwa piastowskiego i bazę wypadową wypraw chrystianizacyjnych, które podejmowane były przez Bolesława Krzywoustego i kolejno jego synów. Gród użytkowany był w ramach trzech fazach osadniczych. Około połowy XI w. na wyniesieniu założono osadę otwartą. W 2. połowie XI w. lub na przełomie XI i XII w. na znacznej jej powierzchni zbudowano dwuczłonową warownię jako jednorazowe założenie. Od czasu jej budowy była kilkakrotnie niszczona. Pierwsze zniszczenia umocnień grodu spowodowane pożarem datowane są na połowę XI w., późniejsze miały miejsce zapewne u schyłku XII w.. Wiadomo, że gród funkcjonował także w XIII w. Prawdopodobnie grodzisko w Grążawach należy identyfikować z castrum Zvytinense wymienianym w źródłach pisanych z XIII wieku, a będącym własnością biskupstwa płockiego. Użytkowanie grodu w XV-XVI w. poświadczone jest poprzez znalezienie na jego terenie fragmentów ceramiki naczyniowej.

Grodzisko znajduje się około 12 km na północny wschód od Brodnicy, na najbardziej na północ wysuniętym skrawku obszaru długiego półwyspu, który wcina się w dolinę rzek Brynica i Drwęca. Grodzisko jest dwuczłonowe, jego powierzchnia wynosi 1 ha. Pierwszy człon grodziska, który pełnił funkcję grodu właściwego, ma kształt elipsy nieco spłaszczonej od strony południowej. Jego powierzchnia wynosi 3900 m². Dookolny wał w najwyższym punkcie wznosi się około 5-6 m ponad poziom otaczającego grodzisko terenu. Jego szerokość u podstawy wynosi około 25 m. Majdan, znajdujący się w obrębie pierwszego członu, ma powierzchnię około 1500 m². Jest zagłębiony, a w części środkowej nieznacznie wypiętrzony. Człon

pierwszy oddzielony jest od następnego przylegającym od strony południowej nieckowatym obniżeniem, które stanowi zapewne pozostałość po fosie. Drugi człon grodziska o powierzchni około 7000 m² ma kształt regularnego prostokąta. Jego wymiary mierzone u podstawy wału wynoszą 100 m × 70 m. Otaczający go wał o podobnych rozmiarach do tego, który otacza człon pierwszy ma kształt podkowiasty, otwarty od strony północnej. Majdan o powierzchni około 3500 m² jest zagłębiony, w części środkowej nieznacznie wypiętrzony. Po stronie południowej grodziska znajduje się niewielkie nieckowate obniżenie terenu. Jest to ślad po fosie, która oddzielała gród od osady podgrodowej. Od strony północnej grodziska znajduje się wypiętrzenie terenu w kształcie trójkąta, oddzielone od obiektu fosą o szerokości 15 m. Być może znajdował się w tym miejscu bastion.

Grodzisko w Radoszkach

Stanowi pozostałość po późnośredniowiecznym gródkiem rycerskim, który funkcjonował tutaj na przełomie XIV i XV wieku. Leży na niewielkim cypłowatym wyniesieniu wcinającym się w podmokłe łąki. Nieopodal znajdują się dwa stawy połączone bezimiennym ciekim wodnym. Nasyp grodu wzniesiony został na planie zbliżonym do czworokąta. Jego pozostałość posiada obecnie kształt graniastosłupa o zaokrąglonych krawędziach i ściętym wierzchołku. Kopiec osiąga wysokość 4-5 m. Podstawa grodziska ma wymiary ok. 25 x 30m. Na północ od grodziska znajduje się wielkie nieckowate zagłębienie – prawdopodobnie ślad po dawnej fosie. W okresie międzywojennym obiekt był ustawicznie podorywany, wskutek czego następowało intensywne obsuwanie się jego stromych stoków. Dzięki badaniom archeologicznym prowadzonym przez Muzeum w Brodnicy w latach 1982-1984 odkryto ślady trzech zabudowań kopca: reliktu wieży obronnej z ławą fundamentalną, reliktu kuźni oraz reliktu zabudowania mieszkalno-gospodarczego. Funkcjonowanie gródka w świetle źródeł archeologicznych datuje się na schyłek XIV – początek XV wieku. Przypuszcza się, że osada powstała w 1402 roku. Zniszczenie gródka identyfikuje się z pożarem podczas działań wojennych z 1414 roku, czyli polsko-krzyżackiej tzw. wojny głodowej.

Zagrożenia dla zabytków archeologicznych z terenu gminy

Przede wszystkim należy podkreślić, że wszelkie inwestycje, które wiążą się z pracami ziemnymi, takie jak np. kanalizacja, wodociągi, inwestycje mieszkaniowe i przemysłowe, budowa dróg, obwodnic, lokalizacje żwirowni, kopalni kruszywa, planowane zalesienia, melioracje, regulacje cieków wodnych itp., stanowią istotne zagrożenie dla zabytków archeologicznych.

Zdecydowana większość stanowisk archeologicznych z terenu gminy znajduje się na terenach rolnych, łąkach oraz nieużytkach. Stanowiska występują z reguły w pobliżu cieków wodnych lub ich bezpośrednim sąsiedztwie oraz na wyniesieniach terenu, a także w rozlewiskach rzek. Z racji intensywnej uprawy roli, niemal wszystkie stanowiska są potencjalnie narażone na zniszczenie, ale ze względu na stopień zagrożenia i ich wartość poznawczą należy je zróżnicować i adekwatnie z nimi postępować. Przy szczególnie

ważnych stanowiskach archeologicznych (zwłaszcza tych posiadających własną formę terenową – grodziska i kurhany), w ich obrębie i otoczeniu powinien obowiązywać całkowity zakaz zabudowy. W przypadku zaistnienia konieczności przeprowadzenia prac ziemnych na obszarze stanowisk archeologicznych właściwy miejscowo konserwator zabytków może nakazać wykonanie wyprzedzających inwestycję badań archeologicznych.

W przypadku zaistnienia konieczności przeprowadzenia prac ziemnych na obszarze stanowiska należy realizować wyprzedzając daną inwestycję ratownicze badania archeologiczne. Ewentualne granice stref badań powinny zostać ustalone w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego lub określone na mocy decyzji o warunkach zabudowy lub inwestycji celu publicznego.

Należy zwrócić baczną uwagę na prace ziemne podczas działalności inwestycyjnej w obrębie poszczególnych stanowisk archeologicznych i objąć te stanowiska ochroną konserwatorską już na etapie koncepcyjnym. Inwestorzy powinni wystąpić do właściwego miejscowo Konserwatora Zabytków o wydanie zaleceń i uwarunkowań koniecznych do spełnienia w związku z daną inwestycją. Właściwy miejscowo Konserwator Zabytków może nakazać wykonanie poprzedzających inwestycję badań wykopaliskowych lub prowadzenie nadzoru archeologicznego w trakcie trwania prac ziemnych. Niezależnie od działalności inwestycyjnej, stanowiska w obrębie których zewidencjonowano liczne zabytki ruchome, zebrane w trakcie badań powierzchniowych należy typować w pierwszej kolejności do ratowniczych badań wykopaliskowych. Dodatkowo postuluje się także przeprowadzenie planowych badań archeologicznych, ukierunkowanych na uzupełnienie informacji dotyczących konkretnych stanowisk.

W przypadku ujawnienia podczas badań archeologicznych nowych faktów osadniczych należy ten fakt odnotować w karcie adresowej gminnej ewidencji zabytków.

W celu ochrony stanowisk archeologicznych oraz pradziejowych i nowożytnych nawarstwień kulturowych niezbędne jest ujmowanie zagadnień związanych z ochroną zabytków w planach zagospodarowania przestrzennego, warunkach zabudowy i inwestycjach celu publicznego oraz uzgadnianie i wypełnianie przez inwestorów wymogów konserwatorskich zawartych w opiniach i decyzjach właściwego miejscowo Konserwatora Zabytków

Wykaz stanowisk archeologicznych wpisanych do gminnej ewidencji zabytków znajduje się na końcu opracowania.

6.6 ZABYTKI MUZEALNE

Na terenie gminy brak jest placówek muzealnych.

6.7 ELEMENTY DZIEDZICTWA NIEMATERIALNEGO

UNESCO definiuje dziedzictwo niematerialne jako zwyczaje, przekaz ustny, wiedzę i umiejętności, które są uznane za część własnego dziedzictwa przez daną wspólnotę, grupę lub jednostki. Ten rodzaj dziedzictwa jest przekazywany z pokolenia na pokolenie i ustawicznie odtwarzany przez wspólnoty i grupy w relacji z ich środowiskiem, historią i stosunkiem do przyrody. Jest to pojęcie trudno definiowalne w stosunku do konkretnych wytworów kultury, jednak jego waga dla lokalnej społeczności jest ogromna, gdyż jest ono źródłem poczucia tożsamości i kulturowej ciągłości.

Dziedzictwo niematerialne obejmuje takie przejawy zachowań kulturowych i ich wytworów jak: tradycje i przekazy ustne (w tym język jako narzędzie przekazu), spektakle i widowiska, zwyczaje, obyczaje i obchody świąteczne, wiedzę o wszechświecie i przyrodzie oraz związane z nią praktyki, umiejętności związane z tradycyjnym rzemiosłem itp. są one kultywowane np. przy okazji organizowanych corocznie Dożynek Gminnych. Kulturę promują również lokalne zespoły ludowe.

W marcu 2008 roku Urząd Gminy podjął prace zmierzające do zaprojektowania zgodnie ze sztuką heraldyczną herbu Gminy Bartniczka. Prace te zaowocowały stworzeniem projektu herbu, flagi i pieczęci nawiązujących swoją grafiką do t.zw. herbu mówiącego, odwołującego się do nazwy gminy. Nazwa Bartniczka wywodzi się od barci (lub bartników). Pień drzewa bartnego jako godło herbowe gminy Bartniczka z pewnością jest zgodny tak z lokalną tradycją historyczną, jak też staropolską tradycją sfragistyczną i heraldyczną oddającą bartnictwo w postaci pnia drzewa bartnego. Nadania herbu Gminie Bartniczka dokonano Uchwałą Rady Gminy dnia 20 czerwca 2009 r.

7. OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY - ANALIZA SWOT

Dla potrzeb lepszej diagnozy stanu istniejącego w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego oraz w celu sformułowania priorytetów działań władz samorządowych opracowano analizę słabych i mocnych stron Gminy Bartniczka.

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
- Atrakcyjne położenie Gminy, sprzyjające rozwojowi turystyki - Urozmaicona rzeźba terenu, zespoły leśne, zbiorniki wodne - Dobra dostępność komunikacyjna dzięki drodze wojewódzkiej 544 - Obecność wartościowych obiektów oraz zespołów obiektów wpisanych do gminnej ewidencji zabytków - Zachowane obiekty sakralne oraz nekropole o wysokiej wartości kulturowej (różnych wyznań) - Obecność założeń zieleni komponowanej - Duży zasób zabytków archeologicznych - Utrzymanie w dobrym stanie większości obiektów wpisanych do gminnej ewidencji zabytków - Obecność na terenie Gminy szlaków turystycznych - Bogata w informacje gminna witryna internetowa - Czystość środowiska - Wykorzystywanie funduszy unijnych przez władze Gminy - Zainteresowanie historią i kulturą regionu wśród władz Gminy - Aktywna działalność lokalnych organizacji pozarządowych, a także stowarzyszeń	- Brak dostępności kolejowej - Peryferyjne położenie w dużej odległości od większych ośrodków miejskich - Zaniedbania w zakresie stanu technicznego części obiektów wpisanych do gminnej ewidencji zabytków - Niewielkie zrozumienie społeczne dla problematyki ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego - Samowole budowlane oraz niewłaściwie prowadzone remonty obiektów zabytkowych, powodujące utratę walorów zabytkowych - Niezbyt duże środki w budżecie Gminy na wsparcie działań z zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego - Niewielka popularyzacja wiedzy z zakresu ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego - Brak środków na prowadzenie dokładnych badań archeologicznych, architektonicznych i historycznych - Zła sytuacja finansowa części właścicieli obiektów zabytkowych
SZANSE	ZAGROŻENIA
- Zwiększenie środków budżetowych Gminy na działania związane z ochroną zabytków - Pozyskiwanie wsparcia finansowego z wielu źródeł (w tym unijnych) na prace konserwatorskie zabytków - Szersza promocja walorów kulturowych i przyrodniczych Gminy, przyciągająca turystów - Wzrastająca świadomość mieszkańców w zakresie poprawy estetyki miejscowości - Wzrost poszanowania dla obiektów posiadających walory historyczne - Tworzenie nowych projektów i produktów turystycznych w oparciu o	- Degradacja krajobrazu kulturowego poprzez wprowadzanie elementów nowej zabudowy nienawiązujących do charakteru regionu - Zmiany w układach ruralistycznych, związane z nową zabudową - Niewłaściwe działanie inwestycyjne lub ich brak, przyczyniające się do dalszej degradacji obiektów zabytkowych - Niewłaściwe stosowanie nowych elementów budowlanych i technologii przy odnawianiu i remontach obiektów zabytkowych - Niezbyt skuteczna egzekucja prawna w zakresie samowoli budowlanych oraz

istniejące zasoby - Opracowanie dokumentów takich jak Strategia Rozwoju Turystyki - Współpraca międzyregionalna oraz międzynarodowa (np. w zakresie dobrych praktyk) - Korzystanie z dofinansowania na działania rewitalizacyjne (np. w ramach RPO) - Zachowanie tożsamości regionalnej mieszkańców od edukacji szkolnej poprzez festyny, lokalne święta, konkursy itd. - Powstawanie i dalszy rozwój istniejących organizacji pozarządowych - Tworzenie systemu informacji turystycznej oraz jednolitej identyfikacji wizualnej obiektów zabytkowych - Komplementarność z Programem Opieki nad Zabytkami dla Województwa Kujawsko-Pomorskiego	dewastacji zabytków i środowiska - Zanieczyszczenie środowiska związane ze zwiększoną liczbą pojazdów - Niewłaściwa polityka w zakresie promocji zabytków, wiążąca się np. z nadmierną komercjalizacją - Zanik tradycji i tożsamości regionalnych - Częste zmiany prawne w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego - Niestabilność finansów publicznych i przepisów z nimi związanych - Klęski żywiołowe i inne zdarzenia losowe - Akty wandalizmu
---	--

Źródło: opracowanie własne

8. ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY BARTNICZKA

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Bartniczka formułuje szereg działań samorządu w zakresie opieki nad zabytkami gminnymi. Wyznaczone kierunki i zadania uwzględniają specyfikę dziejów Gminy i charakter jej dziedzictwa kulturowego oraz są zgodne z celami wyznaczonymi w ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

1. Dbałość o ład przestrzenny i krajobraz kulturowy w Gminie

Polityka przestrzenna gminy powinna być zgodna z zasadami ochrony dziedzictwa kulturowego, w celu jak najlepszego zachowania obiektów zabytkowych. Odbywać się to będzie poprzez:

- ścisłe powiązanie działań przy obiektach zabytkowych z dokumentami planistycznymi gminy, takimi jak miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego, plan ogólny oraz innymi dokumentami programowymi;
- odpowiednią konserwację zabytkowej zieleni stanowiącej krajobraz kulturowy;
- pielęgnację cmentarzy i miejsc pamięci wpisanych do gminnej ewidencji zabytków;
- przeznaczanie środków z budżetu gminy w ramach dotacji celowej na rewaloryzację obiektów zabytkowych wpisanych do gminnej ewidencji zabytków.

2. Aktualizacja gminnej ewidencji zabytków

W perspektywie na lata 2025-2028 gmina realizować będzie działania związane z aktualizacją zasobu gminnej ewidencji zabytków, polegające przede wszystkim na prowadzeniu rozpoznania i wprowadzaniu do kart ewidencyjnych zmian powstałych w wyniku rozbiórek, modernizacji i remontów obiektów. Przewiduje się aktualizację w okresach dwuletnich. Proces ten będzie na bieżąco konsultowany z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków. W razie konieczności szczególnej ochrony obiektów zabytkowych przewiduje się też działania mające na celu zgłaszania zabytków typowanych do wpisu do rejestru zabytków. Cyklicznej kontroli podlegać będzie również zasób archeologiczny gminy poprzez aktualizację kart stanowisk.

3. Działania związane z przeznaczaniem środków budżetowych na rewaloryzację zabytków, w tym na remonty obiektów stanowiących własność Gminy Bartniczka

W latach 2025-2028 w budżecie Gminy przeznaczane będą środki finansowe na realizację zadań związanych z opieką nad zabytkami. Priorytetami Gminy Bartniczka na najbliższe lata będą poniższe inwestycje:

- modernizacja dachu nad kościołem parafialnym p.w. Św. Wawrzyńca i Mikołaja w Radoszkach-etap I;
- ratujemy zabytkowy, drewniany kościół w Jastrzębiu (1821 rok powstania);
- ratujemy zabytkowy, drewniany kościół w Jastrzębiu (1821 rok powstania);
- Prace remontowo-konserwatorskie przy Kościele p.w. św. Marcina w Grążawach.

W ramach działań prowadzona udzielanie dotacji, zgodnie z zasadami wynikającymi uchwały Nr XLV/298/23 Rady Gminy w Bartniczce z dnia 30 maja 2025r. (z późn. zm.) dotyczącej zasad udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie oraz roboty budowlane przy zabytkach położonych na terenie gminy.

4. Odpowiednia ekspozycja i promocja najcenniejszych obiektów

W celu odpowiedniego zagospodarowania ruchu turystycznego niezbędne są działania poprawiające dostęp i atrakcyjność wizualną najcenniejszych obiektów zabytkowych. Wzbogaci to ofertę turystyczną, a także umożliwi tworzenie nowych produktów turystycznych. Przewiduje się następujące działania:

- stworzenie jednolitego systemu identyfikacji wizualnej w postaci oznaczeń, tablic, drogowskazów itp., w tym wykorzystania nowoczesnych technologii informatycznych (np. lokalizacji GPS);
- publikowanie folderów, ulotek oraz innych materiałów przybliżających mieszkańcom i turystom zasoby historyczne gminy;
- atrakcyjne przedstawianie obiektów za pomocą iluminacji, tworzenia punktów widokowych, prezentacji multimedialnych i muzycznych;
- dbanie o zawartość strony internetowej gminy poprzez umieszczenie informacji dotyczących zasobu zabytkowego;

- opracowanie mapy dziedzictwa kulturowego gminy, także z wykorzystaniem systemu informacji przestrzennej.

5. Rozwój produktów turystycznych opartych na walorach dziedzictwa kulturowego także z uwzględnieniem turystyki jednodniowej

Obiekty historycznego dziedzictwa są jednymi z najistotniejszych elementów strategii promocyjnej gminy. Niezbędne jest zatem tworzenie nowych oraz rozwój istniejących produktów turystycznych przeznaczonych dla odwiedzających gminę turystów. do najważniejszych działań gminy w tym zakresie należeć będzie:

- rozwijanie istniejących produktów turystycznych opartych na szlakach turystycznych, kulturowych lub ścieżkach edukacyjnych;
- tworzenie nowych produktów, ze szczególnym uwzględnieniem innowacyjnych form turystyki bądź aktywności mogących przyciągnąć turystów - np. turystyka eksploracji, geocaching, gry miejskie, gry wojenne;
- organizacja lub kontynuacja organizacji imprez masowych, związanych z lokalnym zasobem zabytkowym i kulturalnym;
- organizacja imprez lokalnego zasięgu, przybliżających mieszkańcom gminy i regionu wartości historyczne gminy;
- postawienie na innowacyjność projektów.

W dalszej perspektywie przewiduje się kontynuację działań zmierzających do modernizacji obiektów zabytkowych oraz miejsc pamięci na terenie gminy. Planowane jest także intensyfikowanie działań mających na celu pozyskiwanie środków zewnętrznych oraz wykorzystywanie zasobów własnych na realizację tych celów

6. Promocja gminy na forum krajowym i zagranicznym

Bardzo ważnym elementem w procesie promowania dziedzictwa kulturowego jest zachowanie odpowiednich zasad public relations. Gmina przyjęła następujące założenia swojej polityki promocyjnej:

- walory zabytkowe i kulturowe są jednym z podstawowych elementów promocji Gminy na różnego rodzaju targach, sympozjach i konferencjach;
- nawiązywanie współpracy w zakresie dobrych praktyk w ramach partnerstwa krajowego i zagranicznego przyczyni się do lepszego wykorzystania zasobów kulturowych gminy;
- udział w konkursach na najlepiej zadbane zabytki, najciekawszy produkt turystyczny itp. wypromują użytkowników dbających o obiekty zabytkowe;
- współpraca z mediami, zarówno tradycyjnymi, jak i internetowymi przyczyni się do lepszego postrzegania zasad ochrony dziedzictwa kulturowego wśród mieszkańców i turystów.

7. Edukacja społeczeństwa w zakresie zachowania dziedzictwa kulturowego

W celu jak najszerzego przybliżenia zasad ochrony dziedzictwa kulturowego dla mieszkańców gminy planuje się następujące działania:

- wspieranie działalności instytucji kultury i organizacji pozarządowych podejmujących zadania związane z ochroną dziedzictwa kulturowego;
- organizacja spotkań, mających na celu upowszechnienie wiedzy na temat lokalnego dziedzictwa kulturowego;
- wsparcie akcji mających na celu odrestaurowanie lub uporządkowanie obiektów zabytkowych, cennych z punktu widzenia lokalnej społeczności oraz propagowanie lokalnej kultury i tradycji dziedzictwa kulturowego gminy;
- wprowadzenie elementów przybliżających lokalną kulturę i tradycję w działalność placówek edukacyjnych, kulturalnych, bibliotek, świetlic itp.

9. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Zadania opisane w Gminnym Programie Opieki nad Zabytkami dla Gminy Bartniczka powinny być realizowane poprzez wspólne działania władz samorządowych, Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, właścicieli oraz zarządców obiektów, parafie, organizacje pozarządowe i stowarzyszenia, w ramach posiadanych przez te jednostki kompetencji, praw i obowiązków wynikających z obowiązujących przepisów prawnych. Ze strony Gminy Bartniczka zadania będą wykonywane bądź wspierane przez gminne jednostki organizacyjne (szkoły, przedszkola, placówki kultury – np. biblioteka) oraz Urząd Gminy w ramach zadań własnych, poprzez istniejące i planowane instrumenty:

- prawne (np. poprzez uchwalanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, wnioskowanie o wpis do rejestru zabytków obiektów o wartościach artystycznych i zabytkowych, prowadzenie gminnej ewidencji zabytków, wykonywanie decyzji administracyjnych, np. wojewódzkiego konserwatora zabytków),
- finansowe (np. udzielanie dotacji na prace remontowe, konserwatorskie i prace budowlane przy zabytkach, środki budżetowe na zadania własne z przeznaczeniem na remonty i modernizacje zabytków będących własnością Gminy, korzystanie z programów uwzględniających dofinansowanie ze środków zagranicznych i krajowych, nagrody, ulgi finansowe),
- społeczne (działania stymulujące np. w zakresie edukacji, promocji, informacji, działań sprzyjających tworzeniu miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami oraz rozwojem turystyki),
- kontrolne (m.in. monitoring stanu zagospodarowania przestrzennego oraz stanu zachowania dziedzictwa kulturowego – gminnej ewidencji zabytków),
- koordynacji (m.in. poprzez realizacje projektów i programów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego zapisanych w wojewódzkich, powiatowych i gminnych strategiach, planach rozwoju lokalnego, itp., współpraca z gminami sąsiednimi, ośrodkami naukowymi i akademickimi, związkami wyznaniowymi).

10. ZASADY OCENY REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Na mocy art. 87 ust. 1 i ust. 5 Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami Gminny Program Opieki nad Zabytkami jest sporządzany na okres 4 lat, co 2 lata wójt (burmistrz, prezydent) sporządza sprawozdanie z jego realizacji, które przedstawia Radzie Gminy (Miasta). Wskazane jest aby sprawozdania z realizacji Programu były przekazywane do wiadomości Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Sprawozdanie powinno określać poziom realizacji gminnego programu oraz efektywność wykonania planowanych zadań, w tym np. poziom (w % bądź liczbach):

- wydatków budżetu na ochronę i opiekę nad zabytkami,
- wartość finansową wykonanych/dofinansowanych prac remontowo-konserwatorskich przy zabytkach,
- liczba obiektów poddanych tym pracom,
- poziom (w %) objęcia terenu Gminy miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego,
- liczba wniosków o wpis do rejestru zabytków obszarów, obiektów i zespołów zabytkowych,
- liczba utworzonych szlaków turystycznych,
- liczba wydanych wydawnictw, liczba szkoleń, imprez związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego itd.,
- elementy dziedzictwa kulturowego wprowadzone do edukacji szkolnej oraz przedszkolnej,
- elementy dziedzictwa kulturowego w pracach bibliotek oraz gminnych jednostek kultury.

11. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Niniejszy rozdział wskazuje możliwości w zakresie pozyskiwania dodatkowych środków ze źródeł pozabudżetowych. Należy jednak stwierdzić, iż ważne jest, aby gminy również z własnej inicjatywy podjęły próbę wygospodarowania w swoich budżetach środków w rozdziale 92120 - Ochrona zabytków i opieka nad zabytkami.

Jest to o tyle istotne, iż duża część źródeł wewnętrznych wymaga zapewnienia wkładu własnego we współfinansowanych przez nie projektach. Regularne zabezpieczanie środków z budżetu gminy pozwoli na podjęcie powolnych, ale systematycznych kroków w kierunku ratowania kolejnych obiektów dziedzictwa kulturowego.

Podstawową zasadę finansowania zadań z zakresu opieki nad zabytkami określa Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 roku. Zgodnie z zapisami zawartymi w rozdziale 7 ww. Ustawy, obowiązek sprawowania opieki nad zabytkami, w tym finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku spoczywa na osobie fizycznej

lub jednostce organizacyjnej posiadającej tytuł prawny do zabytku. Dla jednostki samorządu terytorialnego, posiadającej ww. tytuł prawny do obiektu, opieka nad zabytkiem jest jej zadaniem własnym.

Źródła zewnętrznego finansowania można podzielić następująco:

Źródła krajowe:

- dotacje ministra kultury oraz programy operacyjne Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego <http://mkidn.gov.pl> ,
- promesa Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego,
- dotacje wojewódzkiego konserwatora zabytków,
- dotacje wojewódzkie,
- dotacje powiatowe,
- dotacje gminne,
- inne źródła.

Źródła zagraniczne:

- źródła unijne w ramach funduszy strukturalnych,
- źródła pozaunijne.

11.1 ŹRÓDŁA KRAJOWE

DOTACJE NA DOFINANSOWANIE PRAC KONSERWATORSKICH, RESTAURATORSKICH LUB ROBÓT BUDOWLANYCH UDZIELANE PRZEZ MINISTRA WŁAŚCIWEGO DS. KULTURY ORAZ PROGRAMY OPERACYJNE MINISTERSTWA KULTURY I DZIEDZICTWA NARODOWEGO

Ogłaszane decyzją Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego programy operacyjne stanowią podstawę ubiegania się o środki ministerialne na zadania z zakresu kultury realizowane przez jednostki samorządu terytorialnego, instytucje kultury, instytucje filmowe, szkoły i uczelnie artystyczne, organizacje pozarządowe oraz podmioty gospodarcze. Programy operacyjne określają: cele, zadania, typy projektów, alokację finansową, uprawnionych wnioskodawców, tryb naboru i wyboru wniosków, kryteria oceny, zobowiązania wnioskodawców, wskaźniki monitoringu. Przy ocenie wniosków branych jest pod uwagę wiele kryteriów, m.in.: wartość merytoryczna, zakorzenienie w tradycji, zasadność realizacji projektu,

wiarygodność organizatora, efektywność wykorzystania środków. Programy są ogłaszane rokrocznie, z reguły w kilku priorytetach.

Celem Programu „Dziedzictwo kulturowe” jest ochrona polskiego dziedzictwa kulturowego w kraju i za granicą, wspieranie działalności muzeów oraz popularyzacja kultury ludowej.

Program „Dziedzictwo kulturowe” składa się z następujących priorytetów:

a. Ochrona zabytków

Strategicznym celem priorytetu jest zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego, realizowane poprzez konserwację i rewaloryzację zabytków nieruchomych i ruchomych oraz ich udostępnianie na cele publiczne.

Kluczowe dla realizacji celów priorytetu są zadania prowadzące do zabezpieczenia, zachowania i utrwalenia substancji zabytku. W ramach priorytetu dofinansowania nie mogą zaś uzyskać projekty zakładające adaptację, przebudowę obiektów zabytkowych lub ich znaczącą rekonstrukcję. W pierwszej kolejności wsparcie otrzymywać będą obiekty najbardziej zagrożone oraz zabytki najcenniejsze – wpisane na Listę Światowego Dziedzictwa Kulturowego i Przyrodniczego Ludzkości UNESCO, uznane za Pomniki Historii oraz te, posiadające wyjątkową wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

Biorąc pod uwagę fakt, że priorytet ma charakter ogólnopolski, szczególny nacisk kładziony jest też na projekty uwzględniające rolę zabytków w rozwoju turystyki. Dlatego istotnym celem priorytetu jest kierowanie pomocy dla cennych obiektów położonych na terenach uboższych gospodarczo i turystycznie, czego efektem będzie zwiększenie dostępności do zabytków, podniesienie atrakcyjności regionów i wykorzystanie przez nie potencjału związanego z posiadanym dziedzictwem kulturowym.

Mimo że określone regulaminem zasady dopuszczają możliwość całkowitego finansowania zadania, to wsparcie takie będzie można otrzymać tylko w szczególnych przypadkach, gdy zabytek posiada wyjątkową wartość historyczną, artystyczną i naukową, wymaga przeprowadzenia złożonych pod względem technologicznym prac lub gdy stan zabytku wymaga niezwłocznego podjęcia prac. Istotnym elementem branym pod uwagę przy ocenie organizatorów będzie ich doświadczenie, podejmowanie w przeszłości działań zmierzających do zabezpieczenia obiektu zabytkowego oraz umiejętność pozyskiwania innych niż ministerialne środków na realizację zadania, a także zdolność do maksymalnego wykorzystania w przyszłości potencjału dofinansowanej inwestycji. Kluczowym efektem działań realizowanych w ramach priorytetu winno być stworzenie trwałych podstaw dla harmonijnego funkcjonowania obiektów zabytkowych we współczesnym, podlegającym dynamicznym, nierzadko nieodwracalnym zmianom otoczeniu. Dzięki realizacji nakreślonych wyżej celów obiekty zabytkowe, zachowując status materialnych świadectw minionych wieków, pozostaną integralną, pełnoprawną częścią czasów obecnych i przyszłych.

W ramach priorytetu można ubiegać się o dofinansowanie następujących rodzajów zadań:

1. Prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków planowanych do przeprowadzenia w roku udzielenia dofinansowania;
2. Prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków przeprowadzonych w okresie trzech lat poprzedzających rok złożenia wniosku (po wykonaniu wszystkich prac lub robót określonych w pozwoleniu wydanym przez wojewódzkiego konserwatora zabytków).
3. W przypadku zadań określonych w ust. 1 można ubiegać się wyłącznie o dofinansowanie kosztów określonych w art. 77. ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.
4. Do priorytetu nie kwalifikują się zadania, które są współfinansowane ze środków europejskich.

Uprawnieni wnioskodawcy

1. o dofinansowanie w ramach priorytetu mogą ubiegać się podmioty prawa polskiego – osoby fizyczne, jednostki samorządu terytorialnego lub inne jednostki organizacyjne, będące właścicielem lub posiadaczem zabytku wpisanego do rejestru albo posiadające taki zabytek w trwałym zarządzie.
2. W przypadku zadań określonych w § 1 ust. 1 pkt. 2 regulaminu tego priorytetu o dofinansowanie ubiegać mogą się wyłącznie wnioskodawcy, których działalność nie jest finansowana ze środków publicznych.
3. o dofinansowanie w ramach priorytetu nie mogą ubiegać się państwowe instytucje kultury, publiczne szkoły oraz uczelnie wyższe, uczelnie artystyczne oraz inne podmioty, o których mowa w art. 72 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Tryb naboru: do 30 listopada br. i 31 marca następnego. Nabory listopadowe zazwyczaj wyczerpują alokację na dany rok.

1. Minimalna kwota wnioskowanego dofinansowania wynosi 25 000,00 zł.
2. W szczególnych przypadkach minister może przyznać dofinansowanie w kwocie niższej od minimalnej kwoty wnioskowanej.
3. Dofinansowanie, zgodnie z art. 77 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, może być udzielone w wysokości do 50% nakładów koniecznych.
4. W przypadkach określonych w art. 78 ust. 2 i 3 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, dofinansowanie może być udzielone w kwocie do 100% nakładów koniecznych.

5. Wnioskodawca ubiegający się o kwotę wyższą niż 50% nakładów koniecznych zobowiązany jest umieścić we wniosku stosowną informację na ten temat wraz z uzasadnieniem. Wniosek nie zawierający takiego uzasadnienia zostanie odrzucony jako błędny formalnie.

Na podstawie art. 77 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami dotacja na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane może obejmować nakłady konieczne na:

1. sporządzenie ekspertyz technicznych i konserwatorskich
2. przeprowadzenie badań konserwatorskich lub architektonicznych;
3. wykonanie dokumentacji konserwatorskiej;
4. opracowanie programu prac konserwatorskich i restauratorskich;
5. wykonanie projektu budowlanego zgodnie z przepisami Prawa budowlanego;
6. sporządzenie projektu odtworzenia kompozycji wnętrz;
7. zabezpieczenie, zachowanie i utrwalenie substancji zabytku;
8. stabilizację konstrukcyjną części składowych zabytku lub ich odtworzenie w zakresie niezbędnym dla zachowania tego zabytku;
9. odnowienie lub uzupełnienie tynków i okładzin architektonicznych albo ich całkowite odtworzenie, z uwzględnieniem charakterystycznej dla tego zabytku kolorystyki;
10. odtworzenie zniszczonej przynależności zabytku, jeżeli odtworzenie to nie przekracza 50% oryginalnej substancji tej przynależności;
11. odnowienie lub całkowite odtworzenie okien, w tym ościeżnic i okiennic, zewnętrznych odrzwi i drzwi, więźby dachowej, pokrycia dachowego, rynien i rur spustowych;
12. modernizację instalacji elektrycznej w zabytkach drewnianych lub w zabytkach, które posiadają oryginalne, wykonane z drewna części składowe i przynależności;
13. wykonanie izolacji przeciwwilgociowej;
14. uzupełnianie narysów ziemnych dzieł architektury obronnej oraz zabytków archeologicznych nieruchomych o własnych formach krajobrazowych;
15. działania zmierzające do wyeksponowania istniejących, oryginalnych elementów zabytkowego układu parku lub ogrodu;

16. zakup materiałów konserwatorskich i budowlanych, niezbędnych do wykonania prac i robót przy zabytku wpisanym do rejestru, o których mowa w pkt. 7-15;

17. zakup i montaż instalacji przeciwwłamaniowej oraz przeciwpożarowej i odgromowej.

UWAGA – sporządzenie ekspertyz, badań, dokumentacji, programów lub projektów stanowi koszty kwalifikowane jedynie w przypadku, gdy są częścią prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych, bądź wynikają z prowadzonych prac i są wykonywane po dacie podpisania umowy o dotację.

b. Kultura ludowa i tradycyjna

Strategicznym celem programu jest wspieranie zjawisk związanych z kulturami tradycyjnymi funkcjonującymi na poziomie lokalnym, regionalnym i ogólnopolskim (oraz narodowym), które występują zarówno na obszarach wiejskich, jak i miejskich. Dofinansowywane będą przedsięwzięcia związane ze spuścizną kultur tradycyjnych, transformacjami (przekształceniami i przemianami) poszczególnych ich elementów oraz współczesnymi kontekstami ich występowania, w tym odnoszących się także do kultur mniejszości narodowych i etnicznych oraz tradycji środowiskowych (w tym zawodowych i wiekowych np. zjawisk folkloru dziecięcego i młodzieżowego). Inicjatywy te mają przyczyniać się do integracji członków społeczności, wśród których dane zjawiska funkcjonują, i w ramach których są przekazywane (transmitowane). Zadaniem programu jest wspieranie działań związanych z materialnym oraz niematerialnym wymiarem dziedzictwa kulturowego, co wpisuje się w założenia ratyfikowanej w 2011 roku przez Rzeczpospolitą Polską Konwencji UNESCO z 2003 roku w sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego. Szczególny nacisk w programie zostaje położony na projekty kompleksowe, integrujące zarówno nadawców – twórców depozytariuszy i nosicieli treści kultury wywodzących się ze społeczności lokalnych i regionalnych oraz profesjonalistów i znawców w swoich dziedzinach, jak i odbiorców (indywidualnych i zbiorowych). Istotne jest rejestrowanie, dokumentowanie i archiwizowanie materialnych i niematerialnych przejawów kultur tradycyjnych; tworzenie odpowiednich metod i narzędzi służących ich ochronie i upowszechnianiu; wypracowywanie i dzielenie się dobrymi praktykami oraz nawiązywanie interdyscyplinarnych i międzyśrodowiskowych kontaktów; wykorzystywanie wszelkich form i sposobów promocji podejmowanych działań, w tym tworzenie ogólnodostępnych repozytoriów związanych z zasobami kultur tradycyjnych i ich transformacjami.

c. Ochrona zabytków archeologicznych

Strategicznym celem priorytetu jest ochrona dziedzictwa archeologicznego poprzez wspieranie kluczowych dla tego obszaru zadań, obejmujących nieinwazyjne badania archeologiczne, ewidencję i inwentaryzację zabytków archeologicznych oraz opracowanie i publikację wyników przeprowadzonych badań archeologicznych. Cel ten został sformułowany w oparciu o fundamentalną dla ochrony dziedzictwa kulturowego zasadę zrównoważonego rozwoju, która dopuszcza inwazyjne metody

badawcze jedynie w ostateczności, gdy stanowisko (zabytek archeologiczny) narażone jest na bezpośrednie zniszczenie spowodowane oddziaływaniem przyrodniczym, bądź działaniami człowieka. Stąd zadaniem priorytetu jest wspieranie i promocja badań prowadzonych metodami niedestrukcyjnymi, wykorzystującymi techniki tradycyjne oraz nowoczesne osiągnięcia techniczne, a także publikacja ich wyników. Nie będą natomiast wspierane projekty, które prowadzą do niszczenia stanowisk archeologicznych (np. poprzedzające rekonstrukcje na stanowisku archeologicznym).

Ze względu na rozległość, różnorodność, a zwłaszcza nieodnawialność zasobów tworzących dziedzictwo archeologiczne oraz złożoność procesów związanych z jego badaniem i ochroną, kluczowe dla właściwej realizacji celów priorytetu jest nie tylko zachowanie wysokiej wartości naukowej i poznawczej prowadzonych działań, lecz również przestrzeganie w trakcie ich realizacji określonych norm międzynarodowych, wskazanych w Europejskiej konwencji o ochronie dziedzictwa archeologicznego (Konwencja Maltańska) i Międzynarodowej Karcie Ochrony i Zarządzania Dziedzictwem Archeologicznym ICOMOS (Karta Lozańska). Zadania finansowane z ramach priorytetu powinny być realizowane zgodnie z tymi zasadami. Szczególnie istotne jest upowszechnianie wyników badań już zakończonych, które do tej pory nie doczekały się opracowania i publikacji, stąd projekty podejmujące takie zagadnienia będą wyżej oceniane.

Biorąc pod uwagę fakt, że istotnym czynnikiem, umożliwiającym skuteczną realizację projektów o wyżej nakreślonym profilu, jest stabilność finansowa i organizacyjna, w ramach priorytetu rozszerzony zostaje zakres finansowania zadań w trybie wieloletnim, a suma dofinansowań udzielanych w tym trybie może wynieść do 40% budżetu priorytetu.

Wsparcie finansowe udzielane będzie tym projektom, których autorzy, dysponując niezbędnym doświadczeniem oraz zapleczem organizacyjnym i naukowym, gwarantują stabilność działania oraz wysoki poziom kadry odpowiedzialnej za realizację podjętych zamierzeń merytorycznych.

Zasadniczym efektem działań finansowanych w ramach priorytetu powinno być upowszechnienie w środowisku naukowym i konserwatorskim wyników przeprowadzonych dotychczas badań, co pozwoli na wykorzystanie ich do świadomej i zrównoważonej ochrony dziedzictwa. Równoległe działania te powinny rozwijać świadomość społeczną, zarówno jeśli chodzi o wartość dziedzictwa archeologicznego, jak i potrzebę jego zachowania i ochrony, zgodnie z zasadą zrównoważonego rozwoju.

W ramach priorytetu można ubiegać się o dofinansowanie następujących rodzajów zadań, służących ochronie dziedzictwa archeologicznego na terenie Rzeczypospolitej Polskiej:

1) ewidencja i inwentaryzacja zabytków archeologicznych metodą badań powierzchniowych, w tym kontynuacja badań w ramach programu Archeologiczne Zdjęcie Polski oraz weryfikacja badań dotychczasowych;

- 2) nieinwazyjne badania archeologiczne, niezwiązane z planowanymi bądź realizowanymi inwestycjami, wykorzystujące nowoczesne metody i sprzęt;
- 3) opracowanie, wraz z obowiązkową publikacją książkową, wyników przeprowadzonych badań archeologicznych, w tym analiza i konserwacja pozyskanych w ramach tych badań zabytków.

W przypadku wyników archeologicznych badań poprzedzających inwestycje, dofinansowane mogą być wyłącznie koszty opracowania redakcyjnego i publikacji książkowej oraz ewentualnych dodatkowych analiz, które nie zostały wykonane w ramach umowy z inwestorem.

O dofinansowanie w ramach priorytetu ubiegać się mogą następujące podmioty prawa polskiego:

- 1) samorządowe instytucje kultury;
- 2) państwowe instytucje kultury;
- 3) organizacje pozarządowe;
- 4) publiczne uczelnie akademickie;
- 5) niepubliczne uczelnie akademickie;
- 6) podmioty prowadzące działalność gospodarczą.

1. Minimalna kwota wnioskowanego dofinansowania wynosi 30 000 zł.
2. W szczególnych przypadkach minister może przyznać dofinansowanie w kwocie niższej od minimalnej kwoty wnioskowanej.
3. Maksymalna kwota wnioskowanego dofinansowania wynosi 200 000 zł oraz nie może przekraczać 85% budżetu przedstawionego we wniosku.

Wnioskodawca może ubiegać się o dofinansowanie zadania na okres dwóch kolejnych lat. Zadania dwuletnie muszą spełniać następujące warunki:

- 1) wnioskodawca przedstawia w formularzu wniosku odrębne kosztorysy i harmonogramy na każdy rok realizacji zadania;
- 2) w każdym roku realizacji zadania obowiązują wymagania odnośnie minimalnej i maksymalnej kwoty dofinansowania wnioskowanego na dany rok realizacji, określone w § 14 ust. 1 i ust. 3 regulaminu priorytetu;

3) w każdym roku realizacji zadania obowiązują wymagania odnośnie procentowego udziału dofinansowania ministra w stosunku do rocznego budżetu zadania określone w § 14 ust. 3 regulaminu priorytetu, z zastrzeżeniem § 14 ust. 7-9 .

W przypadku pozytywnego rozpatrzenia wniosku, określona zostaje całościowa kwota dofinansowania wraz z podziałem na każdy rok realizacji.

Koszty kwalifikowane:

1. Honoraria i wynagrodzenia:

- wykonawców badań, dokumentacji, konserwacji i analiz specjalistycznych,
- autorów tekstów i opracowań,
- redaktorów, tłumaczy i recenzentów tekstów do publikacji.

2. Zakup usług związanych z realizacją zadania:

- analizy i badania specjalistyczne, np. metalograficzne, dendrologiczne,
- wykonanie dokumentacji, także w formie cyfrowej (np. modele 3D, skany),
- konserwacja zabytków ruchomych,
- wykonanie zdjęć lotniczych,
- badania nieinwazyjne, np. geomagnetyczne, elektrooporowe.

3. Koszty związane z publikacją, w tym:

- projekt, skład, łamanie, druk,
- opracowanie fotografii i ilustracji,
- tłoczenie płyt,
- publikacja w internecie.

4. Organizacja realizacji zadania, w tym:

- wynajęcie sprzętu niezbędnego do wykonania badań,
- zakup map niezbędnych do realizacji zadania,
- zakup niezbędnych materiałów biurowych,

- koszty transportu i wyjazdów w teren (z wyłączeniem noclegów),
- koordynacja zadania,
- obsługa finansowo-księgowa (nie dotyczy instytucji kultury oraz uczelni).

5. Promocja zadania, w tym: ogłoszenia w mediach i internecie, ulotki i broszury reklamowe, organizacja wystaw, spotkań i konferencji (ale nie udział w konferencjach organizowanych przez inne podmioty).

Koszty promocji nie powinny przekraczać 10% budżetu zadania.

d. Rozwój infrastruktury kultury – Infrastruktura kultury

Celem Programu „Rozwój infrastruktury kultury” jest wsparcie infrastruktury i poprawa funkcjonowania podmiotów prowadzących działalność kulturalną, szkół i uczelni artystycznych oraz domów kultury.

Celem priorytetu jest stworzenie optymalnych warunków dla prowadzenia działalności kulturalnej, poprzez modernizację i rozbudowę infrastruktury instytucji kultury, a także innych podmiotów działających w tym obszarze.

Od wielu lat sytuacja podmiotów działających w sferze kultury ukazuje ogromne potrzeby wsparcia finansowego, które umożliwi ich modernizację i rozwój, a także zwiększenie dostępu i podniesienie atrakcyjności oferty kulturalnej. Strategicznym celem priorytetu jest zatem stworzenie optymalnych warunków dla prowadzenia działalności kulturalnej, poprzez modernizację i rozbudowę infrastruktury instytucji kultury, a także innych podmiotów działających w tym obszarze. Katalog działań priorytetu, obejmujący prace budowlane, zakup wyposażenia niezbędnego dla realizacji celów statutowych, czy sporządzanie dokumentacji technicznej, daje możliwość finansowania zadań generujących istotne zmiany jakościowe, w zakresie sprawności i efektywności funkcjonowania zaplecza materialno-technicznego, podmiotów objętych priorytetem.

Ze względu na zróżnicowany stan infrastruktury w tym sektorze założenia priorytetu dopuszczają finansowanie różnorodnych zadań. Szczególnie istotne są: poprawa stanu infrastruktury kultury zwiększająca dostęp do oferty kulturalnej i podnosząca jej atrakcyjność, działania przyczyniające się do faktycznego zwiększenia potencjału instytucji kultury, dostosowanie do standardów europejskich, wzrost konkurencyjności podmiotu, wzmocnienie działalności o charakterze ponadregionalnym. Konieczne jest także wspieranie zadań o charakterze interwencyjnym, likwidujących skutki zdarzeń losowych, klęsk żywiołowych lub związanych z prowadzeniem wieloletnich inwestycji, wdrażaniem działań zapewniających niezbędne warunki do prowadzenia działalności kulturalnej.

Biorąc pod uwagę fakt, że istotnym czynnikiem umożliwiającym skuteczną realizację projektów, o wyżej nakreślonym profilu, jest stabilność finansowa i organizacyjna, zostaje wprowadzona w ramach priorytetu możliwość finansowania zadań w trybie wieloletnim, a suma dofinansowań udzielanych w tym trybie może wynieść do 40% budżetu priorytetu w danym roku budżetowym. Wsparcie finansowe kierowane będzie do podmiotów, których zadania powstaną w oparciu o stabilne źródła finansowania, przy założeniu, że autorzy projektów gwarantują konsekwentną realizację podjętych działań, a inwestycje wpiszą się w ich kompleksowe plany rozwoju. Istotnym kryterium oceny projektów będą zarówno korzyści, wynikające z realizacji zadania na tle potrzeb podobnej grupy wnioskodawców, jak i zdolność do prowadzenia działań inwestycyjnych oraz dotychczasowa działalność kulturalna w okresie 2 ostatnich lat.

Inwestycje w zakresie poprawy infrastruktury, poprzez tworzenie przyjaznej i nowoczesnej bazy technicznej, powinny przyczynić się do zwiększenia efektywności działalności instytucji kultury oraz wzrostu uczestnictwa w kulturze.

1. W ramach priorytetu można ubiegać się o dofinansowanie następujących zadań inwestycyjnych służących prowadzeniu działalności kulturalnej:

- 1) budowa, roboty budowlane, przebudowa, remont wraz z zakupem niezbędnych urządzeń budowlanych i wyposażenia na potrzeby działalności kulturalnej;
- 2) zakup wyposażenia na potrzeby działalności kulturalnej, w tym zakup instrumentów muzycznych;
- 3) przygotowanie dokumentacji technicznej niezbędnej do prowadzenia inwestycji, w tym projektów architektonicznych, studiów wykonalności, analizy oddziaływania na środowisko;
- 4) zadania dotyczące budowy, rozbudowy i przebudowy obiektów budowlanych wraz z zakupem niezbędnych urządzeń budowlanych, współfinansowanych w ramach programów europejskich.

O dofinansowanie w ramach priorytetu ubiegać mogą się następujące podmioty prawa polskiego:

- 1) samorządowe instytucje kultury – z wyjątkiem domów kultury, centrów kultury oraz ośrodków kultury;
- 2) państwowe instytucje kultury;
- 3) jednostki samorządu terytorialnego – z wyjątkiem sytuacji, gdy występują o dofinansowanie jako organy prowadzące domy kultury, centra kultury oraz ośrodki kultury;
- 4) organizacje pozarządowe;
- 5) kościoły i związki wyznaniowe oraz ich osoby prawne.

1. Minimalna kwota wnioskowanego dofinansowania wynosi:

- 1) 50 000 zł – w przypadku zadań określonych w §1 ust. 1 pkt. 2 i pkt. 3 regulaminu priorytetu;
 - 2) 300 000 zł – w przypadku zadań określonych w §1 ust. 1 pkt. 1 i pkt. 4 regulaminu priorytetu.
2. W szczególnych przypadkach minister może przyznać dofinansowanie w kwocie niższej od minimalnej kwoty wnioskowanej.
3. Wnioskowane dofinansowanie nie może przekraczać:
- 1) 75% budżetu przedstawionego we wniosku w przypadku zadań o kwocie wnioskowanego dofinansowania nie wyższej niż 3 000 000 zł;
 - 2) 50% budżetu przedstawionego we wniosku w przypadku zadań o kwocie wnioskowanego dofinansowania wyższej niż 3 000 000 zł.

Koszty kwalifikowane:

Budowa, roboty budowlane, przebudowa i remont obiektu budowlanego na cele działalności kulturalnej i edukacyjnej w zakresie kultury – koszty prac wykonywanych w obiektach lub koszty adaptacji obiektów, służących poprawie warunków ich funkcjonowania, tj.

- budowa – wykonanie obiektu budowlanego w określonym miejscu, a także odbudowa, rozbudowa, nadbudowa obiektu budowlanego;
- roboty budowlane – prowadzenie prac polegających na budowie, przebudowie, montażu, remoncie lub rozbiórce obiektu budowlanego;
- przebudowa (modernizacja) – wykonanie robót budowlanych, w wyniku których następuje zmiana parametrów użytkowych lub technicznych istniejącego obiektu budowlanego;
- remont – wykonywanie w istniejącym obiekcie budowlanym robót budowlanych polegających na odtworzeniu stanu pierwotnego, przy czym możliwe jest stosowanie wyrobów budowlanych innych, niż użyto w stanie pierwotnym. Dopuszcza się prace remontowe polegające na bieżącej konserwacji i wykończeniu obiektu (malowanie ścian, cyklinowanie podłóg);
- urządzenia budowlane – wyposażenie obiektu budowlanego w urządzenia techniczne zapewniające możliwość użytkowania obiektu, jak: przyłącza, urządzenia instalacyjne, w tym służące oczyszczaniu lub gromadzeniu ścieków, a także place postojowe, ogrodzenia;
- przygotowanie dokumentacji technicznej niezbędnej do realizacji planowanych prac – koszty opracowań/projektów dokumentacji branżowej, w tym także projekty aranżacji wnętrz;
- nadzór inwestorski/autorski – kontrola obiektów i procesów budowlanych;

- koszty związane z przeprowadzeniem postępowania przetargowego;
- koszty transportu.

Zakup wyposażenia na potrzeby działalności kulturalnej, w tym zakup instrumentów muzycznych – koszty zakupu środków trwałych służących wielokrotnemu wykorzystaniu takich jak:

- instrumenty i akcesoria muzyczne;
- sprzęt komputerowy i oprogramowanie;
- urządzenia biurowe;
- meble;
- systemy zabezpieczające przed kradzieżą/włamaniem;
- sprzęt/system nagłośnieniowy, oświetleniowy, multimedialny;
- wyposażenie pracowni specjalistycznych, np. pracowni plastycznych (sztalugi, antyramy, piece ceramiczne, koła garncarskie itp.), muzycznych, baletowych, krawieckich, scenograficznych, fotograficznych (aparaty fotograficzne, obiektywy, lampy, statywy, akcesoria ciemniowe itp.), filmowych, multimedialnych (tablice interaktywne, sprzęt audio-video, komputerowy, czytniki, tablety, oprogramowanie itp.), sal wystawowych (gabloty, systemy ekspozycyjne, manekiny itp.); sal teatralnych i kinowych (fotele, kurtyny, żaluzje, rolety, wyposażenie audio-video, rampy oświetleniowe, zaplecze itp.);
- środki transportu służące działalności kulturalnej;
- specjalistyczny sprzęt umożliwiający osobom niepełnosprawnym dostęp do oferty kulturalnej;
- montaż zakupionego sprzętu lub wyposażenia;
- transport zakupionego wyposażenia.

Przygotowanie dokumentacji technicznej niezbędnej do prowadzenia inwestycji – koszty wykonania projektów architektonicznych, studium wykonalności, analiz oddziaływań na środowisko.

Budowa, rozbudowa i przebudowa obiektów budowlanych, wraz z zakupami niezbędnych urządzeń budowlanych, współfinansowanych w ramach programów europejskich – współfinansowanie kosztów niekwalifikowanych projektów budowy i przebudowy obiektów służących działalności kulturalnej ze środków europejskich, mających podpisane umowy na dofinansowanie projektu, które są kosztami objętymi niniejszym programem jak przypadku zadań określonych w §1 ust. 1 pkt. 1 regulaminu.

Warto wspomnieć także o innych programach realizowanych przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego, a mianowicie:

- „Zabytek Zadbany” - jest corocznym konkursem ogłaszanym przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Nadzór nad konkursem sprawuje Generalny Konserwator Zabytków. Od 2011 roku podmiotem realizującym procedurę konkursową jest Narodowy Instytut Dziedzictwa.

Konkurs skierowany jest do właścicieli, posiadaczy i zarządców zabytkowych obiektów wpisanych do rejestru zabytków. Jego celem jest promocja opieki nad zabytkami i upowszechnianie najlepszych wzorów właściwego utrzymania i zagospodarowania obiektów. Charakter edukacyjny konkursu polega na popularyzacji wiedzy dotyczącej właściwego postępowania z zabytkami architektury podczas ich użytkowania oraz w trakcie przeprowadzanych remontów.

Ocenie Jury konkursowego podlegać będą jakość i zakres prac konserwatorskich, restauratorskich lub budowlanych, a także wykonane rewitalizacje zabytków architektury. Konkurs promuje właściwe użytkowanie zabytkowych obiektów, ochronę „substancji zabytkowej” podczas wykonywanych remontów, utrzymanie estetycznego wyglądu budowli oraz ich otoczenia, które nierzadko również wpisane jest do rejestru zabytków.

- Wspieranie opieki nad grobami i cmentarzami wojennymi w kraju - celem programu jest wspieranie opieki nad grobami i cmentarzami wojennymi na terenie Rzeczypospolitej Polskiej, stanowiącymi materialne świadectwo kluczowych wydarzeń z historii Polski związanych z walką i męczeństwem, a także wspieranie prowadzenia działań naukowych upowszechniających wiedzę na temat tych wydarzeń

DOTACJE NA DOFINANSOWANIE PRAC KONSERWATORSKICH, RESTAURATORSKICH LUB ROBÓT BUDOWLANYCH UDZIELANE PRZEZ WOJEWÓDZKIEGO KONSERWATORA ZABYTEKÓW

1. Cel rozdziału środków:

Poprawa stanu zachowania zabytków poprzez:

- a) ochronę i zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego;
- b) konserwację i rewaloryzację zabytków;
- c) udostępnianie zabytków na cele publiczne.

2. Rodzaje kwalifikujących się zadań: prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (projekty realizowane bez udziału środków europejskich):

- a) planowane do przeprowadzenia w roku udzielenia dotacji, niewymagające wyłonienia wykonawcy na podstawie przepisów o zamówieniach publicznych;

- b) planowane do przeprowadzenia w roku udzielenia dotacji, wymagające wyłonienia wykonawcy na podstawie przepisów o zamówieniach publicznych;
- c) przeprowadzone w okresie trzech lat poprzedzających rok złożenia wniosku (tzw. refundacja).

3. Uprawnieni wnioskodawcy:

- a) osoby fizyczne, jednostki samorządu terytorialnego lub inne jednostki organizacyjne posiadające tytuł prawny do zabytku wynikający z prawa własności, użytkowania wieczystego, trwałego zarządu, ograniczonego prawa rzeczowego albo stosunku zobowiązaniowego;
- b) z wnioskiem o udzielenie dofinansowania, o którym mowa w pkt 2 lit. c, może wystąpić wnioskodawca, którego działalność nie jest finansowana ze środków publicznych, po wykonaniu wszystkich prac lub robót określonych w pozwoleniu wydanym przez wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Wnioskodawcami nie mogą być: państwowe instytucje kultury nadzorowane przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego lub współprowadzone przez jednostki samorządu terytorialnego i Ministra Edukacji Narodowej, państwowe szkoły i uczelnie wyższe, a także podmioty określone w art. 72 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

4. Koszty kwalifikujące się do dofinansowania:

- a) dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych może obejmować nakłady konieczne na prace lub roboty określone w art. 77 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami,
- b) dofinansowanie może być udzielone w wysokości do 50% nakładów koniecznych;
- c) dofinansowanie w wysokości do 100 % może być udzielone jedynie w przypadkach gdy:
 - zabytek posiada wyjątkową wartość historyczną, artystyczną lub naukową, albo wymaga przeprowadzenia złożonych pod względem technologicznym prac lub robót,
 - stan zachowania zabytku wymaga niezwłocznego podjęcia prac lub robót.

Wnioskodawca ubiegający się o kwotę wyższą niż 50% nakładów koniecznych jest zobowiązany do uzasadnienia swojego wniosku. Uzasadnienie winno być poparte dokumentem potwierdzającym spełnienie przez wnioskodawcę przesłanek o których mowa w art. 78 ust. 2 i 3 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (np. kserem karty białej, szczegółowy opis stanu zachowania, ekspertyza techniczna itp.).

DOTACJE WOJEWÓDZKIE

Proces dofinansowania prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru, odbywa się zgodnie z art. 81 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz na podstawie odpowiedniej uchwały Sejmiku Województwa w sprawie trybu i zasad przyznawania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, położonym na obszarze województwa.

DOTACJE POWIATOWE

W myśl art. 81. ust. 1. i 2. ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami dotacja na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru może być udzielona przez organ stanowiący powiatu, na zasadach określonych w podjętej przez ten organ uchwale. Dotacja, w zakresie określonym w art. 77, może być udzielona w wysokości do 100 % nakładów koniecznych na wykonanie przez wnioskodawcę prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru. Art. 82. 1. Precyzuje, iż łączna kwota dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru udzielonych przez ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, wojewódzkiego konserwatora zabytków bądź organ stanowiący gminy lub powiatu nie może przekraczać wysokości 100% nakładów koniecznych na wykonanie tych prac lub robót.

DOTACJE GMINNE

Zgodnie z art. 81 ww. ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz zgodnie z ustawą z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 1465 ze zm.) finansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach jest również obowiązkiem jednostki samorządu terytorialnego szczebla gminnego. Dla jednostki samorządu terytorialnego, posiadającej tytuł prawny do obiektu, opieka nad zabytkiem jest ponadto jej zadaniem własnym. Zasady i tryb postępowania o udzielenie dotacji z budżetu Gminy na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków lub gminnej ewidencji zabytków określa odpowiednia uchwała, podjęta przez Radę Miasta lub Gminy.

RZĄDOWY PROGRAM ODBUDOWY ZABYTKÓW

Program jest realizowany przez Bank Gospodarstwa Krajowego. Podmioty uprawnione do składania wniosków o dofinansowanie:

- 1) gminy;
- 2) powiaty;
- 3) województwa.

Dofinansowanie z Rządowego Programu Odbudowy Zabytków przeznacza się na pokrycie wydatków związanych z realizacją zadań inwestycyjnych w ramach następujących obszarów inwestycyjnych:

- 1) finansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, o którym mowa w art. 8 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 1292) lub znajdującym się w ewidencji zabytków wskazanej w art. 22 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, do którego tytuł prawny wynikający z prawa własności, użytkowania wieczystego, trwałego zarządu, ograniczonego prawa rzeczowego albo stosunku zobowiązaniowego posiada wnioskodawca lub jednostka organizacyjna zaliczana do sektora finansów publicznych, podlegająca wnioskodawcy;
- 2) udzielanie przez wnioskodawcę dotacji, o której mowa w art. 81 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, na nakłady konieczne, określone w art. 77 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, na wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, o którym mowa w art. 8 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami lub znajdującym się w ewidencji zabytków wskazanej w art. 22 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Dofinansowanie z Rządowego Programu Odbudowy Zabytków może być przyznane jedynie w przypadku posiadania przez wnioskodawcę udziału własnego na realizację zadania inwestycyjnego w obszarach, o których mowa powyżej, pochodzącego ze środków innych niż środki z Rządowego Programu Odbudowy Zabytków w wysokości nie niższej niż 2% wartości zadania inwestycyjnego. Jako wartość zadania inwestycyjnego przyjmuje się całkowitą łączną wartość wynagrodzenia wykonawcy za wykonanie zadania inwestycyjnego, w tym wartość ceny dostaw określonych w umowie lub umowach mających na celu realizację zadania inwestycyjnego albo wartość dotacji.

Zasady składania wniosków o dofinansowanie:

- 1) wnioski należy składać do Prezesa Rady Ministrów za pośrednictwem Banku Gospodarstwa Krajowego w Aplikacji Polski Ład udostępnionej na stronie internetowej www.bgk.pl;

- 2) przyznany wcześniej dostęp do Aplikacji Polski Ład, nadany w Programie Inwestycji Strategicznych, zachowuje ważność;
- 3) do złożenia wniosku służy formularz, którego wzór stanowi załącznik nr 5 do Regulaminu, który publikowany jest na stronie internetowej www.bgk.pl; wniosek składany jest w Aplikacji Polski Ład;
- 4) podmiot uprawniony (wnioskodawca) może złożyć maksymalnie dziesięć wniosków o dofinansowanie w trzech kategoriach:
 - a) do 150 000 złotych,
 - b) do 500 000 złotych,
 - c) do 3 500 000 złotych.

Informacje dostępne na stronie <https://www.bgk.pl/programy-i-fundusze/programy/rzadowy-program-odbudowy-zabytkow/>

11.2 ŹRÓDŁA ZAGRANICZNE W RAMACH FUNDUSZY STRUKTURALNYCH

REGIONALNY PROGRAM OPERACYJNY WOJEWÓDZTWA KUJAWSKO-POMORSKIEGO

Regionalny Program Operacyjny posiada wiele możliwości wspierania inwestycji związanych z rewitalizacją. Tryb naboru wniosków odbywa się zazwyczaj w trybie konkursowym, ogłaszanym w zależności od harmonogramu realizacji RPO. W celu pozyskania środków z tych źródeł, należy dotrzeć do odpowiednich dokumentów programowych. W momencie wejścia w życie nowej perspektywy niniejszy rozdział powinien zostać zaktualizowany.

PROGRAM OPERACYJNY INFRASTRUKTURA i ŚRODOWISKO

W zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego największe znaczenie ma oś priorytetowa VIII – Ochrona dziedzictwa kulturowego i rozwój zasobów kultury, w ramach której wskazano Priorytet inwestycyjny 6 C – Zachowanie, ochrona, promowanie i rozwój dziedzictwa naturalnego i kulturowego.

Priorytet zakłada lepszą dostępność infrastruktury kultury i dziedzictwa kulturowego oraz wzrost kompetencji kulturowych społeczeństwa jako ważnych elementów konkurencyjności gospodarki. Rezultatem interwencji będzie poprawa uczestnictwa społeczeństwa w kulturze skutkująca wzrostem poziomu kompetencji kulturowych oraz postaw kreatywnych, jako ważnych elementów poprawy konkurencyjności gospodarki.

W ramach priorytetu inwestycyjnego wsparciem objęte będą kompleksowe zadania związane z ochroną i udostępnieniem, w tym turystycznym, zabytków o znaczeniu ogólnopolskim i światowym, w tym znajdujących się na liście Światowego Dziedzictwa UNESCO i liście obiektów uznanych przez Prezydenta RP za Pomniki Historii. Przewiduje się również realizację projektów dotyczących rozwoju zasobów kultury jako miejsc prezentacji dziedzictwa kulturowego, w tym poprzez poprawę standardów funkcjonowania instytucji kultury, pełniących rolę kulturotwórczą i rolę ośrodków życia kulturalnego w wielu miastach Polski. Wspierane będą również nowoczesne rozwiązania w zakresie dostępu do kultury.

Wsparciem objęte zostaną projekty dotyczące infrastruktury małej skali, dla których maksymalna wartość wynosi 5 mln euro kosztów całkowitych; w przypadku projektów dotyczących dziedzictwa kulturowego znajdujących się na liście UNESCO próg ten wynosi 10 mln euro. Beneficjentami w ramach priorytetu inwestycyjnego będą instytucje kultury, archiwa państwowe, jednostki samorządu terytorialnego, szkoły i uczelnie artystyczne prowadzone i nadzorowane przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, kościoły i związki wyznaniowe, organizacje pozarządowe, podmioty zarządzające obiektami indywidualnie wpisanymi na Listę Dziedzictwa UNESCO. Wsparcie będą mogły uzyskać również partnerstwa projektowe zawiązane przez uprawnionych beneficjentów. Grupami docelowymi wsparcia będą użytkownicy wspieranej infrastruktury, tj. mieszkańcy całej Polski oraz turyści (również zagraniczni). Infrastruktura ta zlokalizowana jest głównie na terenie miast wojewódzkich (i obszarów powiązanych z nimi funkcjonalnie) oraz w mniejszym stopniu w miastach regionalnych i subregionalnych.

Informacje dostępne na: <http://www.pois.gov.pl>

Uwaga! Wskazane powyżej możliwości wsparcia finansowego mają charakter informacyjny. W celu znalezienia dokładnych szczegółów oraz odpowiedniej formy dofinansowania na określone zadania należy dotrzeć do dokumentów programowych oraz kryteriów przyznawania dotacji, ponieważ co roku mogą one ulegać zmianom.

ULGI PODATKOWE

Formą pomocy finansowej dla właścicieli obiektów zabytkowych wpisanych do rejestru zabytków jest system ulg podatkowych:

- Na podstawie art. 4, ust. 1, pkt 9, lit. c i d ustawy o podatku od spadku i darowizn (t.j. Dz. U. z 2024 r., poz. 596 ze zm.) zwolnione od podatku jest nabycie spadku zabytków nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków, jeżeli nabywca jest zaliczany do I lub II grupy spadkowej oraz gdy zabezpiecza je i konserwuje zgodnie z obowiązującymi przepisami. Zwolnienie od podatku przysługuje też w przypadku nabycia w spadku zabytków ruchomych i kolekcji wpisanych do rejestru zabytków.

- Na podstawie art. 7, ust. 1, pkt 6 ustawy o podatkach i opłatach lokalnych (t.j. Dz. U. z 2023 r., poz. 70 z późniejszymi zmianami) zwalnia się od podatku od nieruchomości: budynki i grunty wpisane indywidualnie do rejestru zabytków, pod warunkiem ich utrzymania i konserwacji zgodnie z przepisami o ochronie zabytków, z wyjątkiem części zajętych na prowadzenie działalności gospodarczej.

12. MISJA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY BARTNICZKA

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Bartniczka jest dokumentem długofalowym, zapisy w nim zawarte powinny być brane pod uwagę we wszelkich działaniach związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego na terenie gminy. Konsekwentna realizacja założeń Programu przyczyni się do poprawy jakości środowiska kulturowego, wzrostu nakładów finansowych na inwestycje związane z obiektami zabytkowymi (zarówno w przypadku osób prywatnych, administracji publicznej, jak i organizacji pozarządowych), szerszej promocji gminy i przyciągnięcia turystów, a także do wzrostu świadomości regionalnej mieszkańców i poprawy ich sytuacji materialnej.

W sporządzanych co cztery lata aktualizacjach Programu powinny znajdować się odniesienia do uaktualnionych zapisów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego, zawartych w innych dokumentach strategicznych gminy, zwrócić też należy uwagę na wyszczególnienie obowiązujących w danym momencie aktów prawnych.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami kładzie szczególny nacisk na wykorzystanie istniejących źródeł finansowania inwestycji związanych z opieką nad zabytkami, intensywne działania w obszarach najbardziej atrakcyjnych historycznie, promocję dziedzictwa kulturowego oraz wypracowanie odpowiednich schematów współpracy administracji samorządowej z właścicielami obiektów zabytkowych.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami stanowić będzie pomocne narzędzie w ukierunkowaniu polityki gminnej w zakresie rozwoju turystyki, promocji i ochrony dziedzictwa kulturowego, prowadzonej w sposób uporządkowany i długoterminowy. Wszystkie te elementy przyczynią się do postrzegania gminy, jako przyjaznej turystom i inwestorom, dumnej ze swoich walorów zabytkowych oraz dbającej o własne dziedzictwo kulturowe i historyczne.

WYKAZ ZABYTEKÓW UJĘTYCH W GMINNEJ EWIDENCJI ZABYTEKÓW GMINY BARTNICZKA

LP	MIEJSCOWOŚĆ	NR	OBIEKT
1	Bartniczka	8	Urząd
2	Bartniczka	23	Budynek mieszkalny
3	Bartniczka	43	Magazyn/Sklep
4	Bartniczka	56	Pocztą
5	Gołkówko	13	Budynek gospodarczy-spichlerz
6	Grażawy		Kościół par. pw. św. Marcina
7	Grażawy		Dzwonnica przy kościele św. Marcina
8	Grażawy		Historyczny układ ruralistyczny - typ ulicówka
9	Grażawy	6	Budynek gospodarczy
10	Grażawy	9	Budynek mieszkalny
11	Grażawy	14	Budynek mieszkalny
12	Grażawy	16	Budynek mieszkalny
13	Grażawy	18	Dom drewniany
14	Grażawy	48	Budynek mieszkalny
15	Grażawy	49	Budynek mieszkalny
16	Grażawy	57	Budynek mieszkalny
17	Grażawy		Zagroda leśniczego - budynek gospodarczy
18	Grażawy		Leśniczówka
19	Grażawy		Budynek mieszkalny
20	Grażawy		Szkoła
21	Grażawy	47	Plebania
22	Grażawy		Cmentarz parafialny
23	Grażawy		Cmentarz przykościelny
24	Gutowo		Założenie przestrzenne zespołu podworskiego
25	Gutowo		Park dworski
26	Gutowo	3	Dwór
27	Gutowo		Rządcówka w zespole dworsko folwarcznym
28	Gutowo		Spichlerz
29	Gutowo		Obora w zespole dworsko-folwarcznym
30	Gutowo		Gorzelnia w zespole dworsko folwarcznym
31	Gutowo		Stajnia koni pociągowych w zespole dworsko folwarcznym
32	Gutowo		Chlewnia w zespole dworsko folwarcznym
33	Gutowo		Kurnik w zespole dworsko folwarcznym
34	Gutowo	1	Budynek mieszkalny w zespole dworsko folwarcznym, ob. magazyn
35	Gutowo	5	Budynek mieszkalny z dawnego zespołu folwarcznego
36	Gutowo	6	Budynek mieszkalny z dawnego zespołu folwarcznego
37	Gutowo	7	Budynek mieszkalny z dawnego zespołu folwarcznego
38	Gutowo		Budynek mieszkalny
39	Gutowo		Budynek dróżnicowego /obiekt kolejowy/
40	Gutowo		Cmentarz ewangelicki
41	Jastrzębie		Kościół par. pw. Nawiedzenia NMP
42	Jastrzębie	2	Dom drewniany
43	Jastrzębie	6	Pocztą
44	Jastrzębie	10	Budynek mieszkalny
45	Jastrzębie		Spichlerz-magazyn
46	Jastrzębie	14	Plebania

47	Jastrzębie		Krzyż tzw. Karawaka
48	Jastrzębie	19	Budynek mieszkalny
49	Jastrzębie	20	Budynek mieszkalny
50	Jastrzębie	21	Budynek mieszkalny
51	Jastrzębie	22	Budynek mieszkalny
52	Jastrzębie	23	Budynek mieszkalny
53	Jastrzębie	36	Budynek mieszkalny
54	Jastrzębie	37	Budynek mieszkalny
55	Jastrzębie		Budynek mieszkalny
56	Jastrzębie		Kaplica cmentarna
57	Jastrzębie		Cmentarz parafialny
58	Jastrzębie		Cmentarz przykościelny
59	Jastrzębie		Cmentarz choleryczny
60	Komorowo		Park dworski
61	Komorowo		Gorzelnia
62	Komorowo		Magazyn nr 1/ obora
63	Komorowo		Magazyn nr 2
64	Łaszewo		Historyczny układ ruralistyczny - typ ulicówka
65	Łaszewo		Budynek mieszkalny
66	Łaszewo		Budynek mieszkalny
67	Łaszewo	8	Dom drewniany
68	Łaszewo	6	Dom drewniany
69	Łaszewo	10	Budynek mieszkalny
70	Łaszewo	13	Budynek mieszkalny
71	Łaszewo	25	Dom drewniany
72	Łaszewo	29	Dom
73	Łaszewo	33	Dom
74	Łaszewo	35	Budynek mieszkalny
75	Łaszewo	42	Chata
76	Łaszewo	44	Budynek mieszkalny
77	Łaszewo	46	Budynek mieszkalny
78	Łaszewo	48	Dom drewniany
79	Łaszewo	49	Szkoła
80	Łaszewo		Cmentarz ewangelicki
81	Nowe Świerczyny	1	Budynek mieszkalny
82	Nowe Świerczyny	2	Budynek mieszkalny
83	Nowe Świerczyny	5	Budynek mieszkalny wraz z kuźnią
84	Nowe Świerczyny	5	Budynek gospodarczy
85	Nowe Świerczyny	7	Budynek mieszkalny
86	Nowe Świerczyny		Budynek mieszkalny
87	Nowe Świerczyny	14	Budynek mieszkalny
88	Nowe Świerczyny	17	Budynek mieszkalny
89	Nowe Świerczyny	27	Budynek mieszkalny
90	Nowe Świerczyny	29	Budynek mieszkalny
91	Nowe	31	Budynek mieszkalny

	Świerczyny		
92	Nowe Świerczyny	33	Budynek mieszkalny
93	Nowe Świerczyny	39	Budynek mieszkalny
94	Nowe Świerczyny		Budnek mieszkalny
95	Nowe Świerczyny	6	Dom kołodzieja
96	Nowe Świerczyny	4	Szkoła
97	Nowe Świerczyny		Budynek mieszkalny
98	Nowe Świerczyny		Kościół ewangelicki
99	Nowe Świerczyny		Cmentarz ewangelicki
100	Radoszki		Kościół par. pw. Św. Wawrzyńca i Mikołaja
101	Radoszki	3	Dom drewniany
102	Radoszki	10	Dom drewniany
103	Radoszki	22	Budynek mieszkalny
104	Radoszki	25	Budynek mieszkalny
105	Radoszki	37	Budynek mieszkalny
106	Radoszki	39	Budynek mieszkalny
107	Radoszki	40	Budynek mieszkalny
108	Radoszki	51	Budynek mieszkalny
109	Radoszki		Budynek mieszkalny
110	Radoszki	86	Budynek mieszkalny
111	Radoszki	64a	Szkoła
112	Radoszki		Budynek dworca PKP
113	Radoszki	128	Budynek mieszkalny PKP
114	Radoszki	126	Budynek mieszkalny PKP II
115	Radoszki	127	budynek mieszkalny PKP III
116	Radoszki	129	Plebania
117	Radoszki		Cmentarz parafialny
118	Radoszki		Cmentarz przykościelny
119	Sokołowo		Założenie przestrzenne zespołu podworskiego
120	Sokołowo		Park dworski
121	Sokołowo		Chlewnia w zespole dworsko folwarcznym
122	Sokołowo		Obora ze stajnią w zespole dworsko folwarcznym
123	Stare Świerczyny	8	Budynek mieszkalny
124	Stare Świerczyny	18	Budynek mieszkalny w zagrodzie
125	Stare Świerczyny	18 a	Budynek gospodarczy
126	Świerczynki	19	Budynek mieszkalny w zagrodzie
127	Świerczynki	20	Budynek mieszkalny
128	Świerczyny-Belfort	32	Budynek mieszkalny
129	Zdroje	23	Dom drewniany
130	Zdroje	31	Budynek mieszkalny
131	Zdroje	32	Budynek mieszkalny
132	Zdroje		Aleja przydrożna grabowo-lipowa

WYKAZ STANOWISK ARCHEOLOGICZNYCH UJĘTYCH W GEZ GMINY
BARTNICZKA

Lp.	Miejscowość	Arkusze AZP	Nr w miejsc.	Nr na arkuszu
1	Grążawy	034-052	1	1
2	Grążawy	034-052	2	2
3	Grążawy	034-052	3	113
4	Grążawy	034-052	4	114
5	Grążawy	034-052	5	115
6	Grążawy	034-052	6	116
7	Grążawy	034-052	7	117
8	Grążawy	034-052	8	118
9	Samin	034-053	1	2
10	Samin	034-053	2	3
11	Samin	034-053	3	4
12	Samin	034-053	4	5
13	Samin	034-053	5	6
14	Samin	034-053	6	7
15	Samin	034-053	7	9
16	Samin	034-053	8	16
17	Radoszki	034-053	20	25
18	Radoszki	034-053	21	26
19	Radoszki	034-053	22	27
20	Radoszki	034-053	23	28
21	Radoszki	034-053	24	29
22	Radoszki	034-053	25	30
23	Radoszki	034-053	26	31
24	Radoszki	034-053	27	32
25	Radoszki	034-053	28	33
26	Radoszki	034-053	29	34
27	Radoszki	034-053	30	35
28	Radoszki	034-053	31	36
29	Samin	034-053	9	39
30	Samin	034-053	10	40
31	Samin	034-053	11	41
32	Grążawy	034-053	18	84
33	Grążawy	034-053	19	85
34	Grążawy	034-053	20	86
35	Grążawy	034-053	21	87
36	Grążawy	034-053	22	88
37	Grążawy	034-053	23	89
38	Samin	034-053	0	103
39	Stare Świerczyny	035-052	4	1
40	Stare Świerczyny	035-052	5	2
41	Stare Świerczyny	035-052	6	3
42	Stare Świerczyny	035-052	7	4
43	Stare Świerczyny	035-052	8	7

44	Stare Świerczyny	035-052	9	8
45	Stare Świerczyny	035-052	10	9
46	Stare Świerczyny	035-052	11	10
47	Stare Świerczyny	035-052	12	11
48	Stare Świerczyny	035-052	13	12
49	Stare Świerczyny	035-052	14	13
50	Stare Świerczyny	035-052	15	14
51	Stare Świerczyny	035-052	16	15
52	Stare Świerczyny	035-052	17	17
53	Stare Świerczyny	035-052	18	33
54	Stare Świerczyny	035-052	19	34
55	Stare Świerczyny	035-052	20	35
56	Stare Świerczyny	035-052	21	36
57	Koziary	035-052	1	37
58	Koziary	035-052	2	38
59	Koziary	035-052	3	39
60	Stare Świerczyny	035-052	4	40
61	Koziary	035-052	4	41
62	Koziary	035-052	5	42
63	Stare Świerczyny	035-052	22	43
64	Stare Świerczyny	035-052	23	44
65	Stare Świerczyny	035-052	24	45
66	Stare Świerczyny	035-052	25	46
67	Świerczynki	035-052	1	47
68	Świerczynki	035-052	2	48
69	Łaszewo	035-052	1	49
70	Łaszewo	035-052	2	50
71	Łaszewo	035-052	3	51
72	Łaszewo	035-052	4	52
73	Łaszewo	035-052	5	53
74	Łaszewo	035-052	6	54
75	Łaszewo	035-052	7	55
76	Łaszewo	035-052	8	56
77	Łaszewo	035-052	9	57
78	Grażawy	035-052	24	58
79	Grażawy	035-052	25	59
80	Grażawy	035-052	26	60
81	Grażawy	035-052	27	61
82	Łaszewo	035-052	10	62
83	Świerczynki	035-052	3	63
84	Jastrzębie	035-052	14	73
85	Grażawy	035-052	28	79
86	Gołkówko	035-052	10	81
87	Gołkówko	035-052	11	82
88	Gołkówko	035-052	12	83
89	Gołkówko	035-052	13	84
90	Jastrzębie	035-052	15	85
91	Jastrzębie	035-052	16	87

92	Grążawy	035-052	29	88
93	Grążawy	035-052	30	89
94	Grążawy	035-052	31	90
95	Grążawy	035-052	32	91
96	Nowe Świerczyny	035-052	26	92
97	Nowe Świerczyny	035-052	27	93
98	Nowe Świerczyny	035-052	28	94
99	Nowe Świerczyny	035-052	29	95
100	Nowe Świerczyny	035-052	30	96
101	Nowe Świerczyny	035-052	31	97
102	Nowe Świerczyny	035-052	32	98
103	Nowe Świerczyny	035-052	33	99
104	Nowe Świerczyny	035-052	34	100
105	Nowe Świerczyny	035-052	35	101
106	Nowe Świerczyny	035-052	36	102
107	Nowe Świerczyny	035-052	37	103
108	Nowe Świerczyny	035-052	38	104
109	Łaszewo	035-052	11	105
110	Grążawy	035-052	33	106
111	Jastrzębie	035-052	17	107
112	Jastrzębie	035-052	18	108
113	Jastrzębie	035-052	19	109
114	Jastrzębie	035-052	20	110
115	Jastrzębie	035-052	21	111
116	Jastrzębie	035-052	23	112
117	Jastrzębie	035-052	24	113
118	Jastrzębie	035-052	25	114
119	Jastrzębie	035-052	22	115
120	Grążawy	035-052	34	116
121	Jastrzębie	035-052	26	117
122	Radoszki	035-053	3	1
123	Radoszki	035-053	4	2
124	Radoszki	035-053	5	3
125	Radoszki	035-053	6	4
126	Radoszki	035-053	1	5
127	Radoszki	035-053	2	6
128	Radoszki	035-053	7	7
129	Radoszki	035-053	8	8
130	Radoszki	035-053	9	9
131	Gutowo	035-053	1	10
132	Radoszki	035-053	10	11
133	Radoszki	035-053	11	12
134	Radoszki	035-053	12	13
135	Bartniczka	035-053	1	14
136	Radoszki	035-053	13	15
137	Radoszki	035-053	14	16
138	Radoszki	035-053	15	17
139	Bartniczka	035-053	2	18

140	Radoszki	035-053	16	19
141	Radoszki	035-053	17	20
142	Radoszki	035-053	18	21
143	Radoszki	035-053	19	22
144	Gutowo	035-053	2	23
145	Gutowo	035-053	3	24
146	Gutowo	035-053	4	25
147	Gutowo	035-053	5	26
148	Gutowo	035-053	6	27
149	Gutowo	035-053	7	28
150	Gutowo	035-053	8	29
151	Gutowo	035-053	9	30
152	Gutowo	035-053	10	31
153	Gutowo	035-053	11	32
154	Gutowo	035-053	12	33
155	Bartniczka	035-053	3	55
156	Bartniczka	035-053	4	56
157	Bartniczka	035-053	5	57
158	Bartniczka	035-053	6	58
159	Grążawy	035-053	9	59
160	Grążawy	035-053	10	60
161	Grążawy	035-053	11	61
162	Grążawy	035-053	12	62
163	Grążawy	035-053	13	63
164	Grążawy	035-053	14	64
165	Grążawy	035-053	15	65
166	Grążawy	035-053	16	66
167	Grążawy	035-053	17	67
168	Bartniczka	035-053	7	68
169	Bartniczka	035-053	8	69
170	Bartniczka	035-053	9	70
171	Zdroje	035-053	1	71
172	Zdroje	035-053	2	72
173	Zdroje	035-053	3	73
174	Zdroje	035-053	4	74
175	Zdroje	035-053	5	75
176	Zdroje	035-053	6	76
177	Zdroje	035-053	7	77
178	Zdroje	035-053	8	78
179	Bartniczka	035-053	10	79
180	Zdroje	035-053	9	80
181	Zdroje	035-053	10	81
182	Zdroje	035-053	11	82
183	Zdroje	035-053	12	83
184	Zdroje	035-053	13	84
185	Zdroje	035-053	14	85
186	Zdroje	035-053	15	86
187	Zdroje	035-053	16	87

188	Zdroje	035-053	17	88
189	Zdroje	035-053	18	89
190	Zdroje	035-053	19	90
191	Zdroje	035-053	20	91
192	Zdroje	035-053	21	92
193	Zdroje	035-053	22	93
194	Zdroje	035-053	23	94
195	Zdroje	035-053	24	95
196	Zdroje	035-053	25	96
197	Zdroje	035-053	26	97
198	Zdroje	035-053	27	101
199	Zdroje	035-053	28	102
200	Radoszki	035-053	0	106
201	Gutowo	035-053	0	107
202	Gutowo	035-053	0	108
203	Gutowo	035-053	0	109
204	Gutowo	035-053	0	110
205	Gutowo	035-053	0	111
206	Gołkówko	036-052	1	1
207	Gołkówko	036-052	2	2
208	Gołkówko	036-052	3	3
209	Gołkówko	036-052	4	4
210	Gołkówko	036-052	5	5
211	Jastrzębie	036-052	1	6
212	Komorowo	036-052	1	23
213	Komorowo	036-052	2	24
214	Komorowo	036-052	3	25
215	Komorowo	036-052	4	26
216	Komorowo	036-052	5	27
217	Komorowo	036-052	6	28
218	Jastrzębie	036-052	6	29
219	Jastrzębie	036-052	7	30
220	Jastrzębie	036-052	8	31
221	Komorowo	036-052	7	32
222	Komorowo	036-052	8	33
223	Komorowo	036-052	9	34
224	Komorowo	036-052	1	35
225	Jastrzębie	036-052	2	46
226	Jastrzębie	036-052	3	47
227	Jastrzębie	036-052	4	48
228	Jastrzębie	036-052	5	49
229	Jastrzębie	036-052	6	50
230	Gortatowo	036-052	1	51
231	Komorowo	036-052	10	57
232	Komorowo	036-052	11	58
233	Jastrzębie	036-052	7	59
234	Jastrzębie	036-052	8	60
235	Komorowo	036-052	12	61

236	Komorowo	036-052	13	62
237	Komorowo	036-052	14	63
238	Komorowo	036-052	15	64
239	Komorowo	036-052	16	65
240	Jastrzębie	036-052	9	66
241	Jastrzębie	036-052	10	67
242	Jastrzębie	036-052	11	68
243	Jastrzębie	036-052	12	69
244	Igliczyzna	036-052	1	70
245	Igliczyzna	036-052	2	71
246	Komorowo	036-052	17	74
247	Komorowo	036-052	18	75
248	Jastrzębie	036-052	13	76
249	Igliczyzna	036-052	3	77
250	Komorowo	036-052	19	78
251	Komorowo	036-052	20	79
252	Komorowo	036-052	21	87